

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra obecné antropologie

Bc. Anna Fišerová

**Attachment, komunikační styly a partnerské
přizpůsobení v dlouhodobém vztahu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **doc. Mgr. Jitka Lindová, Ph.D.**

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. června 2019

Anna Fišerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce doc. Mgr. Jitce Lindové, Ph.D. za možnost pracovat na jejím výzkumném projektu a získat tak cenné zkušenosti do budoucna. Dále děkuji Mgr. Vojtěchu Fialovi za velkou ochotu při konzultaci Praktické části práce.

Abstrakt

Konstruktivní zvládání partnerských konfliktů, které mohou být podmíněny attachmenty obou partnerů, je klíčovým faktorem pro vzájemnou spokojenost. Hlavním cílem práce proto bylo ověřit mediační roli konfliktních komunikačních stylů ve vztahu mezi attachmentem a partnerským přizpůsobením u dlouhodobých heterosexuálních partnerských dvojic.

Pro Praktickou část práce byl zvolen kvantitativní výzkum, kterého se účastnilo 76 dlouhodobých heterosexuálních partnerských dvojic ve věku mezi 18 a 40 lety. Pro zjišťování dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti attachmentu byl použit dotazník Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16), partnerské přizpůsobení bylo zjišťováno dotazníkem Dyadic Adjustment Scale (DAS) a šest konfliktních komunikačních stylů (kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl) dotazníkem Romantic Partner Conflict Scale (RPCS). Komunikační styly, jakožto mediátory zkoumaného vztahu, se zdají být predikovány jak dimenzí attachmentu jedince, tak jeho pohlavím. Mediační funkce ve vztahu mezi attachmentem mužů a jejich partnerským přizpůsobením byla prokázána u stylu reaktivního a vyhýbavého, u žen u stylu reaktivního a kompromisního. Mediační efekt komunikačních stylů na partnerské přizpůsobení partnerů nebyl potvrzen.

Klíčová slova:

attachment, partnerské vztahy, komunikační styly, konfliktní komunikace

Abstract

Constructive management of relationship conflicts, which may be conditioned by the interaction of both romantic partners, is a key factor for mutual satisfaction. Therefore, the main aim of this thesis was to find out a mediating role of conflict communication styles in long-term heterosexual couples.

For the Practical part of the thesis was chosen a quantitative research, including data from 76 long-term heterosexual couples between 18 – 40 years of age. Attachment dimensions were measured by The Close Relationship Experience - Revised (ECR-R-16), relationship adjustment by The Dyadic Adjustment Scale (DAS), and six conflict communication styles (compromising, dominant, separating, submissive, avoidant and reactive) by The Romantic Partner Conflict Scale (RPCS). The effect of conflict communication styles as mediators seems to be predicted by attachment and gender. In men, the mediating function of communication styles between attachment and relationship adjustment was confirmed for reactive and avoidant style, in women for reactive and compromising. The mediating effect of communication styles was not significant for partners' relationship adjustment.

Key words:

attachment, romantic relationships, communication styles, conflict communication

Obsah

Abstrakt	3
Abstract	4
ÚVOD	7
1. Teoretická východiska.....	9
1. 1. Teorie attachmentu	9
1. 2. Základní pojmy.....	10
1. 2. 1. Vymezení pojmu attachment	10
1. 2. 2. Attachment a attachmentové chování	10
1. 2. 3. Attachmentový systém.....	11
1. 2. 4. Attachmentová figura.....	12
1. 3. Attachment v dětství	13
1. 3. 1. Ontogeneze attachmentového chování.....	13
1. 3. 2. Attachmentový systém v dětství	13
1. 3. 3. Attachmentové figury v dětství.....	14
1. 3. 4. Attachmentové styly v dětství.....	14
1. 4. Dospělý attachment v partnerství	15
1. 4. 1. Attachmentový systém v dospělosti.....	16
1. 4. 1. 1. Hyperaktivační strategie.....	17
1. 4. 1. 2. Deaktivační strategie	17
1. 4. 2. Attachmentové figury v dospělosti	18
1. 4. 3. Přístupy měření attachmentu v dospělosti	20
1. 4. 3. 1. Reliabilita dotazníkového šetření	22
1. 4. 4. Attachment a pohlaví	23
1. 4. 5. Attachmenty partnerů.....	23
1. 4. 6. Attachment a komunikace v partnerství.....	25
1. 4. 7. Attachment a partnerská spokojenost	27
1. 4. 7. 1. Dyadický efekt	28
1. 4. 7. 2. Mediátory mezi attachmentem a spokojeností	29
1. 4. 7. 3. Kombinace attachmentu partnerů a partnerská spokojenost	30
2. Praktická část.....	32
2. 1. Výzkumný problém	32
2. 2. Cíle práce	32
2. 3. Výzkumné hypotézy	33

2. 4. Materiál a metody	34
2. 4. 1. Design studie	34
2. 4. 2. Soubor osob	35
2. 4. 3. Etické otázky výzkumu	35
2. 4. 4. Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16)	35
2. 4. 5. Dyadic Adjustment Scale (DAS)	36
2. 4. 6. Romantic Partner Conflict Scale (RPCS)	37
2. 5. Metody analýzy a zpracování dat	38
2. 6. Výsledky	42
2. 6. 1. Vliv škál attachmentu na partnerské přizpůsobení: mediátory komunikační styly	42
2. 6. 2. Vliv attachmentu na partnerské přizpůsobení: bez užití mediátorových proměnných	60
2. 6. 3. Prevalence attachmentu u mužů a žen	61
2. 6. 4. Párování v attachmentu partnerů	62
2. 7. Diskuze výsledků	62
2. 7. 1. Attachment a komunikační styly	62
2. 7. 2. Komunikační styly jako mediátory	64
2. 7. 3. Attachment a partnerské přizpůsobení	65
2. 7. 4. Prevalence v attachmentu mužů a žen	66
2. 7. 5. Párování v attachmentu partnerů	66
ZÁVĚR	67
Reference	69
Seznam příloh	79
Přílohy	80
1. Sociodemografický dotazník	80
2. Dyadic Adjustment Scale (DAS)	82
3. Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16)	85
4. Romantic Partner Conflict Scale (RPCS)	86

ÚVOD

Na partnerské vztahy lze z evoluční perspektivy nahlížet jakožto na exaptaci attachmentového pouta mezi pečovatelem a potomkem (Fraley, Brumbaugh, & Marks, 2005; Eastwick, 2009) s ultimátní evoluční funkcí pro zajištění přežití potomků do jejich reprodukčního věku (Finkel & Eastwick, 2015). V souvislosti s touto definicí nelze nezmínit teorii attachmentu (Bowlby, 2010), jejímž centrem zkoumání je vznik a trvání emocionálního pouta (attachmentu) mezi dítětem a jeho primárním pečovatelem (attachmentovou figurou). To je z hlediska evoluční psychologie klíčové pro přežití dítěte a pro rozvoj jeho dalších psychosociálních dovedností.

V kontextu partnerských vztahů si jsou jedinci attachmentovými figurami navzájem. Dospělý attachment, lze klasifikovat, stejně tak jako ten dětský, do tří typů: jistý, úzkostný vyhýbavý, přičemž jeho nejisté formy (úzkostnost, vyhýbavost) negativně ovlivňují komunikaci, celkovou partnerskou spokojenost a pozitivně souvisí s četností reportovaných konfliktů. Výsledky studií ovšem nejsou konzistentní ve vztazích mezi attachmentem a partnerskou spokojeností, attachmentem a komunikačními strategiemi v rámci konfliktních interakcí vzhledem k efektu pohlaví a vlivu na spokojenost partnera. To je zřejmě způsobeno rozdílnými metodami měření attachmentu (mnoho studií využívá starší metody měření), spokojenosti a komunikačních strategií, či variabilitou vzorku.

Konstruktivní zvládnání partnerských konfliktů, které mohou být podmíněny attachmenty obou partnerů, je klíčovým faktorem pro vzájemnou spokojenost. Porozumění těmto mechanismům je důležité nejen pro odborníky v rámci aplikované rodinné či partnerské terapie, ale také z hlediska prevence či řešení aktuálních partnerských neshod pro širokou veřejnost. V současné době ovšem není známo, zda a jaké konkrétní komunikační styly slouží jako mediátory mezi attachmentem a partnerskou spokojeností u mužů a u žen, s případným efektem na partnerskou spokojenost opačného pohlaví.

Cílem této práce je proto postihnout vztahy mezi dimenzemi attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost), konfliktními komunikačními styly (kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl) a partnerským přizpůsobením, zahrnujícím kromě partnerské spokojenosti také soudržnost, shodu a vyjadřování emocí, u dlouhodobých heterosexuálních partnerů. Konkrétně v praktické části zjišťuje práce vliv attachmentu na partnerské přizpůsobení žen a mužů, včetně efektu na opačné

pohlaví. Dále práce ověřuje funkci komunikačních stylů během konfliktních interakcí u žen a u mužů, jakožto mediátorů mezi dimenzemi attachmentu a partnerským přizpůsobením u žen a mužů, opět včetně efektu na opačné pohlaví. Práce je inovativní také tím, že pro zjišťování attachmentu využívá v současné době nejvíce reliabilní (Graham a Unterschute, 2014) dotazník Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-18; Wongpakaran a Wongpakaran, 2012), v českém překladu zkrácený o dvě položky na ECR-R-16 (Kaščáková et al., 2016), který zatím ostatní studie zkoumající tuto problematiku nevyužily. Attachment je získáván dimenzinálním měřením, ke kterému se v současné přiklání mnoho odborníků (například Fraley a Waller, 1998; Mikulincer a Shaver, 2007).

1. Teoretická východiska

1. 1. Teorie attachmentu

Za zakladatele teorie attachmentu neboli teorie citové vazby je považován lékař John Bowlby (1907 – 1990), který ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století pozoroval následky mateřské deprivace u hospitalizovaných dětí. Následně zformuloval teorii o tom, jaký má vztah s rodičem v raném dětství jedince vliv na jeho následný rozvoj osobnosti. Bowlbyho poznatky dále rozšířila jeho spolupracovnice Mary Salter Ainsworth (1913 – 1999) o empirické přímé pozorování pomocí metody ISS (Infant Strange Situation) klasifikující jednotlivé typy citové vazby u dětí, které dále rozvedla Mary Main (1943) (Mikulincer & Shaver, 2007).

Teorie citové vazby je inspirována psychoanalytickým a etologickým přístupem. Přestože Bowlby z psychoanalýzy částečně čerpal, byl představitelem tzv. teorie objektních vztahů, která zkoumala vztah dítěte a matky přímým empirickým pozorováním, nikoli například historickou rekonstrukcí tak, jako psychoanalýza. Bowlbyho přístup se od psychoanalytického dále lišil ve využívání pozorování dalších živočišných druhů a jejich reakcí na přítomnost či nepřítomnost mateřské postavy. Dle autora totiž s nižšími druhy sdílíme anatomické a fyziologické vlastnosti, včetně těch behaviorálních (krmení mláďat, vylučování či reprodukce), přičemž předpokládá, že právě v preverbálním období lze u člověka tyto vlastnosti očekávat v nejméně změněné formě. V rámci Bowlbyho teorie je za základní a nejpodstatnější potřebu považován pocit bezpečí a blízkosti, oproti přístupu psychoanalytickému, který je založen na uspokojení sexuálního pudu. Přestože se tedy tato teorie vzhledem k výše uvedeným rozporům od psychoanalýzy odklonila, stejně tak se věnuje zkoumání nevědomých strategií a obsahů. Zahrnuje pozitivní i negativní psychologické mechanismy vznikající za účelem nastolení bezpečí a sebekontroly jedince (Bowlby, 2010).

Při formulování své teorie se Bowlby částečně inspiroval také etologickými poznatky, zejména pojmem „imprinting“ neodmyslitelně spjatým s K. Lorenzem (1935), který jej definoval pomocí čtyř komponent: 1) odehrává se pouze během kritického období životního cyklu, 2) je nezvratný, 3) je nadindividuálním učením, 4) ovlivňuje vzorce chování, které se dosud neobjevily v repertoáru zvířete (např. výběr sexuálního partnera). V souvislosti s vědeckými posuny se tento pojem z tzv. „úzkého pojetí“ (viz výše zmíněné) rozšířil na tzv. „široké“, do kterého také spadá mateřské chování k mláďatům, sexuální chování k partnerovi či vývoj preferencí zvířete vůči životnímu

prostředí nebo domovu. Při formulování teorie Bowlbyho ovlivnily také poznatky z experimentů Harryho Harlowa (1958) s opicemi makak, kdy mlád'ata preferovala věrnější modely svých matek představující důležitý faktor bezpečí oproti modelům, které byly jen zdrojem potravy (Bowlby, 2010).

Teorie attachmentu předpokládala, že attachment jedince zůstává poměrně konzistentní po celý jeho život, ovšem současný přístup na základě výsledků studií (například Egeland & Farber, 1984; Vondra et al., 1999) hovoří o kontinuitě attachmentu, tzn., že může být modifikován v průběhu života jedince vážnými životními událostmi, jako například svatbou, rozvodem, nemocí, či drogovou závislostí (pro přehled McConnell & Moss, 2011).

Od 80. let 20. století byla teorie attachmentu rozšířena o poznatky ohledně attachmentu v kontextu dospělých vztahů Hazanové a Shavera (1987), dále například Collinse a Reada (1990). Jedním z dozajista největších přínosů v této oblasti jsou následné teoretické a vědecké poznatky autorů Mikulincera a Shavera (pro přehled 2007) zakotvené v psychologii osobnosti a sociální psychologii. Autoři do své práce integrují, a případně modifikují, mnoho metod moderní psychologie, jako například neurozobrazovací a observační metody, fyziologické záznamy, dotazníkové šetření a laboratorní experimenty. Jejich tvrzení a poznatky jsou také detailněji probírány v následujících kapitolách této práce.

1. 2. Základní pojmy

1. 2. 1. Vymezení pojmu attachment

V úvodu této práce je důležité vymežit terminologii pojmu *attachment*, který je do českého jazyka překládán různými autory jinak, například jako *vazba*, *citová vazba*, *připoutání*, *citové pouto*, *přilnutí*, či jej autoři užívají v jeho původním anglickém znění (Vavrda, 2005; Bowlby, 2010). Vzhledem k tomu, že tato práce vychází především ze zahraničních zdrojů, zachová termín v jeho původním znění, tj. *attachment* a to i v rámci slovních spojení, tj. například *attachmentové chování*.

1. 2. 2. Attachment a attachmentové chování

Attachment je trvalé emocionální pouto, které se projevuje attachmentovým chováním (*attachment behavior*). Tím je dle Bowlbyho (2010) jakákoli forma chování skrze kterou udržuje jedinec blízkost k požadované osobě – attachmentové figuře (*attachment figure*). Attachmentové chování je typem sociálního chování, které u dětí plní

specifickou biologickou funkci (dle autora se jedná především o ochranu před predátory) a které je podmíněno aktivací určitých behaviorálních systémů (například primitivní systémy, které zprostředkovávají neonatální pláč, sání, dále se jedná o přidržování se, orientaci, úsměv, žvatlání, plazení a chůzi).

Dle Bowlbyho (2010) obsahuje každý behaviorální systém vývojově naučené aspekty, které odrážejí zkušenosti spojené s aktivací daného behaviorálního systému v určitém kontextu. Mikulincer a Shaver (2007) dále uvádějí, že vzhledem k tomu, že je přežití jedince prioritou, attachmentové chování inhibuje či deaktivuje ostatní behaviorální systémy. Proto se v rámci tohoto chování orientuje jedinec pouze sám na sebe, na své potřeby. Jakmile dosáhne zajištění pocitu bezpečí a ochrany, může dát následně energii a pozornost do ostatních behaviorálních systémů, které s attachmentovým chováním nesouvisí (např.: altruismus a empatie vůči ostatním, sex, pečování).

Attachmentové chování se podle autorů skládá ze tří komponent: 1) zpracování a monitorování informací týkajících se osob, prostředí a vlastního vnitřního stavu; 2) monitorování a vyhodnocování reakcí attachmentové figury na jedincovo chování (vyhledávání blízkosti); 3) monitorování a zpracovávání užitečnosti tohoto chování v rámci daného kontextu tak, aby mohl jedinec efektivitu svého chování v rámci jednotlivých kontextů modifikovat (Mikulincer & Shaver, 2007).

1. 2. 3. Attachmentový systém

V případě pocitu ohrožení, je skrze stimuly, které souvisí s hrozbou (například temnota či izolace), separací nebo se ztrátou attachmentové figury, aktivován attachmentový systém, jehož tzv. primární strategií (*primary strategy*) je udržení či vyhledání blízkosti k attachmentové figuře. Proces, jehož cílem je vyhodnotit situaci jako ohrožující, je založen na subjektivním posouzení a nemusí nutně probíhat na zcela vědomé úrovni. Obsahuje dvě fáze, kdy v rámci první je podvědomě aktivován attachmentový systém a přístup k myšlenkám a akčním tendencím. Ve druhé fázi pak dochází k vyhledávání blízkosti attachmentové figury.

Hrozba, na základě které se attachmentový systém aktivuje, může být internalizovaná či externalizovaná, fyzického či psychického charakteru, souviset s attachmentem (například přítomnost konkurujícího rivala) či se týkat událostí, které s attachmentem nijak nesouvisí (například negativní lékařská diagnóza).

Dle Mikulincera a Shavera (2007) je u dospělých jedinců hranice aktivace attachmentového systému nižší než u dětí, jelikož si již většina osvojila copingové strategie a symbolické myšlení, které jim umožňují jejich emoce regulovat. Mohou si tak pocit bezpečí navodit skrze imaginaci attachmentové figury, či potřebu tuto figuru vyhledat odloží do té doby, než bude dostupná.

Výše uvedené charakteristiky hrozby jsou také nezbytné pro porozumění mechanismu tzv. sekundárních strategií (*secondary strategy*). Jedná se o hyperaktivační (úzkostní jedinci) a deaktivační (vyhýbaví jedinci) mechanismy, které vysvětlují chování tzv. nejistých jedinců (úzkostných, vyhýbavých), které tato práce zkoumá. Tyto strategie jedinci zaujímají, pokud není úspěšná strategie primární, tj. nedosáhnou blízkosti a pocitu bezpečí u attachmentové figury. V rámci hyperaktivačních strategií reagují jedinci velmi citlivě na potenciální či aktuální hrozby a minulé ohrožující zážitky si neustále přehrávají, což vede k opakovaným aktivacím attachmentového chování. Deaktivační strategie se vyznačují potlačením a přehlížením hrozeb, proto tito jedinci přítomnost a blízkost s attachmentovou figurou nevyhledávají (Mikulincer & Shaver, 2007). Detailněji se těmto mechanismům věnuje práce v dalších kapitolách.

1. 2. 4. Attachmentová figura

Dle Bowlbyho (2010) je důležitým konceptem v rámci teorie attachmentu je, již v předchozích kapitolách zmíněná, tzv. attachmentová figura (*attachment figure*), ke které se jedinec upíná v případě potřeby bezpečí a podpory a která plní čtyři následující funkce: 1) jedinec se k ní vztahuje při vyhledávání blízkosti; 2) její přítomnost mu poskytuje bezpečný přístav (*safe haven*): benefity v podobě podpory, ochrany, pohodlí a úlevy; 3) slouží jako jistá základna (*secure base*): podpora na základě níž může jedinec aktivovat ostatní behaviorální systémy a rozvíjet tak další cíle, které již nejsou s attachmentem spojeny; 4) její reálná či představovaná nepřítomnost způsobuje jedinci separační stres.

Na základě výše uvedených definic ovšem dle Mikulincera a Shavera (2007) nemusí být attachmentovou figurou nutně všichni lidé v okolí jedince, ale takoví, kteří naplňují čtyři výše zmíněné charakteristiky. Stejně tak attachmentovou interakcí není každá interakce mezi jedincem a jeho attachmentovou figurou, ale taková situace, kdy se jedinec cítí být ohrožen a hledá podporu právě u své attachmentové figury. V těchto situacích se ukazuje tzv. attachmentové pouto (*attachment bond*), které se dle Bowlbyho

(2010) a Ainsworth (1979) prvně formuje během čtyř fází vývoje vztahu mezi primárním pečovatelem a potomkem (viz níže).

1. 3. Attachment v dětství

Přestože většina primátů nevytváří párové svazky, vazby mezi primárním pečovatelem a potomkem vznikaly již přibližně 35 mil. let př. n. l. (Finkel & Eastwick, 2015). Vývoj attachmentového chování je tak u dětí stejného typu jako u subhumánních savců. Způsob vzniku jeho zaměřenosti vůči pečující postavě je ovšem podobný také ptákům, proto jej lze dle Bowlbyho (2010) u člověka zahrnout pod rámec širokého významu imprintingu.

1. 3. 1. Ontogeneze attachmentového chování

Vývoj attachmentového chování prochází u dětí čtyřmi fázemi. První fáze: „Orientace a signály s omezeným rozpoznáváním postavy“ trvá od narození do přibližně dvanácti týdnů života jedince, kdy je dítě schopno rozeznat jedince ve svém okolí na základě čichových a sluchových podnětů, sleduje jedince očima, natahuje vůči němu ruce, uchopuje jej, připojuje úsměv či žvatláni. V rámci druhé fáze: „Orientace a signály“ trvajících přibližně do půl roka jedince, se dítě začíná více projevovat vůči mateřské postavě. Délka třetí fáze: „Udržování blízkosti k rozeznávané postavě prostřednictvím lokomoce a signálů“ trvá od šesti do sedmi měsíců věku dítěte. V rámci této fáze se systémy dítěte začínají organizovat jako korigované k cíli a attachment k pečující postavě je jasně patrný. V tomto období si také jedinec vybírá další attachmentové figury, vůči cizím jedincům je opatrný, rezervovaný, později se může vyskytnout i strach. Čtvrtá fáze: „Utváření partnerství korigované k cíli“ se objevuje kolem třetího roku života a je charakteristická tím, že dítě začíná chápat pocity a motivy své matky, což buduje základy pro vytvoření jeho komplexnějšího vztahu s ní, tzv. partnerství (Bowlby, 2010).

1. 3. 2. Attachmentový systém v dětství

Dle Bowlbyho (2010) se většina dětí rodí s normálním attachmentovým systémem, což znamená, že vyhledávají bezpečí a ochranu, jejichž dosažení ovšem závisí na dostupnosti a rezpozivitě attachmentové figury. Interakce s attachmentovou figurou tak podmiňuje funkci attachmentového systému. Pokud na jedincovo attachmentové chování attachmentová figura reaguje, získá následně jedinec zkušenosti o tom, že je svět bezpečným místem, v rámci něhož může objevovat své okolí a interagovat s ostatními jedinci.

Bowlby (2010) se dále domnívá, že poruchy attachmentu jsou způsobeny především nedostatečnou péčí attachmentové figury či postupnou péčí od dalších jedinců. Na základě negativních zkušeností s nedostupnou neresponzivní attachmentovou figurou, selhávají, v předchozí kapitole zmíněné, primární strategie jedince (jejichž cílem je nastolení pocitu bezpečí a jistoty) a jedinec zaujímá tzv. strategie sekundární (hyperaktivace, deaktivace).

1. 3. 3. Attachmentové figury v dětství

V rámci Bowlbyho (2010) teorie attachmentu je volba dítěte jeho hlavní attachmentové figury determinována prostředím, ve kterém žije a jeho pečovatelem. Ve většině případů si dítě jakožto hlavní attachmentovou figuru volí matku, nicméně může se jí stát i osoba chovající se vůči němu mateřsky, tzn., že reaguje na jeho pláč a sociálně s ním komunikuje. Kolem druhého roku života dítě attachmentové chování zaměřuje k více jedincům ze svého okolí, ovšem nechová se k nim rovnocenně.

Výzkum u skotských (Shaffer & Emers, 1964) a gandských dětí (Ainsworth, 1963, 1967) ukázal, že dítě, které vykazuje attachmentové chování vůči dalším postavám, je přesto intenzivně attachmentově připoutáno k pečující osobě. Oproti tomu dítě, které je zaměřeno pouze na jednu attachmentovou figuru, je připoutáno slabě. Dle Bowlbyho (2010) tak lze usuzovat, že attachmentové chování dítěte je dispozičně zaměřeno spíše k hlavní attachmentové figuře, přičemž kvalita pouta se dále odráží ve schopnosti úspěšně navazovat vztahy s dalšími jedinci.

1. 3. 4. Attachmentové styly v dětství

Ainsworth (1979) je autorkou konceptu attachmentových stylů, které klasifikovala do tří kategorií: jistý (*secure*), vyhýbavý (*avoidant*), úzkostný (*anxious*), a to na základě reakcí dítěte na odloučení od mateřské postavy v rámci laboratorní metody Infant Strange Situation (ISS).

Jisté děti zažívaly po odloučení stres, nicméně poté se zájmem prozkoumávaly své okolí. Po návratu matky ji s radostí vítaly, pozitivně na ni reagovaly a iniciovaly vzájemný kontakt. Na základě pozorování v domácím prostředí byly jejich matky označeny za zdroj jistoty attachmentu: byly emočně dostupné a responzivní, pokud dítě vyhledávalo blízkost. Tyto děti tak disponovaly dostupnými pracovními modely úspěšného vyhledávání blízkosti a dosažení bezpečí.

Vyhýbavé děti, uchylující se k deaktivacím strategiím, vykazovaly při separaci menší stres a matce se při jejím návratu vyhýbaly. V rámci domácího pozorování se jejich matky jevily emočně rezervované, rozčilené a odmítající snahy dítěte se jim přiblížit.

Úzkostné děti, které disponují pracovními modely souvisejícími s hyperaktivací attachmentového systému, vykazovaly v rámci separace extrémní stres. Při návratu matky reagovaly ambivalentními emočními reakcemi: vztekem a lpěním. U jejich matek byl při domácím pozorování shledán nedostatek konzistentní responzivity (Ainsworth, 1979).

Později definovali Main a Solomon (1990) čtvrtou kategorii attachmentu, tzv. dezorganizovanou (*dezorganized*), která je charakteristická fluktuacemi mezi úzkostností a vyhýbavostí. Tento styl je dle jeho autorů reakcí na nepředvídatelné chování attachmentové figury, která pravděpodobně utrpěla trauma související s attachmentem. Tyto attachmentové figury reagují na attachmentové chování dítěte vyděšeně či nereagují vůbec, v důsledku čehož dítě využívá pro něj aktuálně nejvýhodnější strategie: primární, sekundární (tj. hyperaktivaci a deaktivaci), či se chová bizarně (lehá si na zem obličejem dolů, schovává se pod stůl) pro snížení pocitu diskomfortu.

1. 4. Dospělý attachment v partnerství

Partnerský vztah lze definovat jako pouto mezi lidmi založené na pozornosti, stabilitě, reciprocitě a na udržování blízkosti (Fuentes, 1998). Dle archeologů a antropologů začal koncept partnerských vztahů vznikat přibližně před dvěma miliony let (Eastwick, 2009) jakožto důsledek relativně dlouhé závislosti novorozenců na péči okolí vlivem zvětšení kapacity mozku a bipedální chůze (Campbell & Ellis, 2005). Přítomnost obou rodičů tak zajišťovala vyšší šance potomků na jejich přežití (Marlowe, 2003; Stewart-Williams, 2013). Evoluce párových svazků by se proto vzhledem k výše uvedeným příčinám dala interpretovat jako exaptace attachmentového pouta mezi pečovatelem a potomkem (Fraleay, Brumbaugh, Marks, 2005; Eastwick, 2009) s ultimátní evoluční funkcí pro zajištění přežití potomků do jejich reprodukčního věku (Finkel & Eastwick, 2015).

Přestože je dle Bowlbyho (2010) attachmentové chování nejviditelnější a možná i nejpodstatnější v rámci prvních fází života jedince, je aktivní po celý jeho život, kdy se odráží v jeho myšlení a chování v souvislosti s vyhledáváním blízkosti attachmentové figury při pocitu ohrožení. Shaver a Mikulincer (2014) proto vědí, že i dospělí jedinci mají při situacích hrozby tendenci vyhledávat podporu attachmentové figury, přičemž

právě díky pozitivní zkušenosti s interakcí s ní se mohou stát autonomními dospělými. Mechanismus vytváření attachmentového pouta se zdá být dle Campbella a Elisse (2005) univerzální napříč životem jedince. Odkazují se na funkci hormonu oxytocinu, který hraje ústřední roli při formování attachmentového pouta mezi primárním pečovatelem a dítětem (Hrdy, 1999), stejně tak jako v rámci utváření pouta mezi partnery (Carter, 1992).

Mikulincer a Shaver (2007) uvádějí, že u dospělý jedinců je attachment komplexním výstupem (1) prototypu vnitřních pracovních modelů vytvořených v průběhu dětství, (2) revizí reprezentací attachmentu na základě změn, například v sociální hierarchii a (3) aktuálních zkušeností spojených s attachmentem, které mají za následek další aktualizaci attachmentových reprezentací.

Dle Hazana a Zeifmana (1999) prochází vývoj attachmentu v partnerském vztahu také podobnými fázemi jako ve vztahu primární pečovatel - potomek: *preattachment* fázi, kdy se jedinci seznamují a flirtují spolu, dále *attachment-in-the-making* fázi, kdy dochází ke zvýšení závazku mezi oběma partnery a *clear-cut attachment* fázi, kdy je vztah stvrzen svatbou. V západních zemích trvá obvykle vytvoření pevného attachmentového pouta mezi partnery přibližně dva roky.

1. 4. 1. Attachmentový systém v dospělosti

Mikulincer a Shaver (2007) jsou autory modelu, který vysvětluje fungování dospělého attachmentového systému z hlediska: 1) primární strategie attachmentového systému (aktivace systému za účelem vyhledání blízkosti attachmentové figury), 2) důsledků této strategie, jejímž cílem je dosáhnout podpory od attachmentové figury, 3) sekundární strategie (deaktivace, hyperaktivace), které jsou důsledkem selhání primární strategie, kdy není attachmentová figura dostupná či responzivní a nedochází tak u jedince k nastolení pocitu jistoty a bezpečí. (s. 30, s. 31 tabulka)

Attachmentový systém může být v dospělosti aktivován již v rámci seznamování a flirtování, kdy jsou pocity a behaviorální strategie jedinců ovlivňovány jejich attachmentovými pracovními modely a způsoby interpersonální regulace (Mikulincer & Shaver, 2007), či při detekci hrozby za účelem vyhledání internalizované nebo externalizované attachmentové figury. V případě, že je tato postava dostupná a responzivní, dochází u jedince k navození pocitu bezpečí a jistoty, stejně tak jako u dítěte následuje úleva a pozitivní afekt. Pokud ovšem attachmentová figura dostupná není, následuje aktivace strategií sekundárních, tj. hyperaktivačních (úzkostní jedinci) či

deaktivačních (vyhýbaví jedinci), které byly již stručně zmíněny v předchozích kapitolách této práce. Tyto strategie mohou být z velké části nevědomé a podmíněny předchozími zkušenostmi. V důsledku opakujících se hyperaktivačních nebo deaktivačních strategií předpokládá tento model zrychlení nebo zpomalení neurálních obvodů, které ovlivňují vyhodnocování hrozby a dostupnost attachmentové figury. Všechny komponenty modelu mohou probíhat vědomě či nevědomě, synchronně či antagonisticky. Podstatný je kontext (typ hrozby, informace ohledně dostupnosti attachmentové figury) na základě něhož se může i nejistý jedinec cítit více bezpečně a adekvátně reagovat na základě předchozích zkušeností, například s podpůrným chováním attachmentové figury. Komponenty modelu jsou také ovlivněny vnitřními pracovními modely: modelem druhých (*model of others*) a modelem sebe samého (*model of self*) (Mikulincer & Shaver, 2007).

1. 4. 1. 1. Hyperaktivační strategie

Dle Mikulincera a Shavera (2007) jsou hyperaktivační strategie přehmáním primární attachmentové strategie. Zvyšují intenzitu a frekvenci destruktivních emocí, myšlenek na nebezpečí, které se mohou sloučit spolu s předchozími negativními zkušenostmi jedince. Proto jsou myšlenkové sítě těchto jedinců nestálé a nediferenciované, prostoupené negativními pocity a myšlenkami.

K těmto strategiím se uchylují úzkostní jedinci, kteří jsou proto na svém partnerovi extrémně závislí, vyžadují nadměrnou pozornost a péči, minimalizují psychický a fyzický distanc vůči partnerovi v touze s ním splynout. Zaujímají takové behaviorální strategie, které jim zaručují partnerovu pozornost a podporu, nezvládají regulovat negativní emoce, stres i po pominutí hrozby. Toto chování může vést až k agresí a nátlaku vůči partnerovi a mít negativní dopad na fungování partnerského vztahu, potažmo způsobit jeho rozpad. Hyperaktivační strategie negativně ovlivňují také ostatní behaviorální systémy (jedinec má například intimní styk jen proto, aby zabránil odmítnutí či odchodu partnera), v důsledku čehož je ovšem jen málo pravděpodobné, že tito jedinci dosáhnou pocitu bezpečí a jistoty, které jsou podmínkou pro celkové zdraví, autonomní působení, seberozvoj (Mikulincer & Shaver, 2007).

1. 4. 1. 2. Deaktivační strategie

Mikulincer a Shaver (2007) dále předpokládají, že pokud je vyhledání blízkosti attachmentové figury vyhodnoceno jako nemožné, uchyluje se jedinec ke strategiím

deaktivačním, které se vyznačují potlačením hrozby, a tedy následným potlačením potřeby vyhledat attachmentovou figuru.

Deaktivační strategie si osvojují vyhýbaví jedinci, čímž si v rámci partnerských vztahů udržují odstup od partnera, vyhýbají se intimitě, emocionálním projevům a vzájemnému důvěrnému sdílení. Potlačují myšlenky a pocity související s potřebou, závislostí a zranitelností a ignorují nepříjemné pocity, které by mohly attachmentový systém aktivovat, tj. pocity a myšlenky spojené s odmítnutím, ztrátou, separací a opuštěním. Odmítají se proto konfrontovat s potížemi a konflikty ve vztahu, jsou neochotni partnera podpořit – poskytnout mu pocit intimity a bezpečí a vykazují vůči němu nedůvěru. V rámci paměťové sítě vyhýbaví jedinci nedisponují excitačními neurálními spojeními pro zpracování informací v tomto kontextu. Informace jsou tak zpracovány pouze okrajově, jsou tzv. zakapslené v segregovaných mentálních strukturách – segregovaných systémech (Bowlby, 1980; George & West, 2001). To způsobuje bariéry v paměti a tito jedinci tak nejsou schopni vypořádat se konstruktivně s mnoha negativními událostmi. Vzhledem k nízkému závazku často fantazírují o jiných sexuálních partnerech a mají častěji extrapárový sex oproti jistým jedincům (Mikulincer & Shaver, 2007).

1. 4. 2. Attachmentové figury v dospělosti

V dospívání se attachmentovými figurami stávají lidé v okolí jedince: přátelé, další příbuzní, trenéři, skupiny, instituce, symbolické osoby (Bůh), kteří formují hierarchii attachmentového systému a jejichž role může být kontextově specifická, například terapeuti v rámci terapeutického sezení (Mikulincer & Shaver, 2007). Jedním z častých prototypů attachmentové interakce primární pečovatel - potomek jsou ovšem v dospělosti dlouhotrvající partnerské vztahy, kdy si jsou partneři navzájem hlavními attachmentovými figurami naplňujícími čtyři výše zmíněné charakteristiky attachmentové figury (Bowlby, 2010).

Volba romantického partnera za hlavní attachmentovou figuru je tak ovlivněna mnoha vztahovými a individuálními faktory. Jedním z nich je například délka vztahu (Hazan & Zeifman, 1994; Fraley & Davis, 1997; Feeney, 2004), pocit intimity, důvěry a závazku (Fraley & Davis, 1997; Doherty & Feeney, 2004; Feeney, 2004). Jedinci dosahující vysoké míry úzkostnosti a vyhýbavosti ovšem volí romantické partnery jakožto attachmentové figury méně často (Fraley & Davis, 1997; Mayseless, 2004).

Výzkum Hazana a Zeifmana (1994), v rámci něhož byly na základě tzv. WHOTO škály identifikovány attachmentové figury u mladých dospělých, potvrdil, že tito jedinci volili romantické partnery při vyhledávání blízkosti a bezpečného útočiště častěji oproti rodičům, pokud se nacházeli v dlouhotrvajícím partnerství nebo v manželství. Pokud tomu tak nebylo, jakožto zdroj bezpečí volili rodiče. Obdobné výsledky přinesl výzkum Trinkeho a Bartholomew (1997), kteří se dotazovali mladých dospělých na seznam attachmentových figur, které jedinci vyhledávají při potřebě blízkosti, bezpečného útočiště a zabezpečení základních funkcí. Jedinci, kteří se nacházeli ve vážném vztahu, volili nejčastěji jakožto hlavní attachmentovou figuru právě partnera. Stejně tak mají starší jedinci tendenci volit romantického partnera místo rodiče.

Níže jsou popsány výsledky studií vztahující se k charakteristikám attachmentové figury, tj. bezpečný přístav, jistá základna a reakce na separaci nebo ztrátu attachmentové figury.

Partneři jakožto bezpečný přístav

Jedinci mají tendenci vyhledávat blízkost svého partnera za účelem zmírnění stresu a navození pocitu komfortu a bezpečí. Dle Fraleyho a Shavera (1998) měli jedinci, kteří měli cestovat osamoceně, vyšší tendenci vyhledávat fyzický kontakt se svým partnerem oproti těm, kteří cestovali společně. Zajímavé poznatky ohledně souvislosti mezi přítomností attachmentové figury v podobě partnera a fyziologickými benefity přinesl výzkum Gump, Polk, Kamarck, and Shiffman (2001), podle něž jedinci, kteří interagovali, či se pouze nacházeli v blízkosti svého partnera, vykazovali nižší krevní tlak oproti situacím, kdy se ocitli v přítomnosti ostatních jedinců či o samotě. Podpora romantického partnera tak slouží ke zvýšení psychického a fyzického zdraví jedince (Cohen, Gottlieb, & Underwood, 2000) a například zmírňuje porodní, srdeční nebo pooperační bolesti (MacDonald & Leary, 2005). Jedinci s nejistými formami attachmentu mají tendenci vyhledávat podporu svého partnera méně často (Mikulincer & Shaver, 2007) a jsou vůči potřebám svého partnera méně senzitivní a responzivní (Collins et al., 2009; Shaver & Mikulincer, 2014). Funkce bezpečného útočiště v rámci partnerství je tak ovlivněna mnoha faktory: jistou či nejistou formou attachmentu obou jedinců, jejich důvěrou a sebehodnotou.

Partneři jakožto jistá základna

Dle Feeneyho a Trushe (2010), kteří upravili definici poskytování bezpečné základny, je jedinec jistou základnou, pokud je dostupný v případě partnerovy potřeby, nezasahuje do jeho interakcí s vnějším světem a tyto interakce podporuje. Vnímaná dostupnost a asistence partnera v případě obtíží zvyšují pocit soběstačnosti při dosahování cílů. Obdobné výsledky přinesla laboratorní studie Overalla, Fletchera a Simpsona (2010), kdy jedinci, kterým jejich partneři vyjádřili podporu jejich cílům, dosáhli po roce většího sebezdokonalení. Nicméně u jedinců s nejistými formami attachmentu nemusí mít role partnera na jejich osobní rozvoj nutně pozitivní vliv, spíše naopak (Feeney & Trush, 2010; Green & Davis, 2012).

Reakce na separaci nebo ztrátu

Stejně tak jako při odloučení dítěte od matky, lze pozorovat při rozchodu dospělých jedinců úzkost, vztek, protest a touhu. Z hlediska teorie attachmentu jsou tyto reakce důsledkem attachmentové potřeby, která již není uspokojována (Shaver & Fraley, 2008). Míra intenzity smutku po partnerovi je přímo úměrná jeho postavení v attachmentové hierarchii jedince. V rámci svých copingových strategií pak jedinci reorganizují hierarchii svých attachmentových figur, přičemž často se ne zcela odpoutají od bývalého partnera a na současného tak přenesou jen některé funkce attachmentu (Mikulincer & Shaver, 2007). Výsledky výzkumů dále ukazují, že jedinci s nejistými formami attachmentu se se ztrátou partnera vyrovnávají hůře (pro přehled Shaver & Mikulincer, 2014). Studie Brumbaugh a Fraleyho (2006) potvrdila, že attachmentové modely a interpersonální dispozice se mohou opakovat i v následujících vztazích: úzkostní jedinci byli v přítomnosti s hypotetickou novou známostí úzkostní, vyhubaví reagovali vyhubavě.

1. 4. 3. Přístupy měření attachmentu v dospělosti

Attachment lze u dospělých jedinců měřit skrze dimenzionální či kategoriální přístup, přičemž mnoho autorů (například Fraley & Waller, 1998; Mikulincer & Shaver, 2007) se přiklání k přístupu dimenzionálnímu, jelikož kategoriální přístup nezohledňuje naměřené individuální rozdíly mezi jedinci v daných kategoriích. Dvoudimenzionální přístup měření dospělého attachmentu lze konceptualizovat dvěma způsoby. Zaprvé, jako vnitřní pracovní modely (Bartholomew 1990; Bartholomew & Horowitz, 1991), tj. postoje, které jedinci zauímají vůči sobě a vůči druhým. Zadruhé, jako behaviorální

systemy, tj. fungování attachmentového systému v rámci blízkých vztahů (Hazan & Shaver 1987), který je dle Mikulincera a Shavera (2007) vhodnější, jelikož vnitřní pracovní modely nelze skrze dotazníkové metody měření zjišťovat s přesností.

2 - faktorové pojetí attachmentu

Míru nejistoty attachmentu lze měřit prostřednictvím tohoto pojetí na základě dvou dimenzí: úzkostnost a vyhýbavost.

Úzkostnost (hyperaktivační strategie) se vyznačuje intenzivními obavami ohledně dostupnosti a rezpozivity partnera a vlastní sebehodnoty, silnou touhou po blízkosti a splnutí s partnerem.

Vyhýbavost (deaktivační strategie) je charakteristická emočním odstupem, spoléháním se sama na sebe a diskomfortem při blízkém kontaktu s partnerem.

Jedinci, kteří dosahují v obou dimenzích nízkého skóre jsou považováni za jisté: svému partnerovi důvěřují, jsou schopni vzájemné podpory ve vztahu a konstruktivně jednájí v rámci stresových situací Hazan a Shaver (1987).

4 - kategoriální model attachmentu

Bartolomew a Horowitz (1991) definovali čtyři attachmentové styly, získané skrze kombinaci vnitřních pracovních modelů a dimenze vyhýbavosti a úzkostnosti. Dimenze úzkostnosti vyjadřuje pozitivní či negativní model sebe sama (*model of self*) a dimenze vyhýbavosti reprezentuje pozitivní či negativní model druhých (*model of others*).

Dospělí jedinci s jistým typem attachmentu (pozitivní model sebe sama a druhých) disponují schopností emoční blízkosti a zároveň autonomie v rámci interpersonálních vztahů (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tento typ attachmentu odpovídá charakteristice jistého typu definovaného Hazanovou a Shaverem (1987). V rámci partnerství dávají tito jedinci důraz na přijímání partnera, bytí mu oporou. Partnerství definují jako šťastné, přátelské a důvěrné. Konfliktní situace většinou nevnímají jako velmi ohrožující, jelikož si jsou jisti partnerovou dostupností v případě vlastní potřeby (Hazan & Shaver, 1987).

Zapletený typ attachmentu (*preoccupied*) odpovídá úzkostné dimenzi. Tito jedinci (negativní modely sebe samého a pozitivní modely druhých) přehnaně projevují emoce na úkor vlastní autonomie, dávají důraz na vazby s okolím.

Odmítaví (*dismissing*) jedinci (pozitivní modely sebe samého a negativní modely druhých, vysoká vyhýbavost) mají tendenci držet si lidi ve svém okolí od těla, nevěnují pozornost emocím, stejně tak, jako svým duševním stavům a stavům ostatních jedinců (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Jedinci s ustrašeným typem attachmentu (*fearful*, negativní modely sebe samého a druhých, vysoká úzkostnost a vyhýbavost) mají nedostatek sebehodnoty a obávají se nepřijetí ze strany druhých (Bartholomew & Horowitz, 1991).

1. 4. 3. 1. Reliabilita dotazníkového šetření

Studii ohledně fenoménu attachmentu v kontextu partnerských vztahů je mnoho, což reflektuje neutuchající zájem odborníků na poli vědeckého výzkumu porozumět příčinám a průběhu mechanismů ovlivňujících dynamiku partnerských dvojic. Studie využívají pro zjišťování attachmentu rozdílné metody (Fairchild & Finney, 2006). V rámci RG metaanalýzy 564 studií (Graham & Unterschute, 2015) pěti nejčastěji využívaných dotazníkových metod zjišťujících dospělý attachment: Adult Attachment Scale (AAS; Collins & Read, 1990), Revised Adult Attachment Scale (RAAS; Collins, 1996), Adult Attachment Questionnaire (AAQ; Simpson, Rholes, & Nelligan, 1992), Experiences in Close Relationships (ECR; Brennan, Clark, & Shaver, 1998) a Experiences in Close Relationships–Revised (ECR–R; Fraley, Waller, & Brennan, 2000) vykazoval dotazník ECR-R (zjišťující dimenzi úzkostnosti a vyhýbavosti attachmentu v blízkých vztazích) v průměru vysokou reliabilitu napříč studii s variabilními vzorky, a to nejvíce ze všech výše zmíněných dotazníkových metod. To je důvodem, proč jej autoři doporučují pro měření dospělého attachmentu využívat nejvíce.

Proto tato práce v následujících kapitolách zmiňuje zejména ty studie, které pro měření attachmentu využily dotazník ECR, ECR-R, jelikož sama v praktické části využívá jeho nejnovější verzi ECR-R-18 (Wongpakaran & Wongpakaran, 2012) v českém překladu zkrácenou o dvě položky na ECR-R-16 (Kašćáková et al., 2016). Dle studie (Hašto et al., 2018) porovnávající psychometrické vlastnosti mezi českými verzemi Prožívání blízkých vztahů (ECR) a jeho zkrácenou šestnácti položkovou verzí ECR-R-16, byla zkrácená forma dotazníku shledána vhodnější pro jasné dvoufaktorové řešení s velkou spolehlivostí v měřítku vazebné úzkostnosti ($\alpha = .91$) a vazebné vyhýbavosti ($\alpha = .91$). Proto byla pro tuto práci zvolena kratší verze dotazníku, navíc také vzhledem k časové nenáročnosti vyplnění, která neodradí respondenty. Detailněji je dotazník popsán v Praktické části práce.

1. 4. 4. Attachment a pohlaví

Ve svém původním článku Hazan a Shaver (1987) rozdily v typech attachmentu dle pohlaví nereportují, ovšem Bartholomew a Horowitz (1991) ano. Dle jejich výsledků se ženy a muži neliší ve skórování v jistém (*secure*) a v ustrašeném typu attachmentu (*fearful* - vysoká úzkostnost a vyhýbavost), muži ovšem výše skórovali v typu odmítavém (*dismissing* - vysoká vyhýbavost) a ženy více v zapleteném typu attachmentu (*preoccupied* - vysoká úzkostnost).

Metanalýza (del Giudice, 2011) 100 studií měřících jedincovo skórování ve vyhýbavé a úzkostné dimenzi attachmentu dotazníky Experiences in Close Relationships (ECR; 75.9 %), Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R; 18.7 %) a Adult Attachment Questionnaire (AAQ; 5.4 %) potvrdila, že muži skórují více v dimenzi vyhýbavé a ženy v úzkostné, přičemž rozdily mezi oběma pohlavími byly vyšší u starších participantů než u mladých studentů.

Podobné výsledky přinesla i studie měřící attachment skrze Adult Attachment Interview (AAI; Simpson et al. 2002), což naznačuje, že jsou pohlavní rozdily v prevalenci attachmentu konzistentní nehledě na typ jeho měření.

Autoři tyto výsledky interpretují také jako částečný důsledek odlišných psychických charakteristik mezi oběma pohlavími, které jsou podmíněny socializací, biologickými a kulturními faktory. Pohlavní rozdily potvrdila sumarizace několika mezikulturních studií (Schmitt et al., 2017), kdy ženy skórovaly v průměru výše v neurotismu, depresivitě, souhlasu, extraverci a otevřenosti vůči novým zkušenostem. Oproti tomu muži naopak v průměru reportovali vyšší sebevědomí, či větší dominanci. Rozdílné psychosociální prožívání a behaviorální strategie se odlišně projevují například právě v rámci partnerských vztahů (Scharfe, 2017), kdy jsou ženy ve vztahu více reaktivní a více na partnerovi lpí (například Davila et al., 1999; Feeney, 2002; Brassard, Lussier, & Shaver, 2009) kdežto muži dávají méně najevo emoce a jsou na partnerovi více nezávislí (například Collins & Read, 1990).

1. 4. 5. Attachmenty partnerů

Někteří autoři (například Jones, 1973; Kaplan, 1975; Greenwald, 1980; Baumeister, 1982) tvrdí, že jedinci preferují při výběru partnera jedince sobě podobné. Z hlediska attachmentu tak vyhýbaví jedinci preferují jedince vyhýbavé, úzkostní úzkostné, čímž mohou dosáhnout vzájemné pozitivní zpětné vazby a sebeposílení. Jiní autoři (například

Snyder & Swann, 1978; Swann, 1983; Swann & Read, 1981) ovšem předpokládají, že si jedinec vybírá partnera komplementárního, kdy podle nich dochází k potvrzení jeho attachmentových modelů. Tzn., že úzkostní jedinci preferují jedince vyhýbavé, kteří například potvrdí jejich očekávání v nedostupnosti druhých, vyhýbaví preferují jedince úzkostné, kteří naopak mohou upevnit jejich vnímání druhých jakožto závislých. Naopak dle Chappella & Davise (1998) a Latty-Manna a Davise (1996) většina jedinců preferuje pocit jistoty, který mohou získat prostřednictvím partnera s jistým attachmentem.

Holmes a Johnson (2009) na základě sumarizace 18 studií zjistili rozdíl mezi preferencemi jedinců pro attachment potenciálního partnera a skutečným attachmentem aktuálního partnera. Jedinci, kteří se nenacházeli v partnerském vztahu, preferovali potenciálního partnera s jistým nebo stejným attachmentem (například Klohnen & Luo, 2003), jedinci ve vztahu, preferovali protějšek s attachmentem jistým (například Chappell & Davis, 1998) a to neohledě na typ měření attachmentu (dle Hazan & Shaver, 1987; Bartholomew & Horowitz, 1991; Brennan et al. 1998).

Naopak v reálném partnerském výběru se nechtějí nejčastěji v dlouhodobých partnerstvích partneri komplementární v attachmentech, a to u partnerských dvojic o průměrné délce trvání 1 - 1,5 let (Kirkpatrick & Davis, 1994), 1,6 let (Simpson, 1990), a 2, 85 let (Collins et al., 2002). Tato souvislost byla nalezena ovšem pouze u studií měřících attachment kategoriálně, tj. jistý, úzkostný, vyhýbavý dle Hazanové & Shavera (1987). V rámci dimenzionálního měření – úzkostnost ve vztazích a komfortu s blízkostí (Feeney et al., 1994 zal. na Hazan & Shaver, 1987) nebyla u dlouhodobých manželských párů (10 a 15 let) potvrzena ani jedna ze tří výše uvedených hypotéz (Feeney et al., 1994; Feeney, 1996), stejně tak, jako například u 4 - kategoriálního modelu: jistý, ustrašený, odmítavý, zapletený (Bartholomew & Horowitz, 1991) u krátkodobých partnerských dvojic (Senchak & Leonard, 1992). Výsledky se samozřejmě mohou lišit v důsledku využívání odlišných dotazníkových měření, které spolu v nejistých typech attachmentu ne vždy korelují (Crowell & Treboux, 1995), či tím, že se v průběhu let může attachment vlivem soužití partnerů či externích událostí měnit (například Duemmler & Kobak, 2001).

Rozdíly v preferencích attachmentu a reálném výběru autoři vysvětlují tím, že si jsou jedinci mnohem více vědomi, jakého partnera preferují, než jakého si v reálném výběru zvolí. V reálném světě jsou totiž podstatné i jiné faktory, jako například atraktivní vzhled (například Apostolou, 2008), kterým mohou dát při volbě přednost.

Jedinci mohou volit komplementární partnery záměrně s cílem zachovat vlastní modely attachmentu, tj. dosáhnout jejich potvrzení v rámci partnerské interakce, která je také podmíněna attachmentem jejich partnera. Úzkostní jedinci tak mohou skrze interakci s vyhýbavým partnerem dosáhnout upevnění negativních modelů sebe samých kvůli nedostupnosti a neprojevení lásky partnera, vyhýbaví jedinci mohou naopak interakcí s úzkostnými partnery, kteří je zahlcují projevy lásky, posílit pozitivní modely sebe samých a negativní modely druhých, které vnímají jako závislé (pro přehled kapitola Attachmentové styly v dospělosti) (Holmes & Johnson, 2009). Nejčastěji zastoupená komplementarita v attachmentech obou partnerů je ovšem u heterosexuálních párů zřejmě nevyhnutelným jevem, a to vzhledem k prevalenci attachmentu dle pohlaví, kdy ženy v průměru výše skórují v úzkostné a muži ve vyhýbavé dimenzi (viz předchozí kapitola).

Výsledky některých studií ovšem poukazují také na homogenitu v attachmentech partnerů potvrzující tendenci vybírat si jedince sobě podobné, kdy spolu dimenze úzkostnosti a vyhýbavosti heterosexuálních partnerů korelovaly (například Brassard et al., 2009).

1. 4. 6. Attachment a komunikace v partnerství

Nonverbální a verbální interakce obou partnerů, které jsou pro zachování funkčního a dlouhotrvajícího vztahu klíčové (například Noller & Feeney, 2002), jsou ovlivněny attachmenty obou partnerů (Mikulincer & Shaver, 2007). Celková kvalita vzájemné interakce mezi partnery je dle Mikulincera a Shavera (2009) formována nejen jednáním jedince samotného, které je ovlivňováno jeho emocemi, ale také reakcemi partnera.

Vzhledem k tomu, že jistí jedinci dokáží se svým emočním projevem konstruktivně nakládat, udržují a zvyšují kvalitu vztahu, životní podmínky a osobní rozvoj partnera a stabilitu vztahu ve stavu nouze (Mikulincer & Shaver, 2009). V rámci konfliktních situací otevřeně komunikují a kompromisním a integračním způsobem s partnerem vyjednávají (Mikulincer & Shaver, 2007). Jedinci s vyšší mírou úzkostnosti bývají zahlceni pocity strachu v průběhu negativních partnerských situací a v rámci těch pozitivních vykazují ambivalentní směs negativních a pozitivních emocí. V důsledku svých deaktivačních strategií vykazují vyhýbaví jedinci obranné mechanismy, negativní emoce vůči partnerovi (nepřátelskost, odpor, lítost či pohrdání) bez ohledu na povahu situace (Mikulincer & Shaver, 2009).

Z výsledků studií, které zkoumaly souvislosti mezi attachmentem a partnerskou komunikací v rámci konfliktů je evidentní, že přestože tyto studie zjišťovaly strategie konfliktů a attachment různými dotazníkovými metodami, využívali jistí jedinci strategie kompromisní, naopak nejistí (úzkostní, vyhýbaví) se uchýlovali ke strategiím destruktivním. Výsledky studií, které měřily attachment dotazníkem Experiences in Close Relationships Scale-Revised (ECR-R: Fraley et al., 2000) jsou konzistentní v některých strategiích vyhýbavých a úzkostných jedinců nacházejících se v heterosexuálním partnerském vztahu. Vyhýbavost predikovala dominantní a vyhýbavý styl, úzkostnost styl úslužný/submisivní (Canna et al., 2008).

V českém prostředí byly asociace mezi attachmentem a komunikačními konfliktními styly zkoumány v recentní studii Kotrlové a Lacinové (2013), které se účastnilo 226 bezdětných osob (84 % žen) nacházejících se v partnerském vztahu (žádný s participantů se nenacházel v manželství), kdy s partnerem aktuálně bydlelo 38 % osob. Attachmentové styly byly získávány skrze dotazník ECR-R (Fraley et al., 2000), strategie řešení konfliktů prostřednictvím Romantic Partner Conflict Scale (RPCS; Zaccilli, Hendrick, & Hendrick, 2009) zjišťující šest komunikačních stylů: kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl. Výsledky studie jsou v souladu s teoretickými předpoklady. Bylo zjištěno, že jistý styl attachmentu souvisí se stylem kompromisním (konstruktivní komunikační strategie) a nejisté styly se strategiemi destruktivními. Submisivní styl souvisel s dimenzí úzkostnosti, což autorky vysvětlují tím, že zejména jedinci se zapleteným stylem attachmentu mohou mít tendenci partnerovi ustupovat, neboť mají strach z jeho případné ztráty. Dále byla nalezena souvislost mezi dominantním stylem řešení konfliktů vyhýbavostí attachmentu. Autorky zjištění interpretují tak, že vyhýbaví jedinci nepreferují blízkost vůči partnerovi, kterou mohou díky dominantnímu stylu kontrolovat. Reaktivní styl řešení konfliktů souvisel s úzkostností a vyhýbavostí, kdy může být podle autorek důsledkem nárůstu úzkostnosti v rámci konfliktu a také jedincovou preferencí v udržení odstupu. Dále byla nalezena slabá souvislost mezi vyhýbavým stylem řešení konfliktů a vyhýbavou dimenzí. Autorky se domnívají, že vyhýbaví partneři se nechťejí v partnerství příliš emočně angažovat, proto nemusejí chtít do konfliktů investovat čas ani energii. Separacním styl nesouvisel s úzkostností a vyhýbavostí.

V současné době ovšem není známo, zda a jaké komunikační styly souvisí s attachmentem u dlouhodobých partnerských dvojic, kdy by současná účast obou

partnerů zajistila rovnoměrně zastoupený vzorek z hlediska pohlaví. Pro bližší pochopení průběhu partnerských konfliktních interakcí může být zjištění komunikačních stylů mužů a žen, se zohledněním jejich attachmentu, klíčové.

1. 4. 7. Attachment a partnerská spokojenost

Vzhledem k tomu, že úzkostnost a vyhýbavost ovlivňují behaviorální strategie jedince, (viz hyperaktivační / deaktivační strategie), dá se předpokládat, že budou mít rozdílný vliv nejen na výše zmíněné zvolené komunikační strategie v rámci konfliktních situací, ale také na hodnocenou kvalitu partnerského vztahu (Li & Chan, 2012).

Již výsledky prvních studií zkoumající asociaci mezi attachmentem a partnerskou spokojeností jsou v souladu s teoretickými předpoklady. Jistí jedinci byli ve vztahu více spokojeni než ti s nejistými formami attachmentu (například Hazan & Shaver, 1986; Collins & Read, 1990).

Dle Mikulincera a Shavera (2007), kteří sumarizovali 57 studií ohledně vztahu mezi attachmentem a partnerskou spokojeností, predikuje nejistota attachmentu nižší partnerskou spokojenost u jedinců v páru či v manželství, a to neohledně na typ měření obou proměnných, tj. spokojenosti a attachmentu a neohledně na partnerský status respondentů (manželství či partnerství). Konkrétně autoři shrnují, že většina studií reportovala souvislost mezi úzkostností a vyhýbavostí žen s jejich vyšší nespokojeností, u mužů se jednalo pouze o vyhýbavost.

Roli attachmentu jako prediktora partnerské spokojenosti oproti partnerskému statusu potvrdila také recentní studie Diamond et al. (2018). Studie se celkem zúčastnilo 562 jedinců: 340 v jejich prvním manželství (60,5 %), 122 rozvedených nebo odloučených jedinců (21,7 %) a 100 podruhé ženatých jedinců (17,8 %). V rámci všech tří skupin nebyl shledán rozdíl ohledně partnerské spokojenosti, attachment se tak oproti partnerskému statusu ukázal jako silný prediktor partnerské spokojenosti. Jistí jedinci vykazovali celkově vyšší spokojenost v partnerství, přičemž v ostatních nejistých stylech nebyl shledán signifikantní rozdíl.

Stejně tak metaanalýza 73 studií (Li & Chan, 2012) nepotvrdila délku či typ partnerského vztahu za konzistentní moderující proměnnou ve vztahu mezi dospělým attachmentem a kvalitou partnerského vztahu. Autoři vybrali studie, kterých se účastnili jedinci v heterosexuálním vztahu a které zjišťovaly attachment dimenzionálním přístupem (úzkostnost, vyhýbavost) - dotazníkem ECR (Brennan et al., 1998) nebo ECR-R (Fraley

et al., 2000), či jej na dimenzionální pojetí následně převedli. Měřenou kvalitu partnerského vztahu klasifikovali do devíti kategorií: obecná spokojenost (*general satisfaction*), napojení (*connectedness*), negativní kognitivní indikátory (*negative cognitive indicators*), pozitivní emoční indikátory (*positive emotional indicators*), negativní emoční indikátory (*negative emotional indicators*), obecná podpora (*general support*), konstruktivní interakce (*constructive interaction*), obecný konflikt (*general conflict*) a destruktivní interakce (*destructive interaction*). Výsledky metaanalýzy zjistily, že vyhýbavost byla celkově oproti úzkostnosti více negativně asociována s obecnou spokojeností v partnerském vztahu (tj. celková spokojenost, napojení, obecná podpora). Úzkostnost byla více než vyhýbavost pozitivně asociována s podkategorií negativních indikátorů – obecné konflikty. Oproti výše zmíněnému shrnutí Mikulincer a Shavera (2007) byl ovšem gender pouze slabým moderátorem ve vztahu mezi dospělým attachmentem a kvalitou romantického vztahu.

1. 4. 7. 1. Dyadický efekt

Nejen jedincův, ale také attachment partnera souvisí s jeho partnerskou spokojeností. Studií zabývajících se touto problematikou existuje mnoho. Jedny z prvních byly prováděny v 90. letech 20. století zjišťující attachment skrze Adult Attachment Scale (AAS; Collins & Read, 1990) a partnerskou spokojenost dotazníkem Dyadic Adjustment Scale (DAS; Spanier, 1976). Jejich výsledky poukázaly na negativní efekt úzkostnosti žen na spokojenost partnera a vyhýbavosti mužů na spokojenost žen (například Collins & Read, 1990; Simpson, 1990).

Výsledky aktuálnějších studií ovšem nejsou konzistentní s těmi předchozími, a to především zřejmě využitím novějších dotazníkových měření. Mnoho z nich totiž naopak reportovalo negativní efekt úzkostnosti muže na spokojenost ženy a vyhýbavost ženy na spokojenost muže, například studie Banse (2004)¹ či Brassarda a kol. (2009)². Úzkostnost muže se také ukazovala být nejčastěji opakovaným negativním efektem na spokojenost ženy dle sumarizace studií Mikulincerem a Shaverem (2007).

¹ Manželská spokojenost byla měřena dotazníkem Relationship Assessment Scale (RAS; Hendrick, 1988), partnerský attachment prostřednictvím Relationship Questionnaire (RQ; Bartholomew & Horowitz, 1991).

² Dimenze attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) byly zjišťovány dotazníkem Experiences in Close Relationships (ECR; Brennan et al., 1998) a partnerská spokojenost zkrácenou verzí dotazníku DAS: A four-item version od dyadic Adjustment Scale: DAS-4 (Spanier, 1976).

Několik studií ovšem neshledává faktor pohlaví podstatným: v rámci APIM analýzy manželských dvojic (Feeney, 2002)³ úzkostnost nehledě na pohlaví jedince negativně ovlivňovala míru spokojenosti jak u krátkodobých (1 - 10 let), tak u dlouhodobých manželství (více než 10 let) a spokojenost partnera u dlouhotrvajících manželství.

1. 4. 7. 2. Mediátory mezi attachmentem a spokojeností

Zdá se, že souvislost mezi jistým typem attachmentu a partnerskou spokojeností může být zprostředkována vzájemným zvládnutím konfliktních situací (Shaver & Mikulincer, 2014).

Dle výsledků některých studií byly jakožto mediátory mezi attachmentem a spokojeností shledány například maladaptivní strategie copingu u partnerských dvojic (například Lussier et al., 1997), či problémy ohledně vyjednávání a řešení konfliktů u manželských dvojic (například Feeney, 1994; Marchand, 2004).

Dle výsledků výše zmíněné studie (Brassard et al., 2009), zkoumající asociace mezi attachmentem, mírou vnímaných konfliktů a partnerskou spokojeností bylo vnímání konfliktů⁴ shledáno jako mediátor mezi attachmentem a spokojeností, jak u jedince, tak u partnera. Úzkostnost a vyhýbavost žen a mužů souvisela s vyšší mírou jimi vnímaných konfliktů, což predikovalo nižší spokojenost ve vztahu u nich a u jejich partnerů. Úzkostnost žen predikovala míru konfliktů vnímanou muži, vyhýbavost mužů predikovala míru vnímání konfliktu ženami. Ženy celkově skórující více v úzkostné dimenzi reportovaly vyšší míru vnímaných konfliktních interakcí, což autoři interpretují na základě, odlišného psychosociálního prožívání v partnerském vztahu, kdy ženám více záleží na vzájemné blízkosti a intimitě. Muži mají naopak tendenci držet své emoce pod kontrolou a usilovat o nezávislost. Proto mohou být ženy více citlivé na tendenci mužů vyhýbat se konfliktům, oproti tomu muži negativně vnímají ženskou úzkostnost v podobě tlaku řešit konflikty otevřeně.

Dle výsledků studie Canna et al. (2008)⁵ lze ovšem postoj vůči konfliktům pokládat pouze za částečného mediátora mezi attachmentem a spokojeností, jelikož řešení

³ Čtyři attachmentové styly byly měřeny na základě Relationship Questionnaire (RQ; Bartholomew & Horowitz, 1991) dvě dimenze attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) prostřednictvím dotazníku Feeneyho et al. (1994). Manželská spokojenost byla zjišťována prostřednictvím Quality Marriage Index (Norton, 1983).

⁴ Měřeno dotazníkem Perception of conflict (Brassard & Lussier, 2007).

⁵ Dimenze attachmentu (vyhýbavost, úzkostnost) byly zjišťovány skrze The Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R; Fraley et al., 2000), partnerská spokojenost byla získávána prostřednictvím Relationship

konfliktů může mít na spokojenost přímý vliv, či mohou tento vztah ovlivňovat i jiné mechanismy.

Nicméně zůstává otázkou, zda a jaké konkrétní komunikační styly jsou mediátory mezi partnerskou spokojeností a dimenzemi attachmentu u žen a mužů s případným efektem na spokojenost opačné pohlaví.

1. 4. 7. 3. Kombinace attachmentu partnerů a partnerská spokojenost

Co se homogamie v párování ohledně attachmentu týče, studie potvrdily, že páry, kde jsou oba jedinci jistí, vykazují vyšší spokojenost oproti párům komplementárním, tj. kde je muž či žena úzkostný nebo vyhýbavý (například Senchak & Leonard, 1992; Berman, Marcus, & Berman, 1994; Dickstein et al., 2001).

Některé studie nereportovaly rozdíl u dvojic smíšených (kde je alespoň jeden z partnerů jistý) a nejistých párů, což značí, že i pokud je jeden z dvojice v attachmentu nejistý, má zřejmě negativní efekt na celkovou partnerskou spokojenost, regulaci blízkosti (Feeney, 1999), dyadickou komunikaci (Tucker & Anders, 1998), odpovědi na partnerova provinění (Gaines et al., 1999) a na komunikační strategie pro řešení konfliktů (Bouthillier et al., 2002). Jiné studie ovšem ukazují, že pokud je jeden z partnerů jistý, reportují tyto páry vyšší manželskou kvalitu a intimitu podporující chování (Volling et al., 1998; Ben-Ari & Lavee, 2005), více vyjadřují klidnější emoce (Feeney, 1995) a konstruktivní chování v rámci konfliktní diskuze (Cohn et al., 1992; Paley et al., 1999).

Dle výsledků studií mají nejvíce sníženou partnerskou spokojenost dyády vyhýbavý – úzkostný a úzkostný - úzkostný (například Feeney, 1994; Roberts & Noller, 1998; Allison, Bartholomew, Maysel, & Dutton, 2005). Toto zjištění interpretují autoři některých studií (Feeney, 1994; Gallo & Smith, 2001) tak, že pokud jsou oba partneři úzkostní, posilují vzájemnou úzkostnost, což snižuje manželskou spokojenost. Dle Feeneyho (2003) se tyto dvojice nacházejí ve vzájemném útočení a ustupování. Neustále kontrolují partnera a vzhledem k tomu, že jsou zahlceni koncentrováním se na své vlastní nejistoty, nejsou schopni zohlednit a uspokojit partnerovy potřeby. Oba dva se tak cítí být odmítáni a nepochopeni, což v důsledku vede dle Bartholomew a Allison (2006) ke

Assesment Scale (RAS; Hendrick, Dicke, & Hendrick, 1998). Styly řešení konfliktů byly zjišťovány prostřednictvím dotazníku The Organizational Conflict Inventory-II (ROCI-II; Rahim, 1983), který měří dvě dimenze: *concern for self* (obavy o sebe, vlastní výstupy) a *concern for the other* (obavy o druhého, výstupy druhého), na základě nichž lze jedince dále kategorizovat do čtyř stylů: dominantní (vysoký *self*, nízký *other*), úslužný (nízký *self*, vysoký *other*), vyhýbavý (nízký *self*, nízký *other*.) a integrační (vysoký *self*, vysoký *other*).

vzájemné frustraci a agresivitě. V dyádě úzkostní - vyhýbaví, která byla v této práci již zmíněna jako v průměru nejčastější, vykazují partneři protichůdné behaviorální strategie: požadující / stahující chování, pronásledování / distancování, což oba partnery frustruje: vyhýbavého jedince naléhavé chování jeho protějšku, naopak úzkostnému jedinci vadí distanc jeho partnera, v důsledku čehož jsou oba z páru nespokojeni (Mikulincer & Shaver, 2007).

Interakce vyhýbavých a úzkostných jedinců mohou naplňovat charakteristiky, v originálním překladu tzv. *demand withdrawal behavior* (požadujícího – ustupujícího chování), které je dle Eldridge et al., (2007) typické pro partnerské konfliktní interakce. Jeden z partnerů zaujímá úzkostné požadující chování a iniciuje konflikty, druhý (vyhýbavý) se uchyluje k odstupu, konfliktům se naopak snaží vyhnout a stahuje se Christensen (1988). Tyto komunikační vzorce mohou mít dle Eldridge a Christensena, (2002) v delším časovém horizontu negativní vliv na celkovou partnerskou spokojenost dvojice.

2. Praktická část

2. 1. Výzkumný problém

Z výsledků studií, které zkoumaly souvislosti mezi attachmentem a partnerskou komunikací v rámci konfliktů je evidentní, že přestože tyto studie zjišťovaly strategie konfliktů a attachment různými dotazníkovými metodami, využívali jistí jedinci strategie kompromisní, naopak nejistí (úzkostní, vyhýbaví) se uchýlovali ke strategiím destruktivním. Výsledky studií, které měřily attachment dotazníkem Experiences in Close Relationships Scale-Revised (ECR-R: Fraley et al., 2000) jsou konzistentní v některých strategiích nejistých jedinců, konkrétně ve vyhýbavém a dominantním stylu u vyhýbavých jedinců, v úslužném/submisivním stylu u jedinců úzkostných (Canna et al., 2008; Kotrlová & Lacinová, 2013).

Pro pochopení mechanismů konfliktních interakcí u heterosexuálních partnerských dvojic je důležité zohlednit také pohlaví respondentů a zjistit, jaké komunikační styly muži a ženy využívají. Komunikace totiž může být pohlavně specifická na základně rozdílných psychických charakteristik obou pohlaví zmíněných v předchozích kapitolách práce (pro přehled Schmitt et al., 2017). Ženy tak mohou mít tendenci uchýlovat se při partnerských konfliktech například ke stylu submisivnímu a muži například ke stylu dominantnímu.

Konstruktivní zvládnání partnerských konfliktů, které může být podmíněno attachmenty obou partnerů, je klíčovým faktorem pro vzájemnou spokojenost. V současné době ovšem není známo, zda a jaké konkrétní komunikační styly slouží jako mediátory vztahu mezi attachmentem a partnerskou spokojeností u mužů a u žen, s případným efektem na hodnocení vztahu u opačného pohlaví.

2. 2. Cíle práce

Cílem této práce je pokusit se zodpovědět otázky vyplývající z předchozích nastíněných empirických zjištění. Cílem této práce je postihnout vztahy mezi dimenzemi attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost), konfliktními komunikačními styly (kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl) a partnerským přizpůsobením (spokojenost, soudržnost, shoda, vyjadřování emocí) u mužů a žen. Konkrétně ověřit zda:

1) attachment (úzkostnost, vyhýbavost) daných mužů a žen ovlivňuje jejich vlastní partnerské přizpůsobení, případně partnerské přizpůsobení jejich partnerů opačného pohlaví.

2) má attachment vliv na zvolené komunikační styly v rámci partnerských konfliktů u muže a ženy.

3) komunikační styly slouží jako mediátory mezi attachmentem a partnerským přizpůsobením u mužů a u žen, případně, zda mají efekt na opačné pohlaví.

Druhotnými cíli této práce je skrze dimenzionální měření attachmentu, ke kterému se v současné příklání mnoho odborníků (například Fraley a Waller, 1998; Mikulincer a Shaver, 2007), ověřit prevalenci attachmentu u žen a mužů a zjistit, jakým způsobem se partnerské dvojice párují, tj. komplementárně (úzkostnost, vyhýbavost) či homogamně (kde dimenze úzkostnosti a vyhýbavosti partnerů navzájem korelují).

2. 3. Výzkumné hypotézy

Na základě vytyčených cílů a výsledků studií (Brassard et al., 2009; Li & Chan, 2012; Kotrlová & Lacinová, 2013) uvedených v Teoretické části práce, byly formulovány následující hypotézy:

H1 a) Nejisté formy attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) mužů a žen budou negativně ovlivňovat jejich partnerské přizpůsobení.

H1 b) Nejisté formy attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) mužů a žen budou negativně ovlivňovat partnerské přizpůsobení jejich partnerů opačného pohlaví.

H2 a) Nejisté formy attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) mužů a žen budou mít negativní vliv na kompromisní styl.

H2 b) Jistota attachmentu mužů a žen bude mít pozitivní vliv na kompromisní styl.

H3 a) Vyhýbavost attachmentu mužů a žen bude mít pozitivní vliv na dominantní styl.

H3 b) Jistota attachmentu mužů a žen bude mít negativní vliv na dominantní styl.

H4 a) Nejisté formy attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) mužů a žen budou mít pozitivní vliv na reaktivní styl.

H4 b) Jistota attachmentu mužů a žen bude mít negativní vliv na reaktivní styl.

H5 a) Úzkostnost attachmentu mužů a žen bude mít pozitivní vliv na submisivní styl.

H5 b) Jistota attachmentu mužů a žen bude mít negativní vliv na submisivní styl.

H6 a) Vyhýbavost attachmentu mužů a žen bude mít pozitivní vliv na vyhýbavý styl.

H6 b) Jistota attachmentu bude mít negativní vliv na vyhýbavý styl.

H7 a) Konstruktivní a reaktivní styly budou mediátory vztahů mezi nejistými formami attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) mužů a žen a partnerským přizpůsobením.

H7 b) Vyhýbavý a dominantní styl bude mediátorem vztahu mezi vyhýbavostí attachmentu mužů a žen a partnerským přizpůsobením.

H8 a) Ženy budou v průměru výše skórovat v úzkostné dimenzi oproti mužům

H8 b) Muži budou v průměru výše skórovat ve vyhýbavé dimenzi oproti ženám.

H9 Partneři se budou z hlediska attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) párovat komplementárně i homogamně.

2. 4. Materiál a metody

2. 4. 1. Design studie

Práce je součástí grantového projektu doc. Mgr. Jitky Lindové, “Manipulativní a dominantní strategie v konfliktech partnerských dvojic s normálním osobnostním profilem a s úzkostnou osobností”, který probíhá v Národním ústavu duševního zdraví v Klecanech. Sběr dat probíhal pro účely této práce v letech 2016 – 2019. Participantů byli rekrutováni online prostřednictvím inzerátů na sociálních sítích. Standardizovanou sadu použitých dotazníků (ECR-R-16, DAS a RPCS), která byla participantům zasílána na email, přinesla dvojice partnerů vyplněnou osobně v den jejich participace na grantovém projektu, v rámci něhož se účastnili na kameru zaznamenávaných rozhovorů zjišťující kvalitu jejich partnerského vztahu (například trávení volného času, partnerskou spokojenost, témata konfliktů a jejich průběh). V závěru přehrávali participantů nejdříve spolu s figurantem a následně s partnerem situaci sporu. Jedním z cílů projektu je zjistit nonverbální a verbální strategie dominantního a submisivního chování partnerů, které

ovlivňuje začátek, průběh a konec partnerské interakce sporu. Výsledky tohoto projektu již tato práce nezahrnuje. Účast na studii byla honorována částkou 1 000 Kč / pár.

2. 4. 2. Soubor osob

Podmínkou participace byla účast obou heterosexuálních partnerů české národnosti ve věku mezi 18 a 45 lety, s minimální délkou trvání vztahu šest měsíců a minimální délkou soužití tři měsíců. Participanti, kteří v sociodemografickém dotazníku vyplnili subjektivní psychické potíže či užívaná psychofarmaka byli ze vzorku vyloučeni. Celkem se studie účastnilo 76 heterosexuálních partnerských dvojic (69 nesezdaných, 7 sezdaných párů) z nichž 10 mělo společně děti.

2. 4. 3. Etické otázky výzkumu

Participanti podepsali informovaný souhlas ohledně zajištění jejich anonymity a možnosti kdykoli dobrovolnou účast přerušit. Získaná data byla pod kódy dvojice uložena pod heslem na úložiště, ke kterému mají přístup pouze členové výzkumného týmu z projektu doc. Lindové. S daty bylo nakládáno v souladu s nařízením č. 679/2016 o ochraně osobních údajů fyzických osob.

2. 4. 4. Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16)

Dle Brennanové (1998) je nejvhodnějším způsobem pro měření vyhýbavosti a úzkostnosti attachmentu jedince zjišťování jeho (ne)komfortu s blízkostí (vyhýbavá škála) či obáváním se v rámci blízkých vztahů (úzkostnostná škála). Na základě faktorové analýzy proto navrhla dotazník Experiences in Close Relationships scale (ECR), který měří jedincovu vyhýbavost či úzkostnost. Tento dotazník byl od roku 1988 použit ve stovkách studií, přičemž jej lze aplikovat na zjištění attachmentového stylu jedince v kontextu romantických či blízkých vztahů (Brennan, Clark, Shaver, 1998).

Vzhledem k tomu, že se tento dotazník příliš soustředí na měření úzkostnosti a vyhýbavosti, na úkor měření míry jistoty, přeformulovali Fraley, Waller a Brennan (2000) určité položky a vytvořili tak revidovanou verzi Experiences in Close Relationships-Revised Adult Attachment Questionnaire (ECR-R). Stejně tak jako dotazník ECR měří i tento individuální rozdíly v úzkostnosti (do jaké míry si je jedinec (ne)jistý dostupností attachmentové figury) a ve vyhýbavosti (do jaké míry jedinec (ne)preferuje blízkost attachmentové figury). Dle metaanalýzy dotazníkového šetření attachmentu byla napříč studii nalezena korelace dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti mezi dotazníky ECR a ECR-R 0.20 (Cameron et al., 2012), přičemž vyšší korelace mezi jednotlivými

subškálami byla zjištěna u novější revidované verze ECR-R. Wongpakaran a Wongpakaran (2012) poté vytvořili revidovanou verzi dotazníku ECR-R-18 zkrácením z původních šestatřiceti položek na osmnáct. Do dotazníku ECR-R-18 byly z původního dotazníku vybrány položky číslo 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 13, 17 vztahující se k dimenzi úzkostnosti a položky číslo 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, které se vztahují k dimenzi vyhýbavé. V českém prostředí byl dotazník, v českém překladu Prožívání blízkých vztahů, validován v rámci studie Kaščáková et al. (2016) a zkrácen o dvě položky na ECR-R-16.

Respondenti na základě tvrzení, například *Moje touha po větší blízkosti někdy lidi odstraší*, vyjadřují míru souhlasu nebo nesouhlasu na sedmibodové Likertově škále (1 = *vůbec nesouhlasím*, 7 = *úplně souhlasím*). Pro výsledné hodnoty se počítají položky vztahující se k úzkostné dimenzi (položky číslo 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16) a položky vztahující se k dimenzi vyhýbavosti (položky číslo 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15), které jsou reverzní. Poté se hodnoty dle počtu položek v dané dimenzi zprůměrují, přičemž čím je průměrná hodnota vyšší, tím vyšší je jedincovo skórování v úzkostnosti nebo vyhýbavosti (Wongpakaran & Wongpakaran, 2012).

2. 4. 5. Dyadic Adjustment Scale (DAS)

Pro měření partnerského přizpůsobení (relationship adjustment) byl použit dotazník Dyadic Adjustment Scale, jehož autorem je Graham B. Spanier (1976). Do češtiny byl přeložen a validizován Stanislavem Kratochvílem (2006). Dotazník se skládá z dvaatřiceti položek, přičemž většina z nich je škálována na čtyř, pěti až šesti bodové škále, dvě otázky obsahují odpověď „ano“, „ne“. Celkový skóre v dotazníku činí 151 bodů, že čím vyšší je dosažené skóre v DAS, tím vyšší je kvalita partnerství neboli tzv. partnerská přizpůsobivost respondenta. Dotazník postihuje všechny podstatné oblasti, které souvisejí s kvalitou partnerského vztahu, celkem je tvořen čtyřmi subškálami, jejichž součet značí celkovou míru partnerské přizpůsobivost neboli kvality partnerského vztahu:

Partnerská spokojenost (Dyadic satisfaction)

Tato subškála zahrnuje celkem deset otázek, které jsou respondentem hodnoceny na 5 – 6 stupňové škále. Týkají se například vnímaných konfliktů ve vztahu (*Jak často se hádáte?*), hodnocení štěstí ve vztahu (*Políbíte svého partnera?*) a vnímané perspektivy vztahu (*Který z následujících výroků vyjadřuje nejlépe vaše pocity týkající se budoucnosti*

vašeho vztahu?). Vyšší skóre na této subškále značí vyšší spokojenost se současným stavem vztahu a také snahu vztah udržet. Maximální skór této subškály je 50.

Partnerská soudržnost (Dyadic cohesion)

Partnerská soudržnost je v dotazníku měřena skrze pět otázek ohledně společně stráveného času (*Chodíte společně za zábavou a koníčky?*) a výskytu chování ve vztahu (*Jak často máte podnětnou výměnu názorů?*). Otázky jsou hodnoceny na pěti až šesti stupňové škále. Maximální skór je 24.

Shoda v partnerském vztahu (Dyadic consensus)

Tato subškála se skládá celkem ze třinácti otázek s hodnocením na šesti stupňové škále. Otázky zjišťují shody či spory, například ohledně *důležitých rozhodnutí, náboženství, či přátel*. Maximální skór je 65.

Vyjadřování emocí (Affectional expression)

Obsahuje celkem čtyři otázky dotazující se na míru neshod v intimní oblasti, z nichž dvě jsou hodnoceny na pětistupňové škále a dvě s možnostmi odpovědi ano / ne ohledně rozporů či problémů během posledních několika týdnů: *Neprojevování lásky, Nezáměr o sex*. Maximální skór je 12.

2. 4. 6. Romantic Partner Conflict Scale (RPCS)

V souvislosti s měřením partnerských konfliktů vytvořili Zacchilli, Hendricková a Hendrick (2009) dotazník Romantic Partner Conflict Scale (RPCS), který obsahuje 39 položek s šesti subškálami. V požitě české verzi obsahuje dotazník celkem 40 tvrzení s odpověďmi na čtyřstupňové škále (1 = silně nesouhlasím, 4 = silně souhlasím). Vyšší skóre v jednotlivých subškálách značí častější využívání daného stylu v rámci konfliktních situací: kompromisní (max. 56 bodů), dominantní (max. 24 bodů), separační (max. 20 bodů), submisivní (max. 24 bodů), vyhýbavý (max. 16 bodů) a reaktivní styl (max. 20 bodů). Do češtiny byl dotazník přeložen v bakalářské práci Kotrlové (2011) jako Škála konfliktů v partnerském vztahu.

Celkem šest výše zmíněných komunikačních stylů lze dále rozdělit na konstruktivní (typické pro jistý styl attachmentu) a destruktivní (typičtější nejisté styly attachmentu; Kotrlová & Lacinová, 2013). Za konstruktivní styl řešení partnerských konfliktů je považován styl kompromisní (položky 2, 3, 4, 11, 12, 15, 18, 23, 25, 26, 27, 32, 33, 36), v rámci něhož mají jedinci snahu dosahovat vzájemné shody. Mezi destruktivní strategie

se dle autorů řadí styl dominantní a reaktivní. V rámci dominantního stylu (položky 5, 13, 24, 29, 37, 38) se jeden z partnerů snaží nad druhým zvítězit. Reaktivní styl (položky 1, 8, 19, 31, 35) je charakteristický verbální agresí, emoční nepřizpůsobivostí a absencí důvěry mezi jedinci. V rámci separačního stylu (položky 9, 20, 28, 30, 34), který nespadá pod destruktivní ani konstruktivní strategie, preferuje jedinec časový interval, v rámci něhož dojde ke zklidnění emocí a následnému řešení konfliktu. Submisivní styl (položky 7, 10, 17, 21, 39, 40) se vyznačuje ustupováním požadavkům ze strany partnera na úkor vlastních potřeb, přičemž rovněž nespadá pod konstruktivní či destruktivní strategii. Poslední, vyhýbavý styl (položky 6, 14, 16, 22) je charakteristický vyhýbáním se konfliktům.

2. 5. Metody analýzy a zpracování dat

Skóre attachmentu (škála vyhýbavosti a úzkostnosti), partnerského přizpůsobení (spokojenost, soudržnost, shoda, vyjadřování emocí) a šesti komunikačních stylů (kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl) byly vypočítány v MS Excel.

Jednotkou analýzy byl jeden pár, kdy ke každé proměnné existovala hodnota pro muže a ženu daného páru. Analýzy byly provedeny v softwaru R (R Core Team 2019)⁶.

K testování, zda se muži a ženy jako kategorie respondentů mezi sebou liší v průměrných hodnotách vybraných proměnných (věk, partnerské přizpůsobení, jistota attachmentu, škála úzkostnosti a vyhýbavosti attachmentu) jsme provedli t-testy a neparametrické verze testů o shodě průměrů.

Následně byly provedeny dva typy pěšinkových analýz (path analyses). První analýza obsahovala jako exogenní proměnnou míru attachmentu (jistý attachment) mužů a žen. Byl zkoumán vliv těchto dvou proměnných na endogenní proměnnou – míru partnerského přizpůsobení (DAS TOTAL). Vedle přímého vlivu bylo uvažováno i působení skrze mediátor – komunikační styl. Dále byla určována míra korelace mezi mírou attachmentu mužů a žen.

⁶ Nejprve jsme provedli explorativní analýzu korelačních vztahů mezi proměnnými. Pomocí balíčku Hmisc pro R (Harrel et al., 2019) jsme vypracovali korelační matici. Byla provedena Benjamini-Hofbergova korekce na vícenásobné testy. Tato analýza nebyla pro další testování využita, sloužila nám však k předběžné orientaci a k popisu vztahů mezi proměnnými.

Pro pěšinkové analýzy jsme použili dvě základní uspořádání proměnných. V prvním typu pěšinkové analýzy (Obr. 1) zohledňujeme dvě míry attachmentu: Škálu úzkostnosti a Škálu vyhýbání. Tyto dvě škály attachmentu byly využity jako dva oddělené prediktory. Obě proměnné mohly ovlivňovat míru partnerského přizpůsobení jednak přímo, jednak přes mediátor v podobě komunikačních stylů (kompromisní, dominantní, reaktivní, separační, vyhýbavý a sumbisivní). Uvažovány byly i korelace mezi škálou úzkostnosti mužů a žen, škálou úzkostnosti mužů a škálou vyhýbavosti žen, škálou úzkostnosti žen a škálou vyhýbavosti mužů a korelace mezi těmito proměnnými v rámci jednoho pohlaví. Vedle zkoumání toho, zda škály úzkosti a vyhýbání ovlivňují partnerské přizpůsobení přímo, či skrze komunikační styly, jsme tedy zjišťovali, nakolik se partneři párují homogamně či komplementárně.

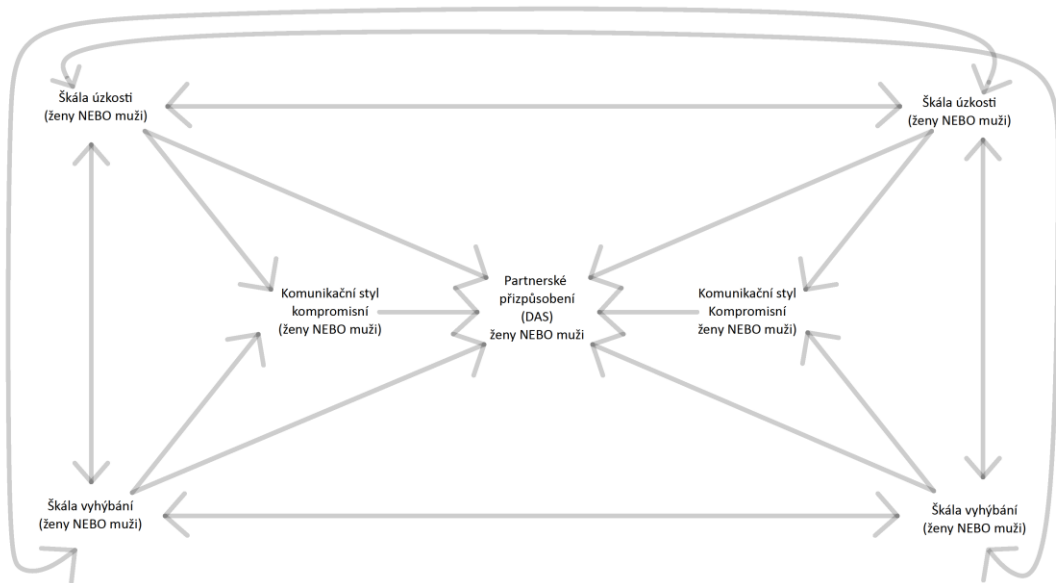
Pěšinkové analýzy byly provedeny pomocí balíčku lavaan pro software R (Rosseel, 2012). V obou typech pěšinkových analýz bylo postupně (nikoli v tomtéž modelu) použito 6 proměnných popisujících komunikační styly (viz výše). Path analýzy byly provedeny za účelem zjištění vzájemných vztahů mezi proměnnými. Umožnily popsat systém více proměnných a zároveň popisovat kauzální i korelační vztahy mezi nimi. Kauzální vztahy popisujeme pomocí parciálních regresních koeficientů v modelech se standardizovanými proměnnými. Testovali jsme jednak přímé vztahy mezi prediktory a závislými proměnnými, jednak jsme do analýz vložili proměnné, které mohly řídit vztah mezi prediktory a závislými proměnnými (mediátorové proměnné).

Struktura analýzy dále umožnila zjistit residuální kovarianci (autorem balíčku nazývaná v témže článku residuální korelací (Rosseel, 2012) mezi prediktory. Residuální kovariance představuje kovarianci, jež nebyla v modelu vysvětlena pomocí kauzálních vztahů mezi proměnnými. Pěšinkové analýzy, které jsme prováděly, neobsahovaly latentní proměnné.

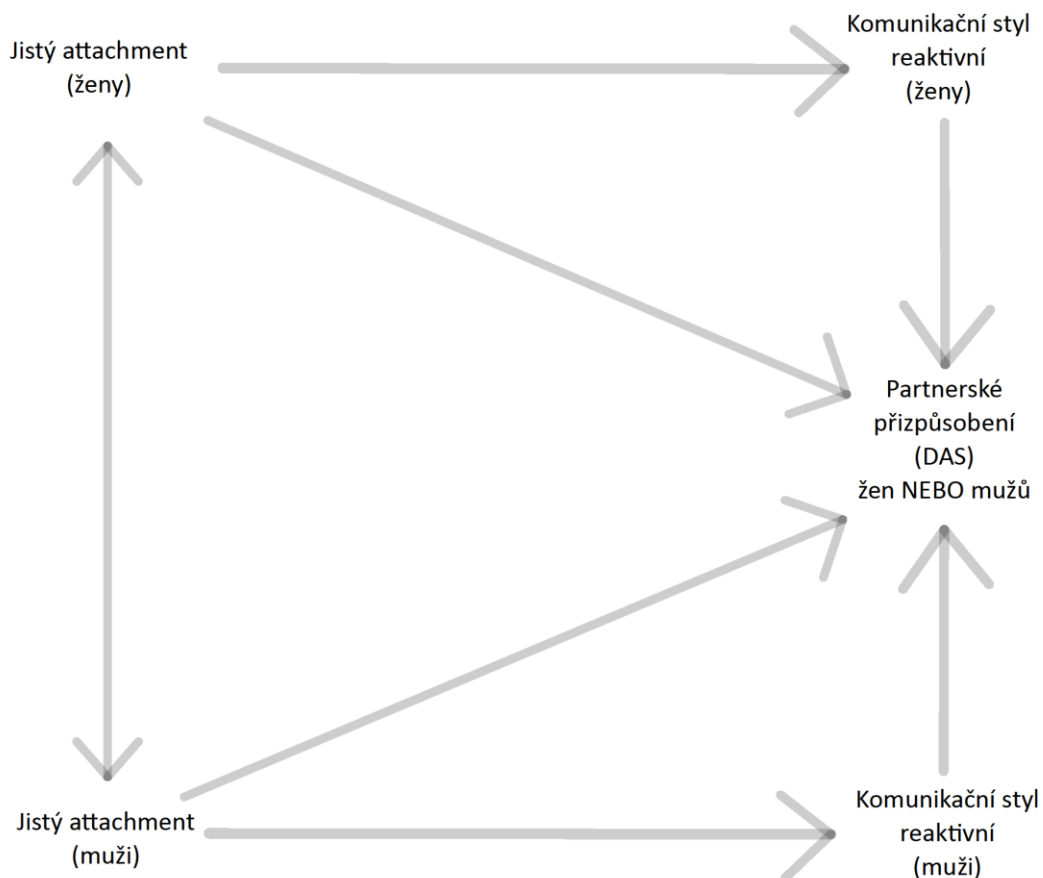
Účelem analýz bylo zjistit, zda škála úzkostnosti a vyhýbavosti mužů předpovídá partnerské přizpůsobení mužů. Ve stejném modelu (viz výše) jsme zkoumali, zda partnerské přizpůsobení mužů ovlivňují i škály úzkostnosti a škála vyhýbavosti žen. Uvažovali jsme přímé působení těchto čtyř škál na partnerské přizpůsobení, dále jsme uvažovali komunikační styly mužů a žen jakožto mediátorové proměnné, které řídily vztah mezi škálami úzkostnosti a vyhýbavosti a partnerským přizpůsobením. Druhý typ

analýz (Obr. 2) nezohledňoval škálu úzkostnosti a vyhýbavosti, ale proměnnou, získanou jako inverzní hodnotu jejich součtu – jistotu součtu.

V oddíle 2. 6. 1. uvádíme výsledky a diagram path analýzy, která neuvažuje komunikační styly jako mediátory – uspořádání odpovídá Obr. 1, chybí pouze 6 regresních koeficientů (vyznačených šipkami) od škály attachmentu a úzkostnosti přes komunikační styl k partnerskému přizpůsobení.

Obr. 1. Uspořádání prediktorů vůči závislé proměnné. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů nebo žen. Prediktory jsou dvě škály attachmentu - jistota attachmentu a vyhýbavost attachmentu. Komunikační styly slouží jako mediátory vztahu mezi jistotou/vyhýbavostí attachmentu a partnerským přizpůsobením. V případě, že je předpovídáno partnerské přizpůsobení mužů, jsou vpravo využity proměnné náležející mužských participantům, vlevo proměnné náležející ženským participantkám. V případě předpovídání ženského partnerského přizpůsobení jsou vlevo proměnné náležející ženským participantkám, vpravo proměnné od mužských participantů.

Obr. 2. Uspořádání prediktorů vůči závislé proměnné. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen nebo mužů, mediátory komunikační styly mužů a žen. Jednosměrné šipky vyznačují regresní vztahy (parciální regresní koeficienty). Šipky obousměrné odpovídají residuální kovariancím (korelace).

2. 6. Výsledky

Následující tabulka shrnuje základní popisné statistiky proměnných využitých v pěšinkových analýzách:

Tabulka 1. Arithmetické průměry hodnot uvedených proměnných ± směrodatné odchylky					
	Věk	Partnerské přizp.	Shoda v partner. vztahu	Partner. spokojenost	Partner. soudržnost
Muži	26,28 ± 5,38	117,82 ± 11,32	50,87 ± 5,93	40,44 ± 5,17	17,35 ± 2,93
Ženy	24,37 ± 3,97	115,64 ± 14,54	50,48 ± 6,19	39,47 ± 6,24	17,16 ± 2,87
Dohromady	25,32 ± 4,81	116,73 ± 13,03	50,68 ± 6,04	39,96 ± 5,73	17,26 ± 2,89
	Vyjadřování emocí	Škála úzkosti	Škála vyhýbání	Jistý attachment	Kompromisní KS
Muži	9,15 ± 1,94	20,15 ± 7,72	17,69 ± 6,97	-37,85 ± 11,89	46,87 ± 6,33
Ženy	8,53 ± 2,48	23,30 ± 9,73	15,19 ± 5,57	-38,48 ± 12,70	45,80 ± 7,60
Dohromady	8,84 ± 2,24	21,72 ± 8,90	16,44 ± 6,41	-38,17 ± 12,26	46,34 ± 6,99
	Dominantní KS	Reaktivní KS	Separáční KS	Vyhýbavý KS	Submisivní KS
Muži	15,43 ± 3,41	8,43 ± 2,86	11,36 ± 3,33	11,92 ± 2,44	15,17 ± 3,39
Ženy	15,68 ± 6,07	9,51 ± 3,66	11,39 ± 3,57	11,45 ± 3,08	13,35 ± 2,86
Dohromady	15,56 ± 4,91	8,97 ± 3,32	11,38 ± 3,44	11,68 ± 2,78	14,26 ± 3,26

Oddíly 2. 6. 1. a 2. 6. 2. popisují výstupy z pěšinkových analýz. Odkazované diagramy (grafy) se nacházejí za příslušným odstavcem textu. β označuje parciální regresní koeficienty v modelech se standardizovanými proměnnými, r označuje korelace.

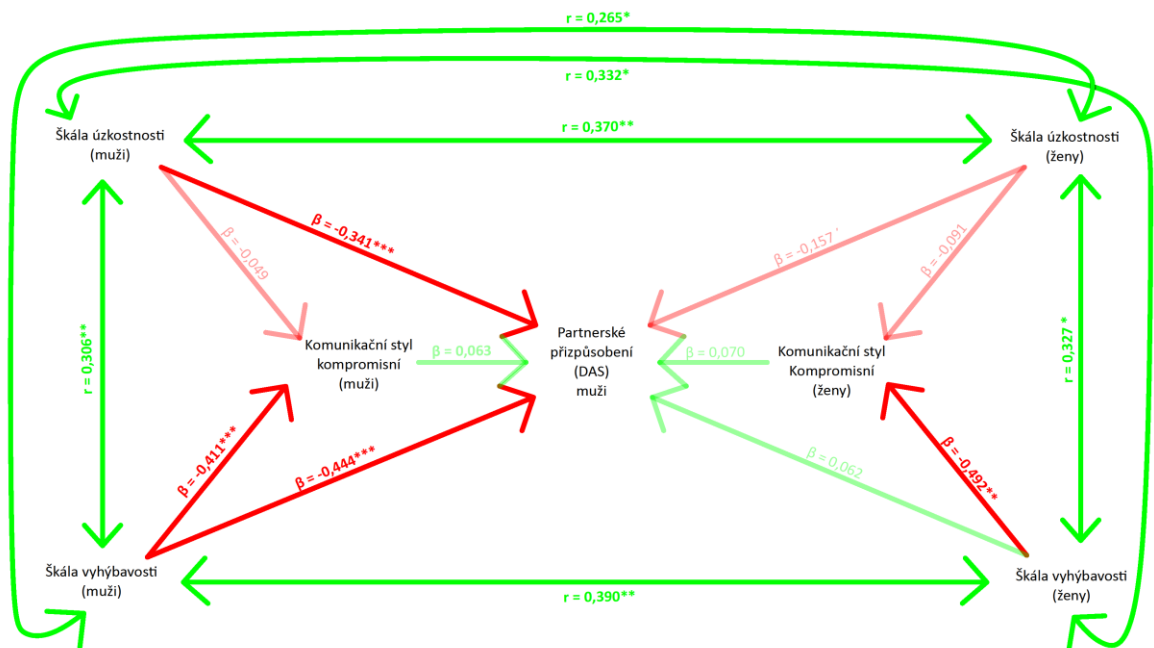
2. 6. 1. Vliv škál attachmentu na partnerské přizpůsobení: mediátory komunikační styly

Komunikační styl kompromisní (Obr. 3 – 6)

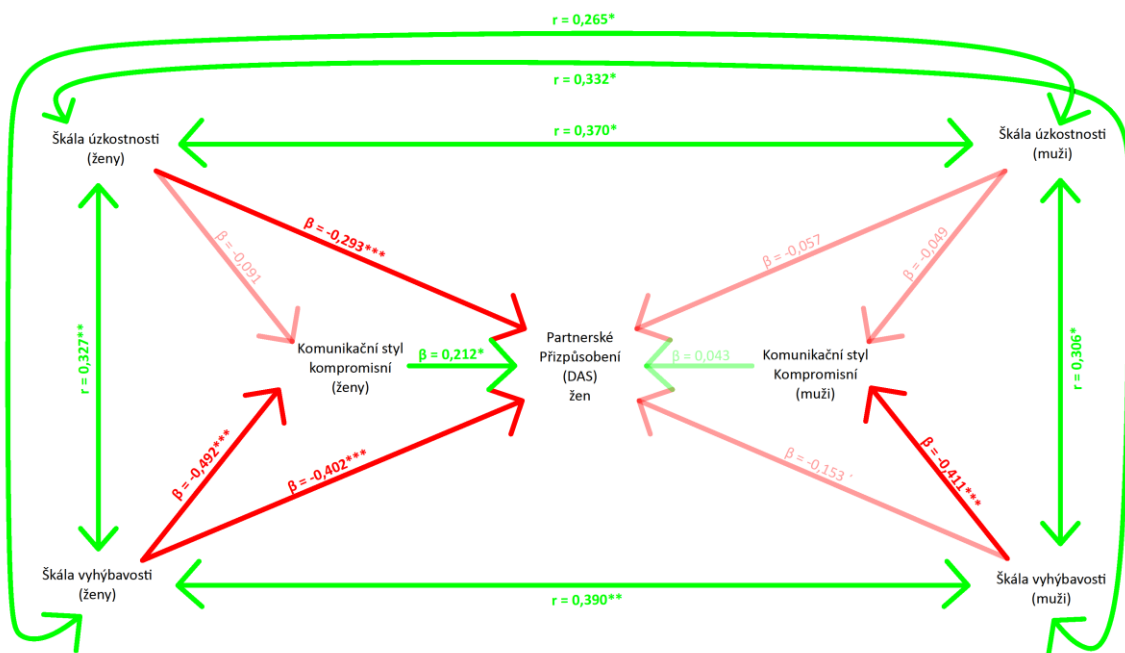
V pěšinkové analýze, kde jsme predikovali partnerské přizpůsobení mužů, resp. žen, byl shledán negativní vliv vyhýbavosti attachmentu mužů na jejich kompromisní styl komunikace ($\beta = -0,411$; $p < 0,001$). Kompromisní styl komunikace mužů neměl signifikantní vliv na partnerské přizpůsobení (DAS) mužů (Obr. 3). U žen byl nalezen signifikantní negativní vliv vyhýbavosti attachmentu (žen) na jejich kompromisní styl komunikace ($\beta = -0,492$; $p < 0,001$). Kompromisní styl komunikace ovšem pozitivně ovlivňoval partnerské přizpůsobení žen (DAS) ($\beta = 0,212$; $p < 0,05$). Jejich kompromisní styl komunikace mužů a žen neměl signifikantní vliv na partnerské přizpůsobení opačného pohlaví. V tomto modelu tak byl shledán kompromisní styl komunikace mediátorem vztahu mezi vyhýbavostí žen a jejich partnerským přizpůsobením (DAS, Obr. 4).

V modelu, který predikoval partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, měla jistota attachmentu pozitivní vliv na kompromisní styl komunikace u mužů ($\beta = 0,363$, p

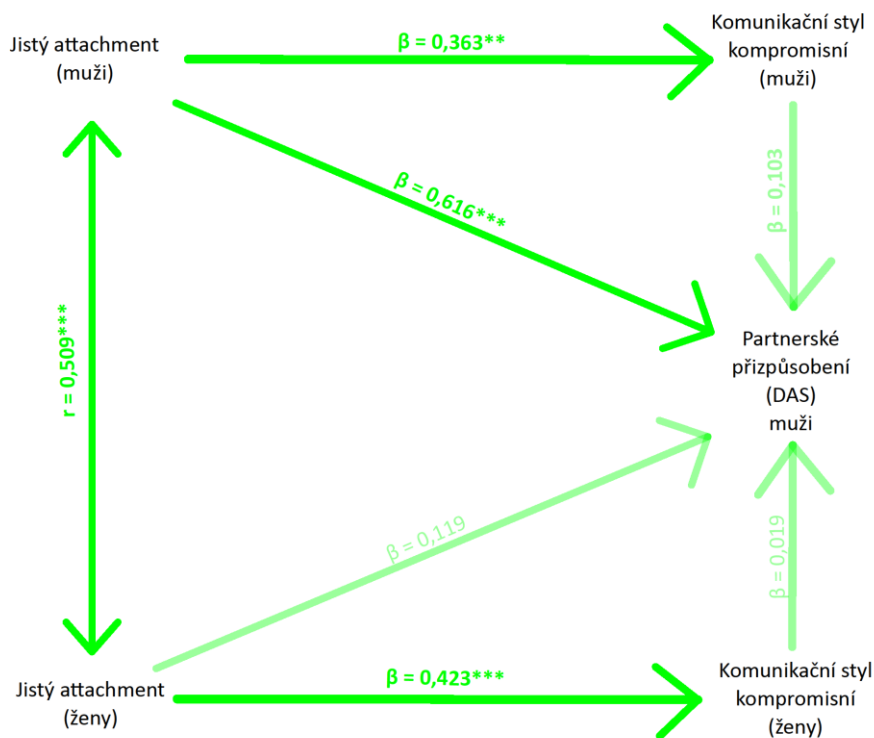
< 0,01), stejně tak jako u žen ($\beta = 0,423$, $p < 0,001$), ovšem bez signifikantního vlivu na přizpůsobení mužů. Jistota attachmentu mužů měla přímý pozitivní vliv na jejich partnerské přizpůsobení ($\beta = 0,616$, $p < 0,001$) (Obr. 5). V modelu zohledňujícím partnerské přizpůsobení (DAS) žen měla jistota attachmentu žen pozitivní vliv na kompromisní styl komunikace ($\beta = 0,423$, $p < 0,001$), který pozitivně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení ($\beta = 0,270$, $p < 0,01$). Vyšší skórování v jistotě attachmentu u mužů pozitivně ovlivňovalo jejich kompromisní styl komunikace ($\beta = 0,363$, $p < 0,01$), který na přizpůsobení žen neměl signifikantní vliv. Jistota attachmentu u mužů ($\beta = 0,172$, $p < 0,05$) stejně tak jako jistota attachmentu u žen ($\beta = 0,520$, $p < 0,001$) zároveň přímo pozitivně predikovaly partnerské přizpůsobení žen (Obr. 6). Kompromisní komunikační styl byl v obou modelech pozitivně ovlivněn jistotou attachmentu mužů a žen, nicméně pouze v modelu zjišťujícím efekt na partnerské přizpůsobení žen byl kompromisní komunikační styl shledán jakožto mediátor mezi jistotou attachmentu žen a jejich partnerským přizpůsobením (DAS).

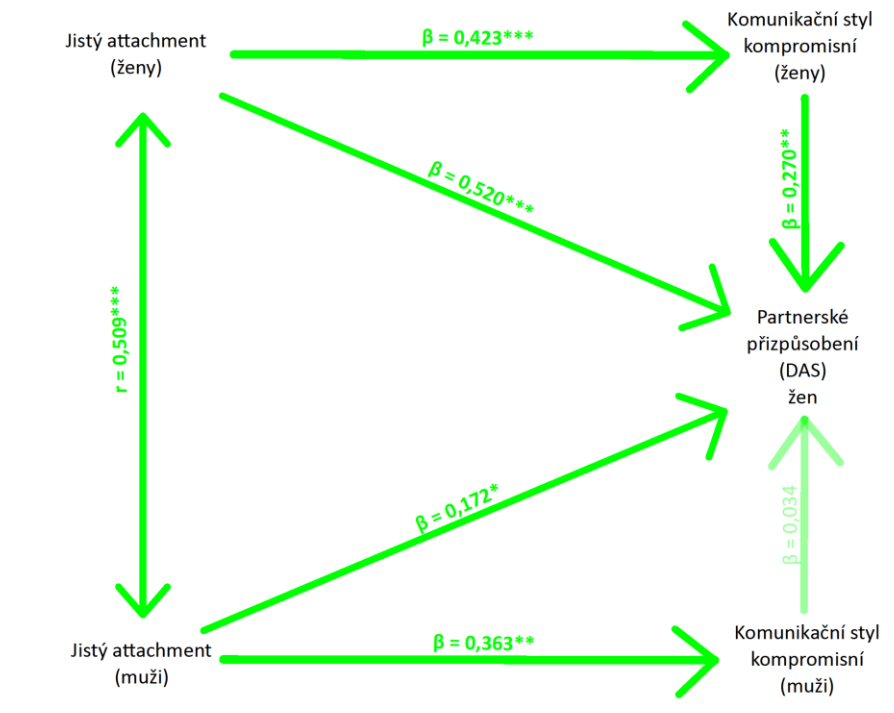
Obr. 3. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem kompromisní komunikační styly mužů a žen

Obr. 4. Diagram path analýzy; predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem Kompromisní komunikační styly mužů a žen

Obr. 5. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem kompromisní komunikační styl mužů a žen

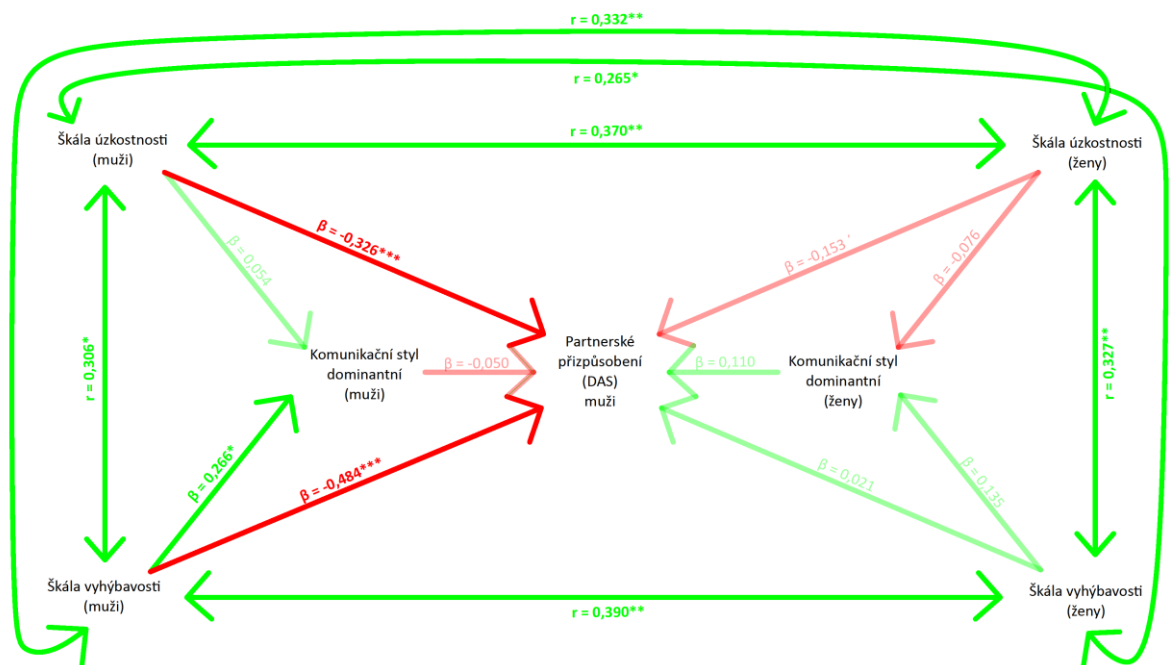
Obr. 6 Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem kompromisní komunikační styl mužů a žen

Komunikační styl dominantní (Obr. 7 – 10)

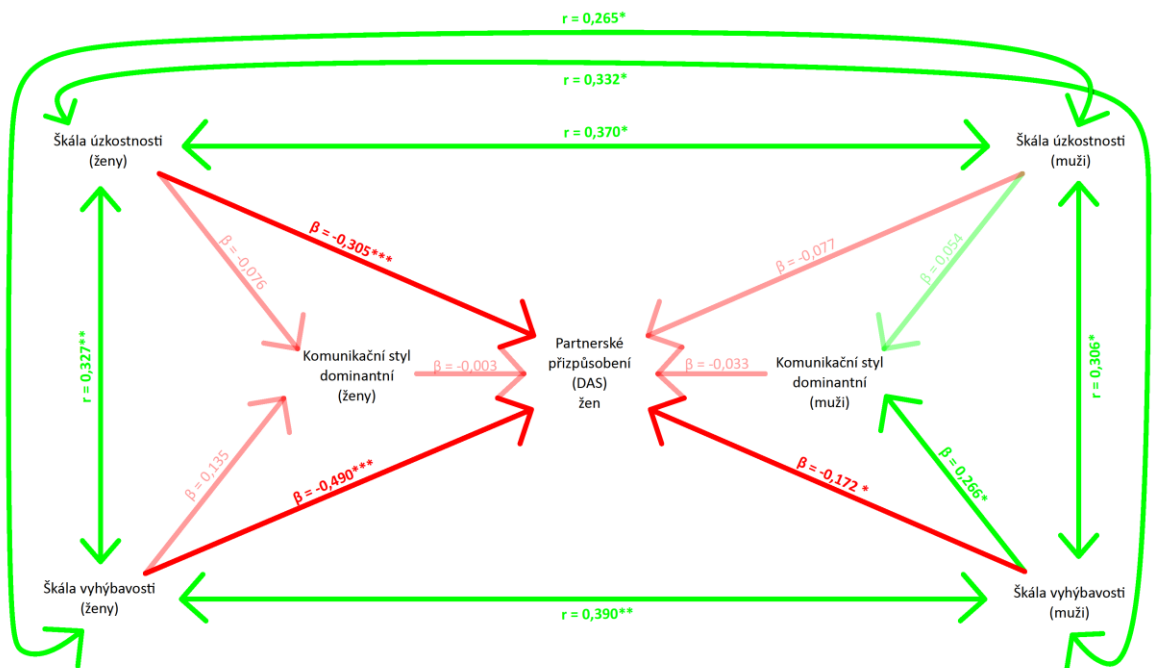
Byla provedena pěšinková analýza, zkoumající vliv attachmentu a komunikačního stylu dominantního na partnerské přizpůsobení (DAS) mužů a žen. V modelu predikující partnerské přizpůsobení DAS mužů, vyhýbavost mužů pozitivně ovlivňovala jejich dominantní styl komunikace ($\beta = 0,266$, $p < 0,05$). Ten ovšem neměl na jejich partnerské přizpůsobení signifikantní vliv. Dále nebyl podpořen signifikantní efekt dominantního stylu komunikace mužů na partnerské přizpůsobení žen (Obr. 7). V modelu predikující DAS žen (Obr. 8), nebyl u žen shledán signifikantní efekt úzkostnosti / vyhýbavosti attachmentu na dominantní styl komunikace. Dominantní styl komunikace žen signifikantně neovlivňoval partnerské přizpůsobení žen ani partnerské přizpůsobení mužů. Dominantní styl komunikace tak nebyl ani v jednom z modelů shledán signifikantním mediátorem vztahu mezi attachmentem žen a mužů a jejich partnerským přizpůsobením (DAS).

V rámci modelu predikujícího partnerské přizpůsobení (DAS) mužů měla jistota attachmentu mužů přímý pozitivní vliv na jejich partnerské přizpůsobení (DAS) ($\beta = 0,637$, $p < 0,001$). Dále byl shledán negativní vliv jejich jistoty attachmentu na

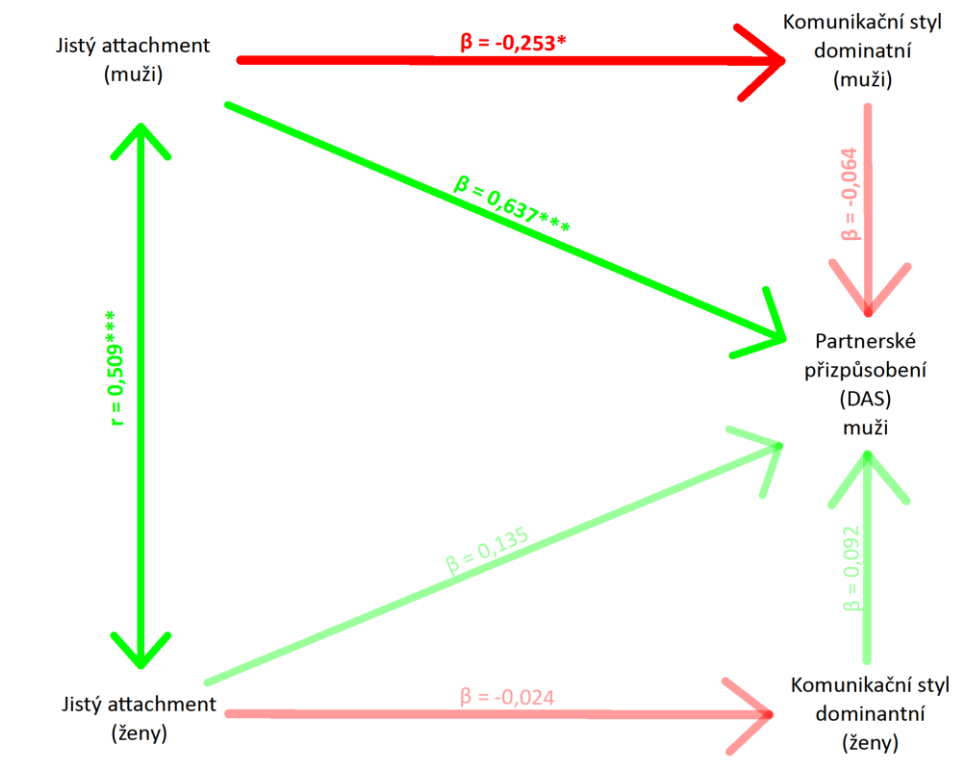
dominantní komunikační styl ($\beta = -0,253$, $p < 0,05$) (Obr. 9). V modelu predikujícím partnerské přizpůsobení (DAS) žen měla jistota attachmentu žen ($\beta = 0,611$, $p < 0,001$) a mužů ($\beta = 0,215$, $p < 0,01$) přímý signifikantní vliv na partnerské přizpůsobení žen. Jistý attachment mužů měl negativní signifikantní vliv na jejich dominantní komunikační styl ($\beta = -0,253$, $p < 0,01$). Efekt dominantního komunikačního stylu na partnerské přizpůsobení (DAS) žen ovšem nebyl signifikantní ani u jednoho pohlaví (Obr. 10). Dominantní komunikační styl tak nebyl shledán mediátorem mezi jistotou attachmentu žen / mužů a jejich či partnerovým partnerským přizpůsobením (DAS).

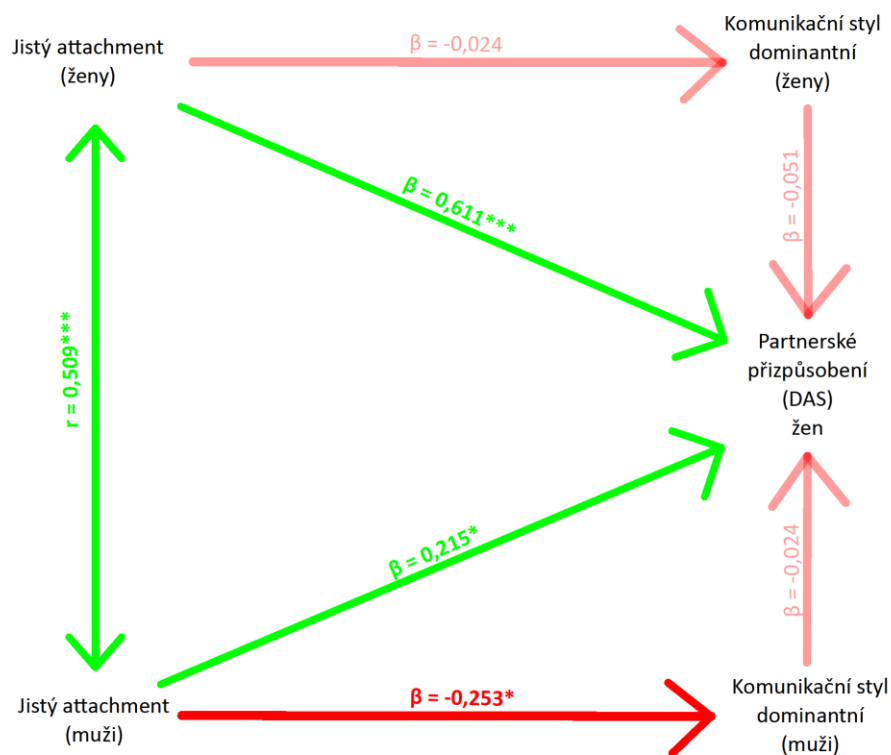
Obr. 7. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem dominantní komunikační styly mužů a žen

Obr. 8. Diagram path analýzy; predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem dominantní komunikační styly mužů a žen

Obr. 9. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem dominantní komunikační styl mužů a žen

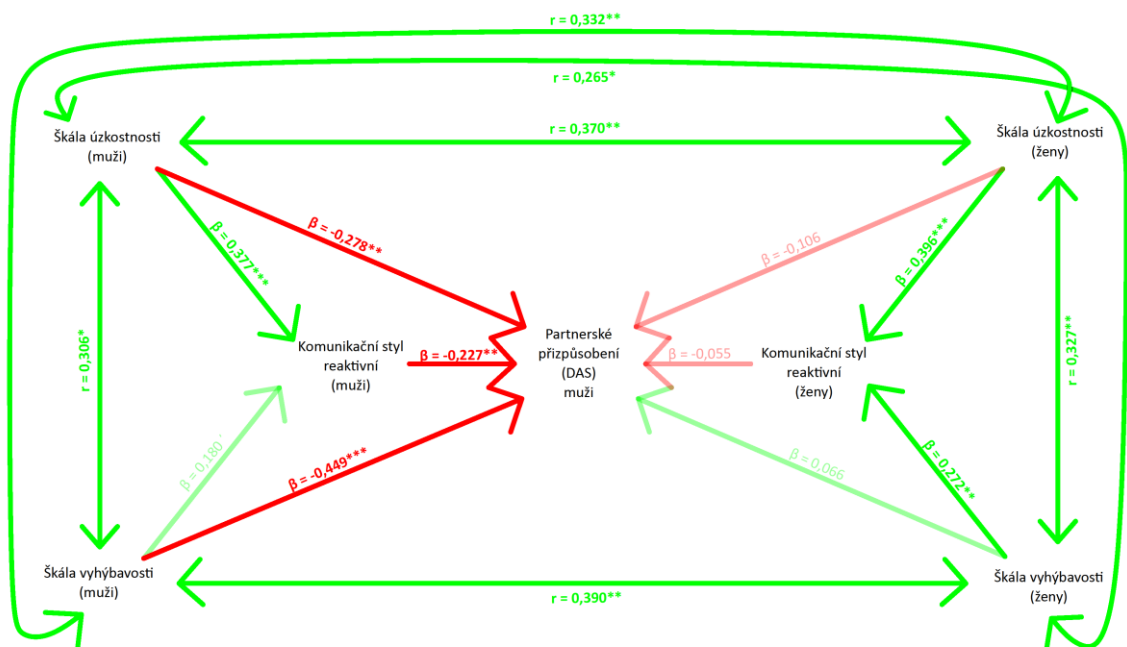

Obr. 10. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem dominantní komunikační styl mužů a žen

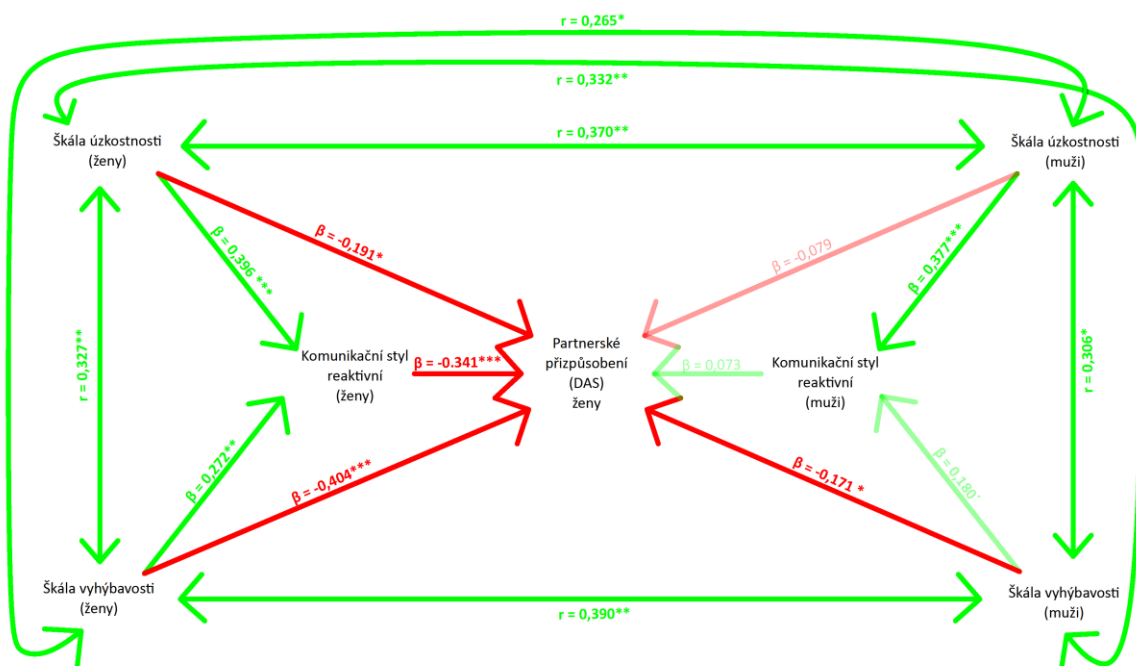
Komunikační styl reaktivní (Obr. 11 – 14)

Opět byly provedeny dvě pěšinkové analýzy, jedna predikovala partnerské přizpůsobení mužů, druhá partnerské přizpůsobení žen. Mediátorem byl reaktivní komunikační styl. Efekt reaktivního komunikačního stylu žen na partnerské přizpůsobení (DAS) mužů nebyl signifikantní, ale sám byl pozitivně ovlivněn úzkostností ($\beta = 0,396$; $p < 0,001$) a vyhýbavostí žen ($\beta = 0,272$; $p < 0,01$). Zatímco úzkostnost mužů signifikantně pozitivně ovlivňovala reaktivní komunikační styl mužů ($\beta = 0,377$; $p < 0,001$) a reaktivní komunikační styl negativně predikoval partnerskou spokojenost mužů ($\beta = -0,227$; $p < 0,001$), vyhýbavost nepřímo na partnerskou spokojenost mužů skrze ovlivňování reaktivního komunikačního stylu nepůsobila. Reaktivní styl byl shledán jakožto mediátor mezi úzkostností mužů a jejich partnerským přizpůsobením (Obr. 11). V modelu predikující (DAS) žen byl shledán pozitivní vliv vyhýbavosti ($\beta = 0,272$, $p < 0,01$) a úzkostnosti ($\beta = 0,396$, $p < 0,001$) attachmentu žen na jejich reaktivní styl. Reaktivní komunikační styl žen posléze negativně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení (DAS) ($\beta = -0,341$, $p < 0,001$). V tomto modelu tak byl shledán reaktivní styl jako mediátor mezi úzkostností a vyhýbavostí žen a jejich partnerským přizpůsobením (DAS, Obr. 12).

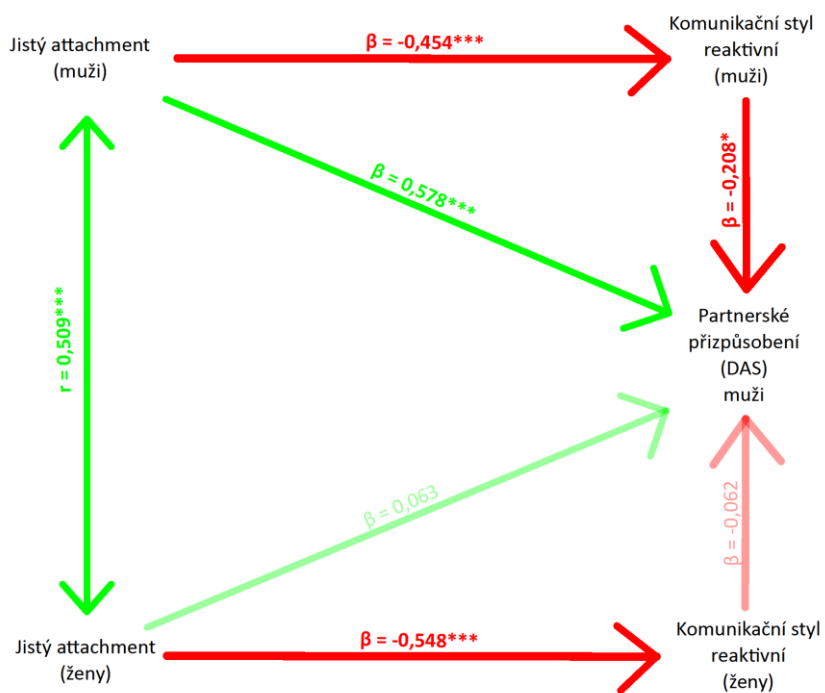
V modelu predikujícím partnerské přizpůsobení (DAS) mužů byl shledán negativní efekt jistého attachmentu mužů na reaktivní styl ($\beta = -0,454$, $p < 0,001$) který zároveň negativně ovlivňoval jejich DAS ($\beta = -0,208$, $p < 0,05$). Dále byl shledán pozitivní vliv jistého attachmentu u mužů na jejich partnerské přizpůsobení (DAS) ($\beta = 0,578$, $p < 0,001$). Jediný signifikantní efekt u žen, byl shledán negativní vliv jistoty attachmentu na reaktivní komunikační styl ($\beta = -0,548$, $p < 0,001$). V tomto modelu byl tedy reaktivní komunikační styl mediátorem mezi jistotou attachmentu mužů a jejich partnerským přizpůsobením (DAS, Obr. 13). V rámci modelu predikujícího partnerské přizpůsobení (DAS) žen byl nalezen signifikantní negativní efekt jistoty attachmentu u žen na reaktivní komunikační styl ($\beta = -0,548$, $p < 0,001$), který zároveň negativně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení ($\beta = -0,364$, $p < 0,001$). V tomto modelu byl tedy shledán reaktivní komunikační styl jakožto mediátor vztahu mezi jistotou attachmentu žen a jejich partnerským přizpůsobením (DAS). Jistý attachment žen pozitivně predikoval partnerské přizpůsobení (DAS) žen ($\beta = 0,437$, $p < 0,001$) stejně tak jako jistý attachment mužů ($\beta = 0,224$, $p < 0,05$). Dále byl nalezen negativní efekt jistoty attachmentu mužů na reaktivní komunikační styl u mužů ($\beta = -0,454$, $p < 0,001$), jehož negativní vliv na partnerské přizpůsobení (DAS) žen však nebyl signifikantní (Obr. 14).

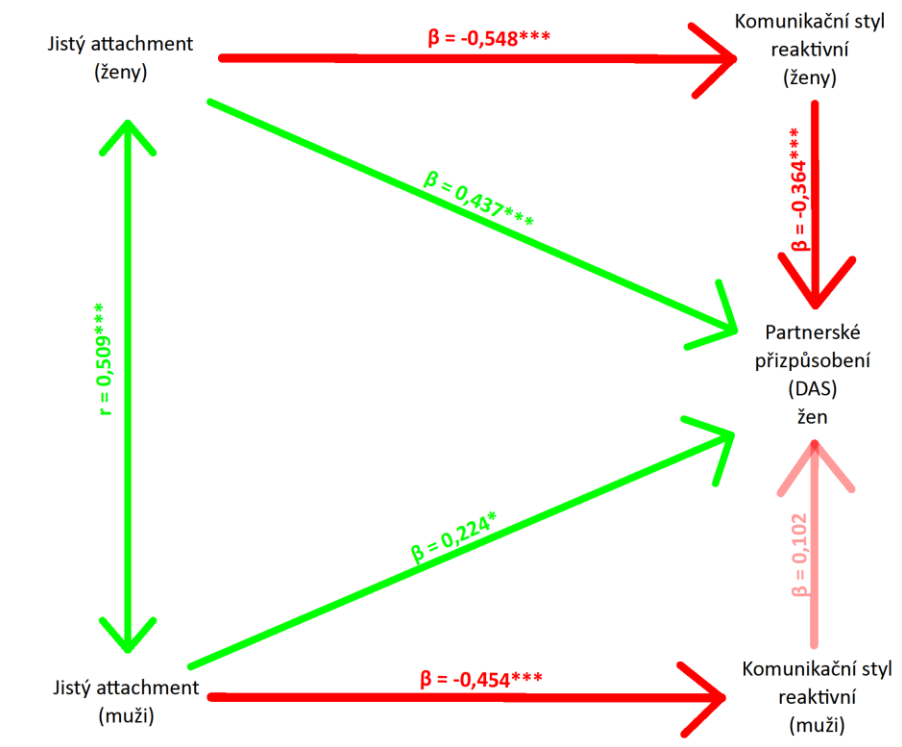
Obr. 11. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem reaktivní komunikační styly mužů a žen

Obr. 12. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem reaktivní komunikační styly mužů a žen

Obr. 13. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem reaktivní komunikační styly mužů a žen

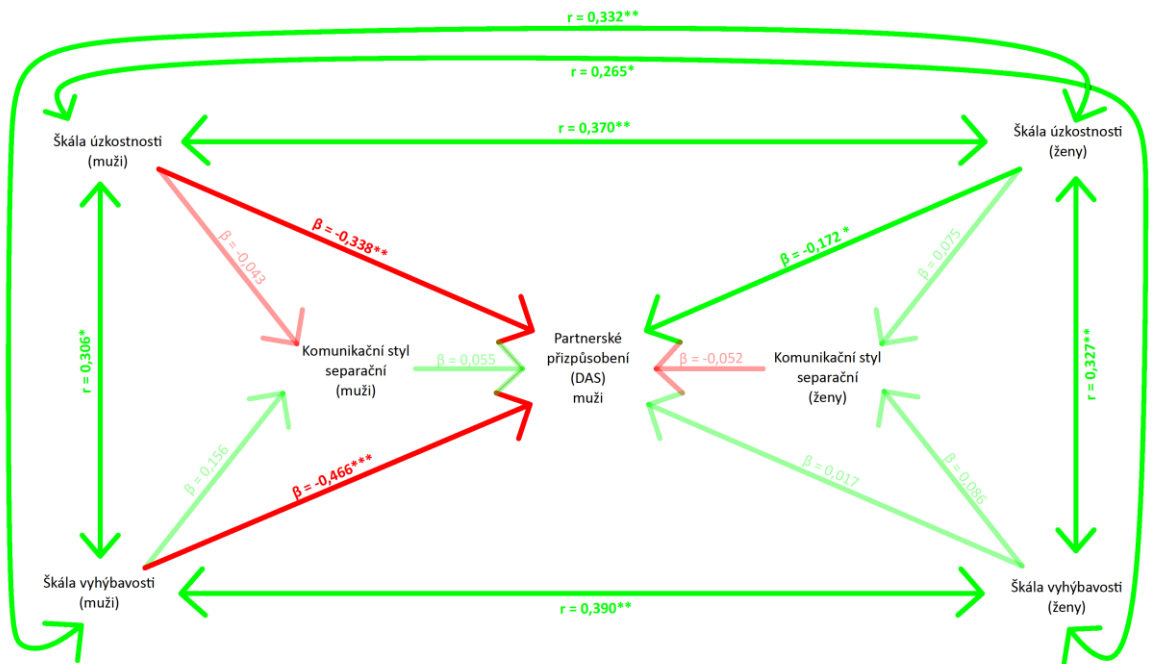

Obr. 14. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem reaktivní komunikační styl mužů a žen

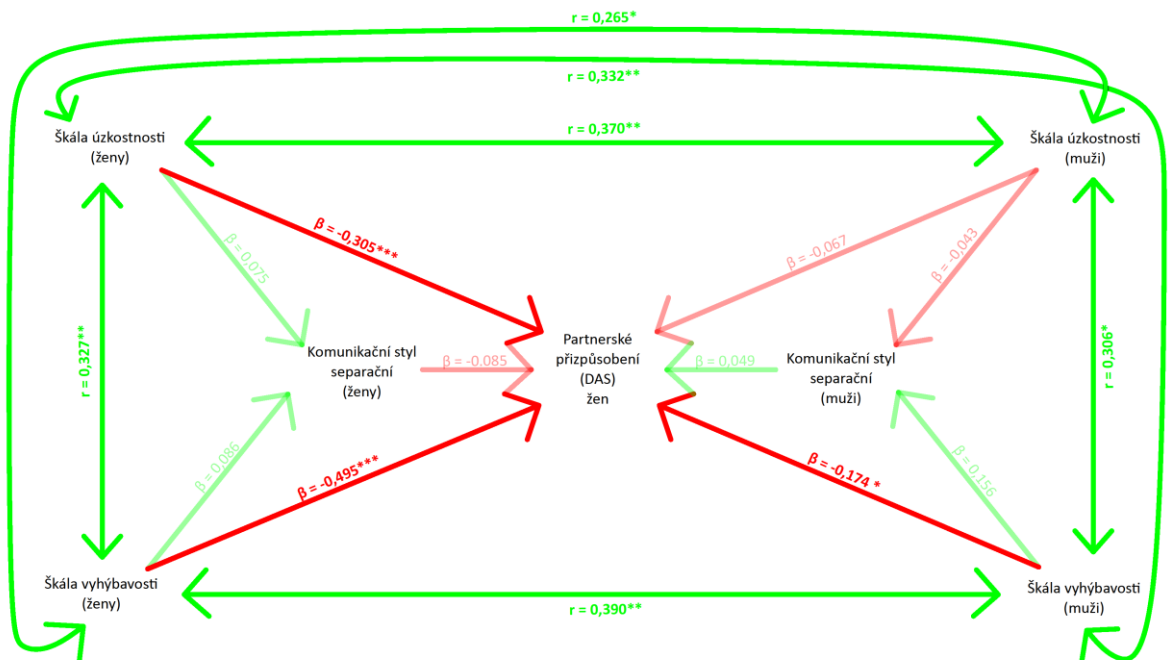
Komunikační styl separační (Obr. 15 – 18)

Byly provedeny dvě pěšinkové analýzy, jedna predikovala partnerské přizpůsobení mužů (Obr. 15), druhá partnerské přizpůsobení žen (Obr. 16). Mediátorem byl separační komunikační styl. Nebyl shledán signifikantní vliv úzkostnosti či vyhýbavosti attachmentu mužů / žen na jejich separační komunikační styl. Komunikační styl separační zároveň neměl signifikantní vliv na jejich partnerské přizpůsobení (DAS) ani na partnerská přizpůsobení (DAS) opačného pohlaví. Separální styl nebyl shledán mediátorem mezi attachmentem mužů a žen a partnerským přizpůsobením (DAS) ani v jednom z modelů.

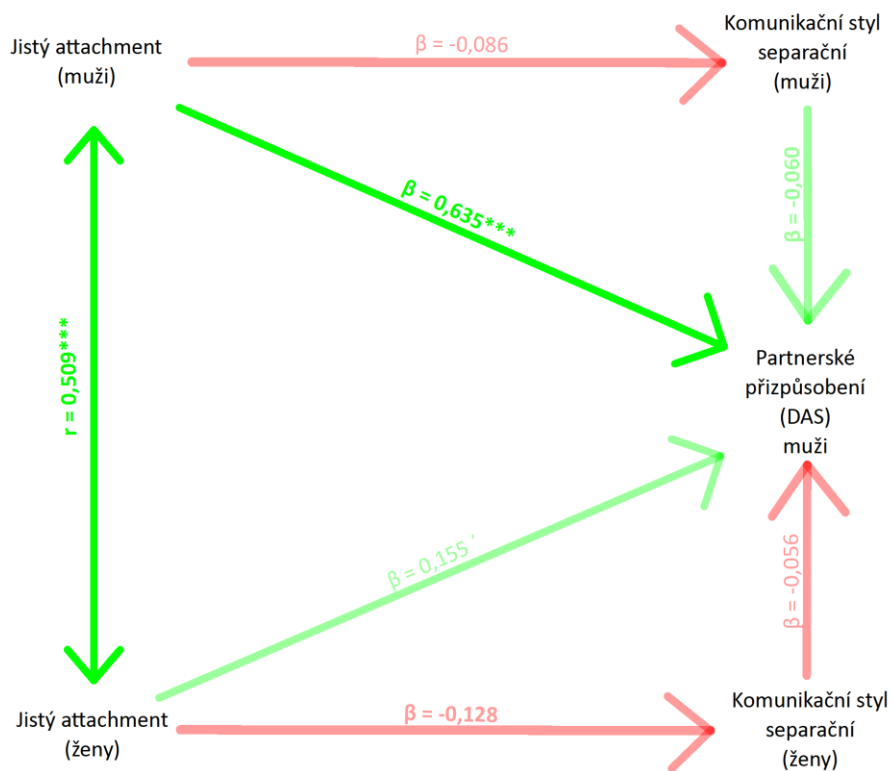
V modelu predikujícím partnerské přizpůsobení (DAS) mužů (Obr. 17) byl signifikantní pouze pozitivní efekt jistoty attachmentu mužů na partnerské přizpůsobení (DAS) mužů ($\beta = 0,635$, $p < 0,001$). V modelu partnerského přizpůsobení (DAS) žen byl jediným pozitivně signifikantním efektem vliv jistoty attachmentu žen ($\beta = 0,605$, $p < 0,001$) a mužů ($\beta = 0,217$, $p < 0,05$) na partnerské přizpůsobení žen (DAS, Obr. 18). Signifikantní efekt separačního stylu na partnerské přizpůsobení (DAS) žen / mužů nebyl shledán ani v jednom z modelů. V žádném z obou modelů tak separační styl komunikace nebyl mediátorem mezi attachmentem a partnerským přizpůsobením (DAS).

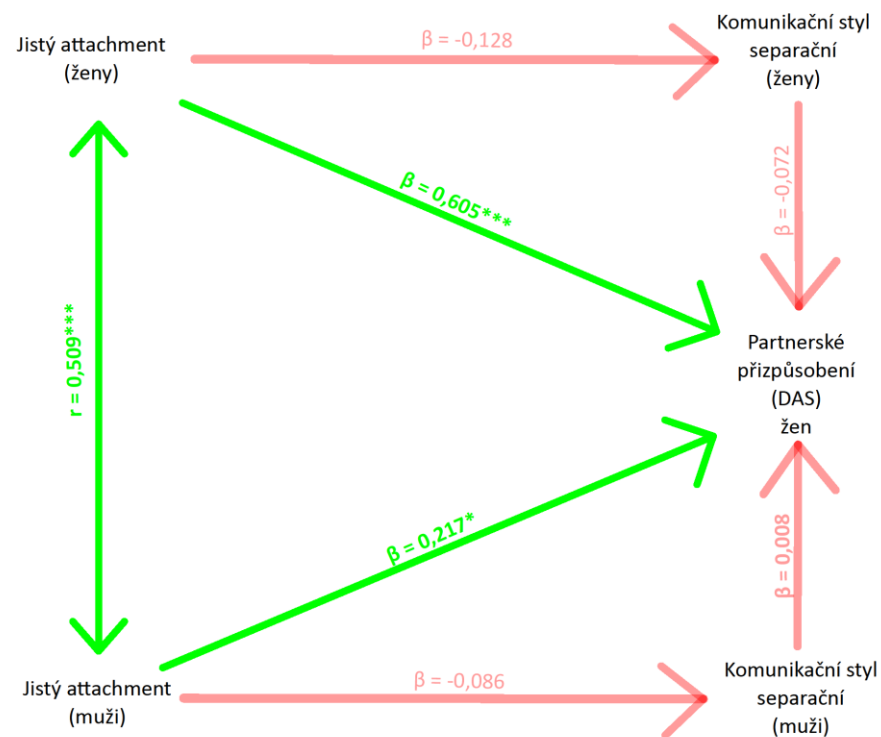
Obr. 15. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem separační komunikační styly mužů a žen

Obr. 16. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem separační komunikační styly mužů a žen

Obr. 17. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem separační komunikační styl mužů a žen

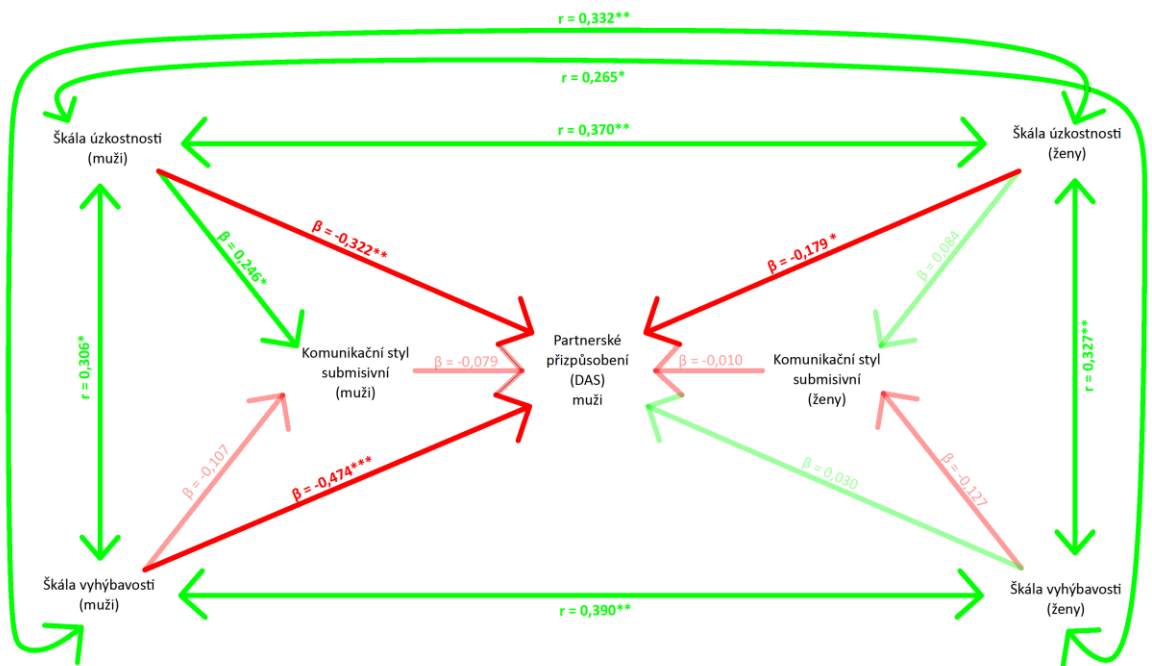

Obr. 18. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem separační komunikační styl mužů a žen

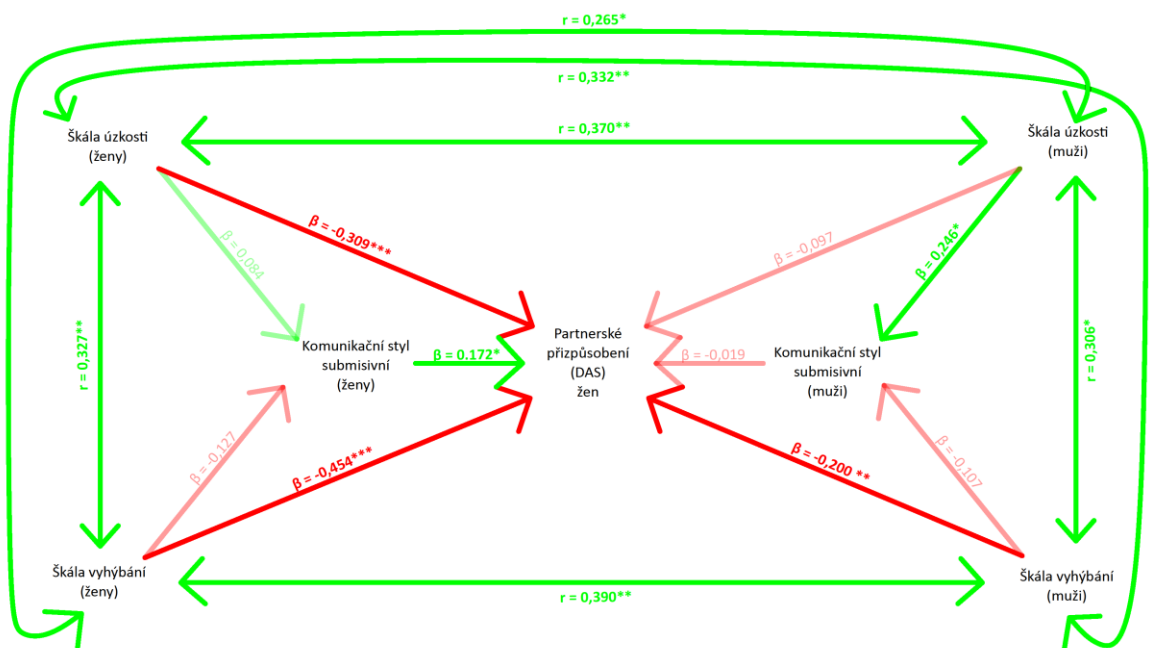
Komunikační styl submisivní (Obr. 19 – 22)

Nyní uvádíme výstupky z pěšinkových analýz zkoumajících vztahy attachmentu, komunikačního stylu submisivního a partnerského přizpůsobení (DAS) mužů (Obr. 19), respektive žen (Obr. 20). Byl shledán pozitivní signifikantní vliv úzkostnosti attachmentu mužů na submisivní styl komunikace ($\beta = 0,246$, $p < 0,05$). Submisivní komunikační styl mužů ovšem neměl signifikantní vliv na jejich partnerské přizpůsobení (DAS), ani na partnerské přizpůsobení (DAS) žen. Submisivní komunikační styl žen nebyl signifikantně ovlivněn jejich úzkostností ani vyhýbavostí, sám signifikantně pozitivně ovlivňoval partnerskou spokojenost žen ($\beta = 0,172$; $p < 0,05$). Efekt submisivního komunikačního stylu žen nebyl pro partnerské přizpůsobení (DAS) mužů signifikantní. Ani v jednom z modelů neměl submisivní styl mediační roli mezi nejistotou attachmentu (úzkostností, vyhýbavostí) a partnerským přizpůsobením (DAS).

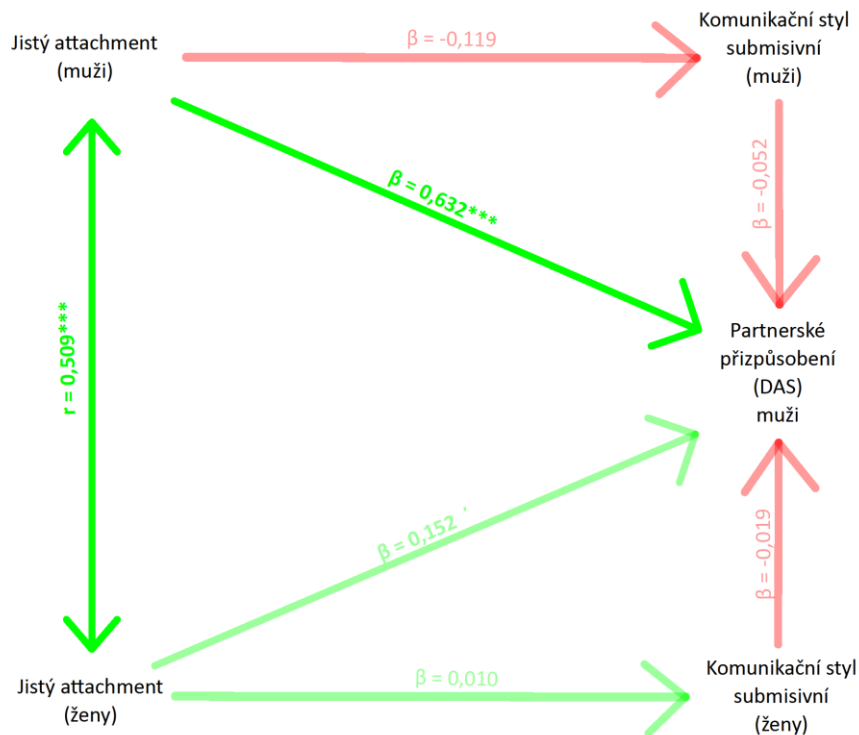
V modelu predikujícím partnerskou spokojenost (DAS) mužů (Obr. 21) byl jediným signifikantním efektem pozitivní vliv jistoty attachmentu mužů na jejich partnerské přizpůsobení ($\beta = 0,632$, $p < 0,001$). V modelu predikujícím partnerské přizpůsobení (DAS) žen (Obr. 22) byla shledán pozitivní efekt jistoty attachmentu žen ($\beta = 0,584$, $p < 0,001$) a mužů ($\beta = 0,261$, $p < 0,01$) na partnerské přizpůsobení. Efekt jistoty attachmentu žen na submisivní komunikační styl žen nebyl signifikantní, ovšem submisivní komunikační styl u žen signifikantně pozitivně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení (DAS) ($\beta = -0,203$, $p < 0,01$). Submisivní styl nebyl shledán mediátorem mezi jistotou attachmentu žen a mužů a partnerským přizpůsobením (DAS).

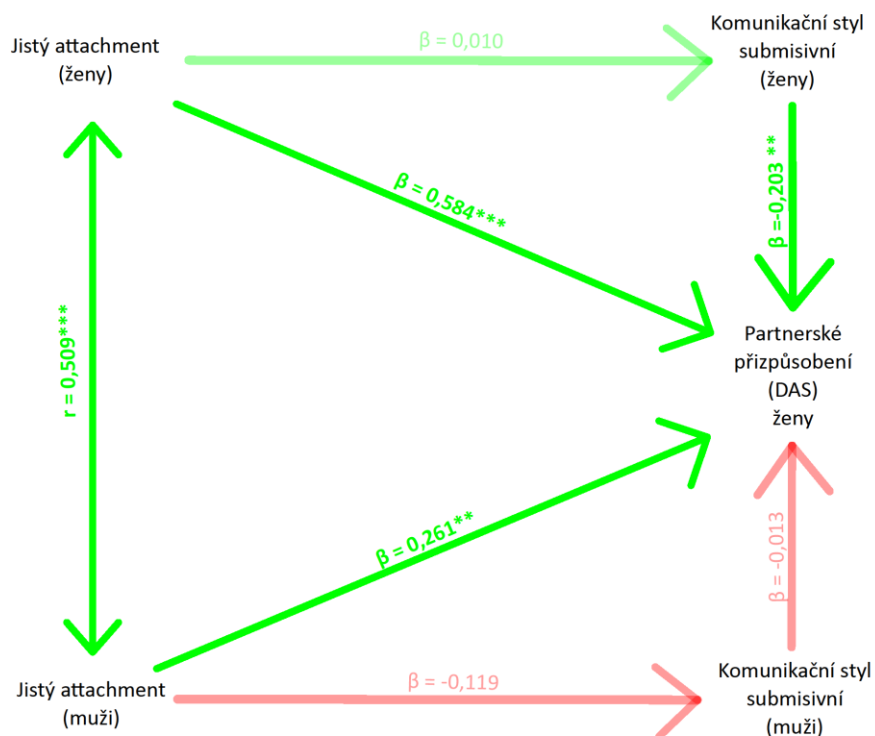
Obr. 19. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem submisivní komunikační styly mužů a žen

Obr. 20. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem submisivní komunikační styly mužů a žen

Obr. 21. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem submisivní komunikační styl mužů a žen

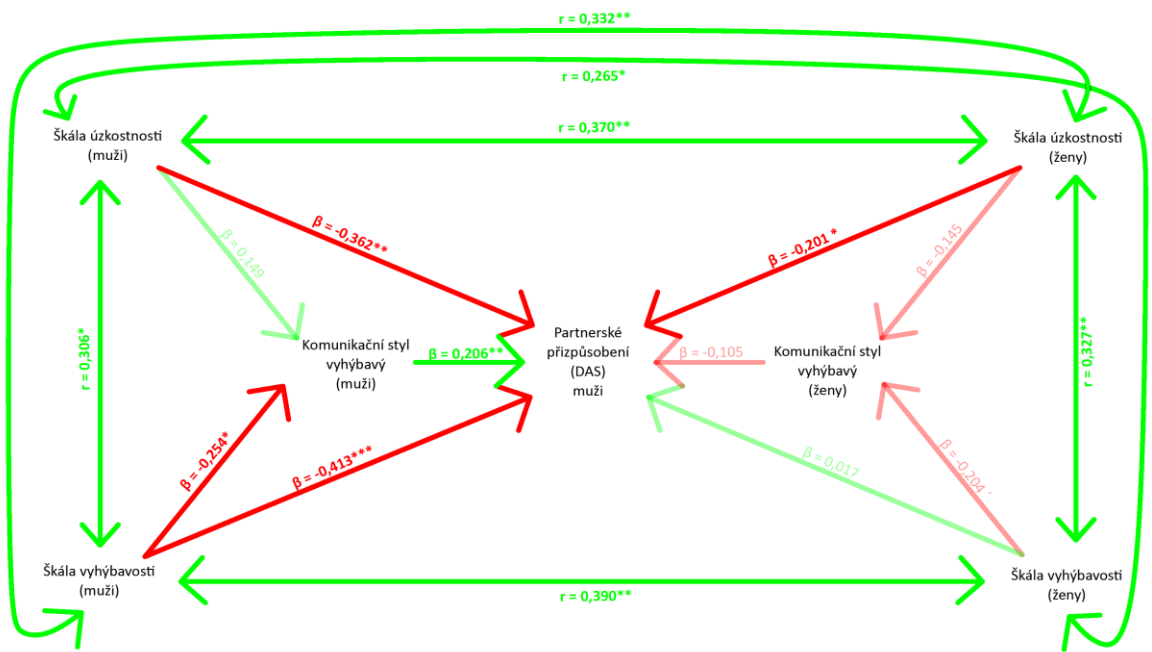

Obr. 22. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem submisivní komunikační styl mužů a žen

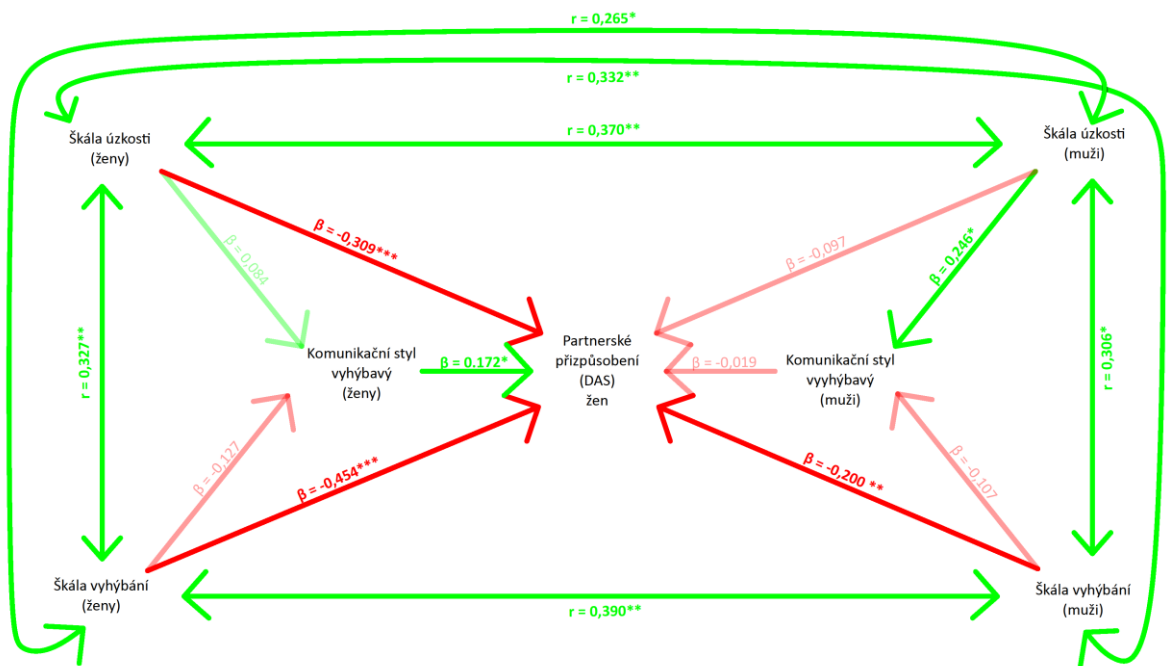
Komunikační styl vyhýbavý (Obr. 23 – 26)

Vyhýbavost attachmentu mužů měla negativní vliv na vyhýbavý styl komunikace mužů ($\beta = -0,254$, $p < 0,05$), který pozitivně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení ($\beta = 0,206$, $p < 0,001$). Nebyl shledán efekt vlivu tohoto komunikačního stylu mužů na partnerské přizpůsobení žen. Úzkostnost / vyhýbavost attachmentu žen neměla signifikantní vliv na vyhýbavý komunikační styl. Tento komunikační styl zároveň neměl signifikantní vliv na partnerské přizpůsobení žen (Obr. 24) ani mužů v příslušných dvou provedených path analýzách. Vyhýbavý komunikační styl byl shledán mediátorem ve vztahu vyhýbavosti attachmentu mužů a jejich partnerským přizpůsobením (DAS, Obr. 23).

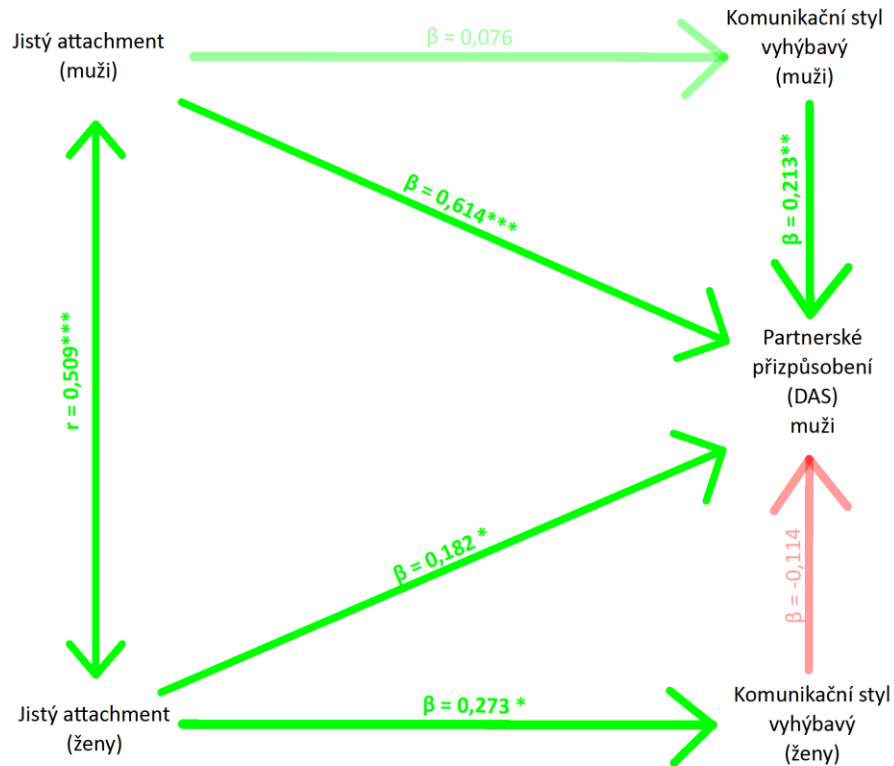
V modelu partnerského přizpůsobení (DAS) žen měla jistota v attachmentu žen pozitivní vliv na vyhýbavý komunikační styl ($\beta = 0,273$, $p < 0,05$), jehož nalezený pozitivní vliv na partnerské přizpůsobení (DAS) žen ovšem nebyl signifikantní. Jistota attachmentu žen ($\beta = 0,585$, $p < 0,001$) stejně jako mužů ($\beta = 0,230$, $p < 0,05$) pozitivně predikovala partnerské přizpůsobení (DAS) žen (Obr. 25). V modelu predikujícím vliv attachmentu a komunikačního stylu vyhýbavého na partnerskou spokojenost mužů (Obr. 26) byly proměnné jistota attachmentu mužů ($\beta = 0,614$, $p < 0,001$) a žen ($\beta = 0,182$, $p < 0,05$) signifikantními prediktory partnerského přizpůsobení mužů. Pozitivní efekt jistoty muže na vyhýbavý komunikační styl nebyl signifikantní, ale tento komunikační styl pozitivně ovlivňoval partnerské přizpůsobení (DAS) mužů ($\beta = 0,213$, $p < 0,01$). Ani v jednom z modelů nebyl vyhýbavý styl mediátorem mezi jistotou attachmentu a partnerským přizpůsobením (DAS).

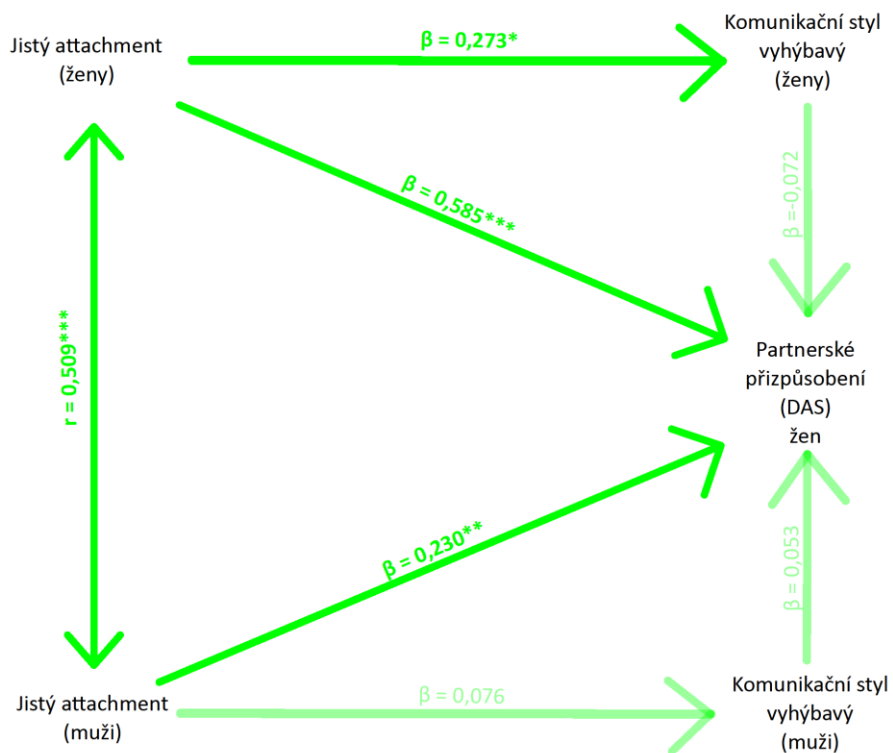
Obr. 23. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem vyhýbavý komunikační styly mužů a žen

Obr. 24. Diagram path analýzy; Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem vyhýbavý komunikační styly mužů a žen

Obr. 25. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) mužů, mediátorem vyhýbavý komunikační styl mužů a žen

Obr. 26. Predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, mediátorem vyhýbavý komunikační styl mužů a žen

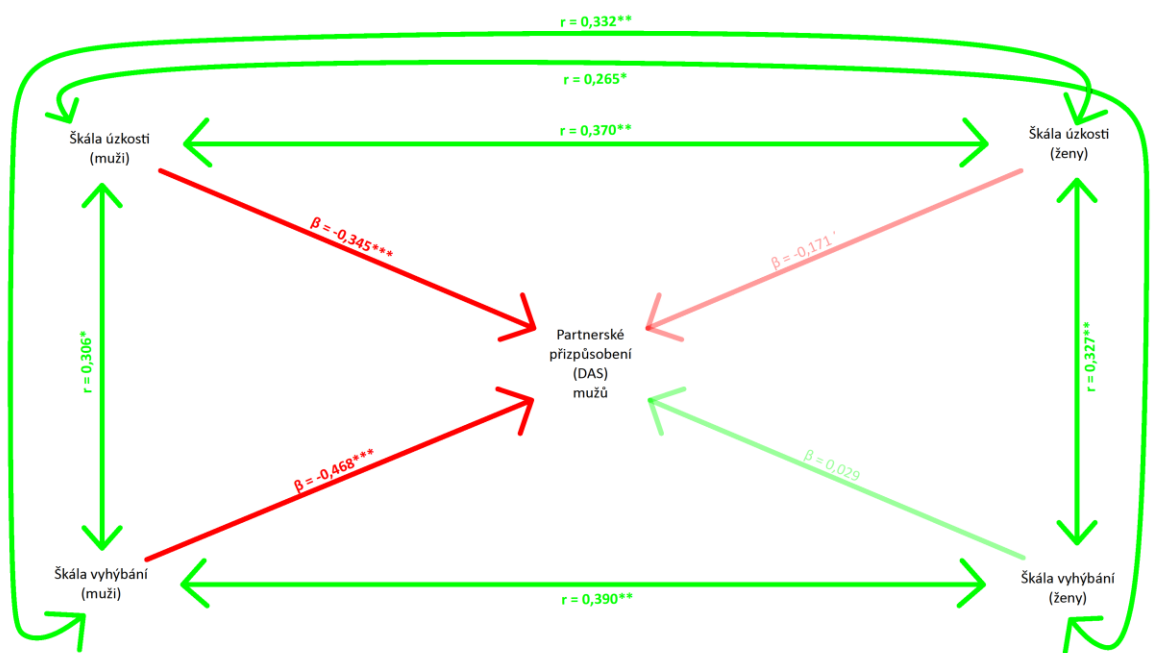
2. 6. 2. Vliv attachmentu na partnerské přizpůsobení: bez užití mediátorových proměnných

Partnerské přizpůsobení (DAS) mužů

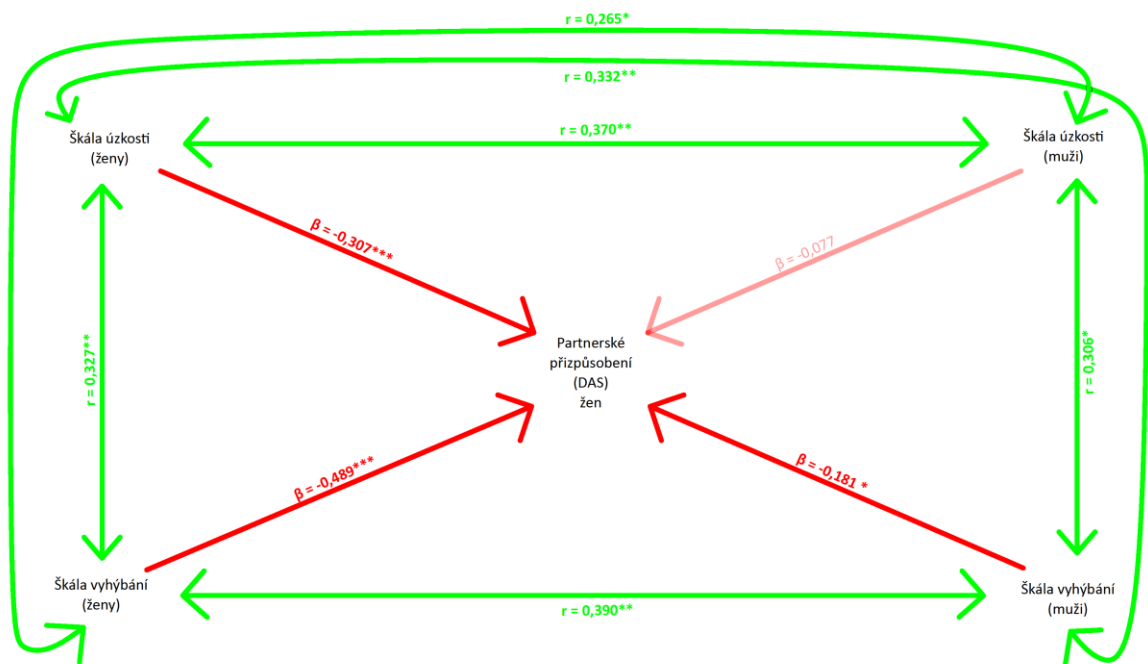
Byl nalezen negativní vliv úzkostnosti ($\beta = -0,345$, $p < 0,001$) a vyhýbavosti ($\beta = -0,468$; $p < 0,001$) attachmentu mužů na partnerské přizpůsobení mužů. Úzkostnost a vyhýbavost žen neměly signifikantní vliv na DAS partnerské přizpůsobení mužů (Obr. 27).

Partnerské přizpůsobení (DAS) žen

Úzkostnost ($\beta = -0,307$, $p < 0,001$) a vyhýbavost ($\beta = -0,489$, $p < 0,001$) attachmentu žen měla negativní vliv na jejich partnerské přizpůsobení (DAS). Dále byl shledán negativní efekt vyhýbavosti mužů ($\beta = -0,181$; $p < 0,05$) na partnerské přizpůsobení (DAS) žen (Obr. 28).

Obr. 27. Diagram path analýzy; predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) muži, bez mediátorů

Obr. 28. Diagram path analýzy; predikováno partnerské přizpůsobení (DAS) žen, bez mediátorů

2. 6. 3. Prevalence attachmentu u mužů a žen

Soubor jsme rozdělili na muže ($N = 76$) a ženy ($N = 76$) a testovali, zda se pohlaví liší v průměrném věku, partnerském přizpůsobení, jistém attachmentu, škále úzkostnosti a vyhýbavosti attachmentu. Protože rozptyly věku a partnerského přizpůsobení se u mužského a ženského souboru signifikantně lišily, byl zvolen Welchův test k testování hypotéze o shodě průměrů věku a partnerského přizpůsobení mezi pohlavími. Muži byli signifikantně starší než ženy ($t_{(138,01)} = -2,4861$; $p = 0,014$), partnerské přizpůsobení se mezipohlavně signifikantně neodlišovalo ($t_{(141,51)} = -1,0285$; $p = 0,3055$). Dvouvýběrový t-test (rozptyly mužské a ženské části souboru se v této proměnné signifikantně nelišily) neumožnil zamítnout H_0 = průměrné hodnoty jistoty attachmentu mužů a žen se neodlišují ($t_{(150)} = 0,3194$; $p = 0,7499$). Podle Welchova testu byly ženy v průměru úzkostnější než muži ($t_{(142,63)} = 2,2035$; $p = 0,0292$), skupiny se co do rozptylů odlišovaly. Průměrná úzkostnost mužů byla $20,15(\pm 7,72)$, průměrná úzkostnost žen byla $23,30(\pm 9,73)$. Podle t-testu (rozptyly se mezi skupinami nelišily) se liší i průměrná vyhýbavost mužů a žen ($t_{(150)} = -2,4461$; $p = 0,0156$). Průměrná vyhýbavost mužů byla vyšší ($17,69 \pm 6,97$) než průměrná vyhýbavost žen ($15,19 \pm 5,57$).

2. 6. 4. Párování v attachmentu partnerů

V pěšinkových analýzách byly uvažovány i korelační vztahy mezi prediktory (viz diagramy 3 až 28). Byly zjištěny signifikantní korelace mezi dimenzemi úzkostnosti a vyhýbavosti attachmentu žen ($r = 0,327$, $p < 0,01$), dále také v mezi dimenzemi úzkostnosti a vyhýbavosti u mužů ($r = 0,306$, $p < 0,05$).

Nalezli jsme také korelaci v dimenzích jistoty attachmentu partnerů ($r = 0,509$, $p < 0,001$), úzkostnosti ($r = 0,370$, $p < 0,01$) a vyhýbavosti ($r = 0,390$, $p < 0,01$). Korelace uvažované v pěšinkových analýzách zároveň ukazují na signifikantní vztah mezi vyhýbavostí attachmentu mužů a úzkostností attachmentu žen ($r = 0,332$, $p < 0,001$), respektive mezi úzkostností attachmentu mužů a vyhýbavostí attachmentu žen ($r = 0,265$; $p < 0,01$). To nasvědčuje, že účastníci výzkumu se do jisté míry párovali nejen homogamně, ale také komplementárně.

2. 7. Diskuze výsledků

2. 7. 1. Attachment a komunikační styly

Komunikační styl kompromisní

Shledali jsme negativní vliv vyhýbavosti žen a mužů na kompromisní komunikační styl. Oproti tomu jistota attachmentu obou pohlaví tento komunikační styl ovlivňovala pozitivně. Výsledky jsou v predikovaném směru. Negativní vztah mezi vyhýbavostí a úzkostností a integračním stylem reportovala také studie Canna et. al. (2008). Dle jeho výsledků mají jistí jedinci (dosahující nižšího skóre v dimenzi úzkostnosti a vyhýbavosti) tendenci uchýlovat se v rámci konfliktních situací ke stylu integračnímu. Tento výsledek potvrdila také recentní studie Kotrlové a Lacinové (2013), kdy jistota attachmentu predikovala konstruktivní styl, který je s integračním dle autorek věcně totožný

Komunikační styl dominantní

Dominantní styl je charakteristický převahou nad partnerem v rámci konfliktních situací. Tento výsledek je v souladu s výsledky předchozích studií (Shi, 2003; Canna et al., 2008; Kotrlová & Lacinová, 2013) dle jejichž interpretace usilují vyhýbaví jedinci o získání kontroly nad konfliktní situací s cílem udržet si od partnera žádaný odstup a předejít tak vlastní zranitelnosti. Proto jej Kotrlová a Lacinová (2013) uvádějí jako destruktivní styl komunikace. Pouze u mužských participantů byl shledán pozitivní vliv jejich vyhýbavosti attachmentu na dominantní styl, což potvrdilo náš předpoklad jen částečně, jelikož u žen tento vztah signifikantní nebyl. Tento rozdíl může být částečným

důsledkem odlišných psychických charakteristik mezi muži a ženami, kdy ženy dle výsledků studií (pro přehled Schmitt et al., 2017) skórují v průměru výše v souhlasu, muži naopak výše v dominanci. V obou modelech predikujících DAS mužů a žen byl shledán negativní vliv jistoty mužů na jejich dominantní styl. Nízké skóre v obou dimenzích attachmentu je charakteristické konstruktivním jednáním (pro přehled Mikulincer a Shaver, 2007), což naznačuje, že muži skórující nízko v úzkostnosti a vyhýbavosti (disponující jistotou attachmentu) nemají tendence při konfliktních situacích usilovat o převahu nad partnerkou.

Komunikační styl reaktivní

Úzkostné a vyhýbavé ženy reportovaly při konfliktních situacích reaktivní styl komunikace. Reaktivní styl je charakteristický útočností a nadávkami, proto jej autoři (Zacchilli, Hendricková, & Hendrick, 2009) řadí mezi styly destruktivní. Souvislost úzkostné dimenze a reaktivního stylu potvrdila také studie Kotrlové a Lacinové (2013) vysvětlující možný nárůst úzkostnosti v důsledku konfliktní situace. Autorky dále zmiňují, že tento komunikační styl může umožnit také vyhýbavým jedincům nezávislost na partnerovi a udržování si odstupů. U mužů byl tento efekt shledán pouze v úzkostnostné dimenzi, která pozitivně ovlivňovala jejich reaktivní styl. Proto byl náš předpoklad podpořen jen částečně. Ženy mají dle výsledků některých studií (například Christensena, 1988; Eldridge & Christensena, 2002) oproti mužům tendenci častěji iniciovat konfliktní situace a v rámci těchto interakcí jsou uvedenými autory označovány za *demanding* – neboli požadující, útočící, kdežto muži za *withdrawal* – stahující se a vyhýbající se konfliktům. Na základě této partnerské dynamiky tak lze vysvětlit proč obě zkoumané dimenze attachmentu (úzkostnost, vyhýbavost) žen, narozdíl od mužů, pozitivně ovlivňují jejich reaktivní styl komunikace. V obou modelech predikujících DAS mužů a žen měla jistota obou pohlaví negativní vliv na reaktivní styl komunikace. Jistí jedinci, disponující komfortem v blízkých vztazích, důvěrou v partnera (Mikulincer & Shaver, 2007), senzitivním a responzivním chováním vůči jeho potřebám (Collins et al., 2009; Shaver & Mikulincer, 2014), proto zřejmě nemají tendenci reagovat při partnerských konfliktech destruktivním způsobem.

Komunikační styl separační

Separační styl nebyl ovlivněn úzkostností a vyhýbavostí mužů a žen. Podobné výsledky potvrdila studie Kotrlové a Lacinové (2013), kdy tento styl komunikace

nesouvisel s dimenzemi úzkostnosti a vyhýbavosti. Dle našich výsledků nebyl tento styl komunikace signifikantně ovlivněn ani jistotou mužů a žen. Kotrlová a Lacinová (2013) dále usuzují, že strategie oddálení a řešení konfliktní situace později, která separační styl charakterizuje, je na citové vazbě nezávislá.

Komunikační styl submisivní

Úzkostní muži se uchylují k submisivnímu komunikačnímu stylu. Souvislost úzkostné dimenze se submisivním stylem potvrdila studie Kotrlové a Lacinové (2013). Submisivní styl je charakteristický vyhověním partnerovi v rámci konfliktních situací, proto se k němu dle autorek úzkostní jedinci uchylují, jelikož se obávají případné ztráty partnera. Hypotéza byla podpořena pouze částečně, jelikož úzkostné ani vyhýbavé ženy se k tomuto stylu neuchylují. Toto zjištění lze podpořit dle výše uvedené interpretace výsledků reaktivního stylu, který byl pozitivně ovlivňován oběma dimenzemi nejistoty žen. Nejisté ženy totiž zřejmě nemají tendenci se při partnerských konfliktech muži podřizovat, ale naopak reagovat výbušnou komunikací.

Komunikační styl vyhýbavý

V rozporu s formulovanou hypotézou měla vyhýbavost mužů negativní vliv na vyhýbavý styl komunikace. Vyhýbaví muži tak zřejmě nemají tendence vyhýbat se konfliktním konfrontacím s partnerkou. Souvislost mezi vyhýbavým stylem a vyhýbavou dimenzí attachmentu byla podpořena studií Kotrlové a Lacinové (2013), které tento styl komunikace nepokládají za konstruktivní ani za destruktivní. U žen nebyl tento styl signifikantně ovlivňován jejich vyhýbavostí či úzkostností, ale pozitivně jejich jistotou. Jistota mužů ovšem neměla na vyhýbavý styl komunikace signifikantně pozitivní vliv. Jisté ženy se tak mohou konfliktům vyhýbat, aby neškodily vztahu. Toto tvrzení podporuje výše reportovaný pozitivní vliv jistoty attachmentu žen na kompromisní styl, který lze například vysvětlit interpretací Brassarda et al. (2009) kdy, ženám více než mužům záleží na vzájemné blízkosti, intimitě a zachování vztahu.

2. 7. 2. Komunikační styly jako mediátory

Komunikační styl kompromisní

Bylo zjištěno, že kompromisní styl komunikace mediuje vztah mezi partnerským přizpůsobením a attachmentem v modelu predikujícím partnerské přizpůsobení žen. Vyhýbavost žen negativně ovlivňovala jejich kompromisní styl, který současně pozitivně

ovlivňoval jejich přizpůsobení. To naznačuje, že pokud si vyhýbavé ženy osvojí v rámci konfliktních situací kompromisní jednání, mohly by být v partnerském vztahu více spokojeny. Jistota žen pozitivně predikovala jejich kompromisní styl, který pozitivně ovlivňoval jejich partnerské přizpůsobení. To je v souladu s teoretickými předpoklady (pro přehled Mikulincer a Shaver, 2007), kdy jistí jedinci v rámci konfliktních situací reagují konstruktivním způsobem, který přispívá jejich pozitivnímu hodnocení partnerského vztahu. Náš předpoklad tak byl podpořen pouze částečně, jelikož nebyla shledána mediační role kompromisního stylu ve vztahu mezi attachmentem a partnerským přizpůsobením u mužů.

Komunikační styl reaktivní

Reaktivní styl se ukázal být mediátorem negativního vztahu mezi úzkostností a vyhýbavostí žen a jejich partnerským přizpůsobením. Úzkostné a vyhýbavé ženy tak mají tendenci jednat reaktivně, což má negativní vliv na jejich hodnocení partnerského vztahu. U mužů měl tento styl mediační efekt pouze u úzkostné dimenze attachmentu, čímž byl náš původní předpoklad podpořen pouze částečně. Úzkostní muži mají tendenci v rámci konfliktních situací k nadávkám a nátlaku na partnera, což negativně ovlivňuje jejich spokojenost ve vztahu. Muži a ženy skórující nízko ve vyhýbavé a úzkostné dimenzi tendenci uchýlovat se k tomuto komunikačnímu stylu neměli, ovšem tento styl byl i zde shledán jako mediátor, jelikož negativně ovlivňoval partnerské přizpůsobení žen i mužů ovšem ne s efektem na opačné pohlaví.

Komunikační styl vyhýbavý

Vyhýbavý styl komunikace byl shledán mediátorem ve vztahu mezi vyhýbavostí mužů a jejich partnerským přizpůsobením. Partnerské přizpůsobení vyhýbavých mužů, kteří neměli tendenci vyhýbat se konfliktům, tak bylo pozitivně ovlivněno. Toto zjištění jen částečně potvrdilo náš předpoklad, jelikož mediační efekt tohoto stylu nebyl u žen signifikantní.

2. 7. 3. Attachment a partnerské přizpůsobení

Byl zjištěn negativní vliv nejistých dimenzí attachmentu (vyhýbavosti, úzkostnosti) mužů a žen na jejich partnerské přizpůsobení. Toto zjištění je v souladu s výsledky metaanalýzy Li a Chana (2012), kdy vyšší úzkostnost a vyhýbavost mužů a žen byly asociovány s poklesem pozitivních indikátorů kvality vztahu (například obecná spokojenost, napojení) a s nárůstem indikátorů negativních (například obecný

konflikt, destruktivní interakce). Dle autorů tak byl attachment oproti genderu významným prediktorem pro kvality partnerského vztahu.

Obě pohlaví se však lišila vlivem nejistoty vlastního attachmentu na partnerské přizpůsobení partnera. Úzkostnost a vyhýbavost žen neměly na partnerské přizpůsobení mužů signifikantní vliv. Oproti mužům se ženy ukázaly být více senzitivní na nejistoty attachmentu mužů. Jejich partnerské přizpůsobení bylo totiž negativně ovlivněno mužskou vyhýbavostí. Rozdílné psychosociální prožívání mužů a žen vysvětlují někteří autoři (například Davila et al., 1999; Feeney, 2002; Brassard, Lussier, & Shaver, 2009) například vyšším zainteresováním žen do partnerského vztahu, kdy očekávají od partnera podobný typ chování. Oproti ženám jsou však muži v emočním projevu uzavřenější, méně často projevují své emoce (například Collins & Read, 1990). Ženy tak mohou být obzvlášť citlivé vůči vyhýbavému a odtahovému chování partnerů, které je charakteristické pro vyhýbavou dimenzi attachmentu (pro přehled Mikulicer & Shaver, 2007). Tato interpretace může být podpořena také výsledky předchozích studií, kdy byly v rámci partnerských interakcí ženy v průměru více označovány jako *demanding* – neboli požadující, útočící, kdežto muži za *withdrawal* – stahující se a vyhýbající se konfliktům (například Eldridge et al., 2007). Tento typ partnerské dynamiky vede dle Eldridge a Christensena (2002) k nižší partnerské spokojenosti.

2. 7. 4. Prevalence v attachmentu mužů a žen

Ženy skórovaly v průměru více v úzkostné dimenzi oproti mužům. Muži skórovali v průměru více v dimenzi vyhýbavé. Tyto výsledky jsou v souladu s výsledky metanalýzy (del Giudice, 2011) a hypotézami této práce.

2. 7. 5. Párování v attachmentu partnerů

Byly nalezeny signifikantní korelační vztahy mezi vyhýbavostí a úzkostností žen, stejně tak mužů. Dále byly zjištěny korelace v dimenzích úzkostnosti a vyhýbavosti partnerů, kdy si jedinci volí soběpodobné partnery z hlediska attachmentu. Zároveň byla ovšem potvrzena komplementarita v attachmentech partnerů, kdy si jedinci skórující vysoko v úzkostnosti nacházejí jedince vyhýbavé a naopak. Výsledky tak podpořily naše předpoklady. Současná komplementarita a homogamie v párování zřejmě důsledkem toho, že obě škály spolu intraindividuálně souvisí, neboli úzkostnější jedinci jsou zároveň vyhýbavější.

ZÁVĚR

Tato práce postihla vztahy mezi attachmentem, konfliktními komunikačními styly a partnerským přizpůsobením u mužů a žen v dlouhodobém heterosexuálním partnerství, jelikož mediační efekt komunikace ve vztahu mezi attachmentem a partnerským přizpůsobením u žen a mužů, se zohledněním vlivu na partnerské přizpůsobení partnera, dosud nebyl předchozími studii zkoumán.

Z celkem šesti komunikačních stylů (kompromisní, dominantní, separační, submisivní, vyhýbavý a reaktivní styl) byly za mediátory shledány tři konfliktní styly komunikace: kompromisní, vyhýbavý a reaktivní, které se zdají být predikovány jak dimenzí attachmentu jedince, tak jeho pohlavím. Reaktivní a vyhýbavý styl medioval vztah mezi attachmentem mužů a jejich partnerským přizpůsobením, reaktivní a kompromisní styl medioval vztah mezi attachmentem žen a jejich partnerským přizpůsobením. Žádný z mediačních stylů však signifikantně neovlivňoval partnerské přizpůsobení partnera.

Některé destruktivní komunikační styly se prokázaly být pozitivně ovlivněny nejistými dimenzemi attachmentu, což je v souladu s teoretickými předpoklady a výsledky výzkumů předešlých studií, kdy úzkostní (hyperaktivační strategie) a vyhýbaví (deaktivační strategie) jedinci nemají v rámci konfliktních situací tendence jednat konstruktivním způsobem (kompromisní styl). Například reaktivní styl se prokázal být mediátorem negativního vztahu mezi úzkostností a vyhýbavostí žen a jejich partnerským přizpůsobením. U mužů měl tento styl mediační efekt pouze u úzkostné dimenze attachmentu. Úzkostné a vyhýbavé ženy a úzkostní muži mají tendenci uchýlovat se v rámci konfliktních situací k nadávkám a nátlaku na partnera, což má negativní vliv na jejich hodnocení partnerského vztahu. Vyhýbavý styl komunikace byl shledán mediátorem u vyhýbavých mužů, kdy jejich partnerské přizpůsobení bylo pozitivně ovlivněno, pokud měli tendenci vyhýbat se konfliktům. Přestože tento mediační efekt neměl na partnerské přizpůsobení žen signifikantní vliv, vyhýbavost attachmentu mužů ano. Vyhýbavost attachmentu charakteristická například emočním distancem od partnera či vyhýbáním se řešení partnerských problémů, negativně ovlivňovala partnerské přizpůsobení žen. Nejisté formy attachmentu žen na partnerské přizpůsobení mužů signifikantní vliv neměly. Ženy se tak zdají být obzvláště citlivé vůči vyhýbavému a odtažitému chování partnerů. Tento rozdíl někteří autoři vysvětlují z hlediska odlišného psychosociálního prožívání mužů a žen. Ženy jsou, oproti mužům, více zainteresovány do

partnerského vztahu, kdy zároveň očekávají od partnera podobný typ chování. Vyhýbaví muži, kteří například nejsou schopni sdílení intimity, vzájemné podpory a konstruktivního řešení partnerských problémů tak zhoršují celkové partnerské přizpůsobení (tj. spokojenost, shodu, partnerskou soudržnost a vyjadřování emocí) svých partnerek.

Tato práce přinesla zjištění rozdílů v rámci komplexního postihnutí vztahů mezi attachmentem, konfliktními komunikačními styly a partnerským přizpůsobením u mužů a žen, což může být přínosné nejen pro odborníky v rámci aplikované rodinné či partnerské terapie, ale také pro širokou veřejnost při řešení aktuálních partnerských neshod či z hlediska prevence.

Reference

- Ainsworth, M. D. S. (1979). Infant - Mother Attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932–937.
- Allison, C. J., Bartholomew, K., Maysseless, O., & Dutton, D. G. (2005). Love as a battlefield: Attachment and relationship dynamics in couples identified for male partner violence. *Unpublished manuscript, Simon Fraser University, Vancouver, Canada.*
- Apostolou, M. (2008). Parent-Offspring Conflict over Mating: The Case of Beauty. *Evolutionary Psychology*, 6 (2), 303–315.
- Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(2), 273–282.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 147–178.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four- category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Bartholomew, K., & Allison, C. J. (2006). An attachment perspective on abusive dynamics in intimate relationships. In M. Mikulincer & G. S. Goodman (Eds.), *Dynamics of romantic love* (102–127). New York: Guilford Press.
- Baumeister, R. F. (1982). A self-presentational view of social phenomena. *Psychological Bulletin*, 91, 3–26.
- Ben Ari, A., & Lavee, Y. (2005). Dyadic characteristics of individual attributes: Attachment, neuroticism, and their relation to marital quality and closeness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, 621–631.
- Berman, W. H., Marcus, L., & Berman, E. R. (1994). Attachment in marital relations. In M. B. Sperling & W. H. Berman (Eds.), *Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives* (204–231). New York: Guilford Press.
- Bouthillier, D., Julien, D., Dubé, M., Bélanger, I., & Hamelin, M. (2002). Predictive validity of adult attachment measures in relation to emotion regulation behaviors in marital interactions. *Journal of Adult Development*, 9, 291–305.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.

Bowlby, J. (2010). *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.

Brassard, A., Lussier, Y., & Shaver, P. R. (2009). Attachment, perceived conflict, and couple satisfaction: Test of a mediational dyadic model. *Family Relations*, 58(5), 634–646.

Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (46-76). New York: Guilford Press.

Brumbaugh, C. C., & Fraley, R. C. (2006). Transference and attachment: How do attachment patterns get carried forward from one relationship to the next? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 552–560.

Campbell, L. and Ellis, B. J. (2015). Commitment, Love, and Mate Retention. In D. M. Buss (Ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology* (419-442). New York: Wiley.

Cann, A., Norman, M. A., Welbourne, J. L., & Calhoun, L. G. (2008). Attachment styles, conflict styles and humour styles: Interrelationships and associations with relationship satisfaction. *European Journal of Personality*, 22(2), 131–146.

Cassidy, J., & Kobak, R. R. (1988). Avoidance and its relationship with other defensive processes. In J. Belsky & T. Nezworski (Eds.), *Clinical implications of attachment* (300–323). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Carter, C. S. (1992). Oxytocin and sexual behavior. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 16, 131–144.

Chappell, K. D., & Davis, K. E. (1998). Attachment, partner choice, and perception of romantic partners: An experimental test of the attachment–security hypothesis. *Personal Relationships*, 5, 327–342.

Christensen, A. (1988). Dysfunctional interaction patterns in couples. In P. Noller and M. A. Fitzpatrick (Eds), *Perspectives on Marital Interaction* 31–52, Philadelphia, PA: Multilingual Matters.

Cohen, S., Gottlieb, B. H., & Underwood, L. G. (2000). Social relationships and health. In S. Cohen, L. G. Underwood, & B. H. Gottlieb (Eds.), *Social support measurement and intervention* (3–25). New York: Oxford University Press.

Cohn, D. A., Cowan, P. A., Cowan, C. P., & Pearson, J. (1992). Mothers' and fathers' working models of childhood attachment relationships, parenting styles, and child behavior. *Development and Psychopathology, 4*, 417–431.

Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 58*, 644–663.

Collins, N. L., Cooper, M. L., Albino, A., & Allard, L. (2002). Psychosocial vulnerability from adolescence to adulthood: A prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *Journal of Personality, 70*, 965–1008.

Collins, N. L., Ford, M. B., Guichard, A. C., Kane, H. S., & Feeney, B. C. (2009). Responding to need in intimate relationships: Social support and caregiving processes in couples. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *Prosocial motives, emotions, and behavior* (367-389). Washington, DC: American Psychological Association.

Coy, A. E., Green, J. D., & Davis, J. L. (2012). With or without you: The impact of partner presence and attachment on exploration. *Journal of Experimental Social Psychology, 48*, 411-415.

Crowell, J. A., & Treboux, D. (1995). A review of adult attachment measures: Implications for theory and research. *Social Development, 4*, 294–327.

Davila, J., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1999). Attachment change processes in the early years of marriage. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 783–802.

del Giudice, M. (2011). Sex differences in romantic attachment: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin, 37*(2), 193–214.

Diamond, R. M., Brimhall, A. S., & Elliott, M. (2018). Attachment and relationship satisfaction among first married, remarried, and post-divorce relationships. *Journal of Family Therapy, 40*(11), 111-127.

Dickstein, S., Seifer, R., St Andre, M., & Schiller, M. (2001). Marital Attachment Interview: Adult attachment assessment of marriage. *Journal of Social and Personal Relationships, 18*, 651–672.

Doherty, N. A., & Feeney, J. A. (2004). The composition of attachment networks throughout the adult years. *Personal Relationships, 11*, 469–488.

Duemmler, S. L., & Kobak, R. (2001). The development of commitment and attachment in dating relationships: Attachment security as relationship construct. *Journal of Adolescence, 24*, 401–415.

Eastwick, P.W. (2009). Beyond the pleistocene: using phylogeny and constraint to inform the evolutionary psychology of human mating. *Psychological bulletin, 135*(5), 794-821.

Egeland, B., & Farber, E. A. (1984). Infant-mother attachment: Factors related its development and changes over time. *Child Development, 55*, 753-771.

Eldridge, K. A., and Christensen, A. (2002). *Demand-withdraw communication during couple conflict: a review and analysis*, in *Understanding Marriage: Developments in the Study of Couple Interaction*, eds P. Noller and J. A. Feeney. Cambridge: Cambridge University Press, 289–322.

Eldridge, K. A., Sevier, M., Jones, J., Atkins, D. C., and Christensen, A. (2007). Demandwithdraw communication in severely distressed, moderately distressed, and nondistressed couples: rigidity and polarity during relationship and personal problem discussions. *J. Fam. Psychol. 21*, 218–226.

Fairchild, A. J., & Finney, S. J. (2006). Investigating validity evidence for the Experiences in Close Relationships–Revised questionnaire. *Educational and Psychological Measurement, 66*, 116–135.

Feeney, J. A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfaction across the life cycle of marriage. *Personal Relationships, 1*, 333–348.

Feeney, J. A. (1995). Adult attachment and emotional control. *Personal Relationships, 2*, 143–159.

Feeney, J.A. (1996). Attachment, caregiving, and marital satisfaction. *Personal Relationships, 3*, 401–416.

Feeney, J. A. (1999). Issues of closeness and distance in dating relationships: Effects of sex and attachment style. *Journal of Social and Personal Relationships*, *16*, 571–590.

Feeney, B. C., & Thrush, R. L. (2010). Relationship influences on exploration in adulthood: The characteristics and function of a secure base. *Journal of Personality and Social Psychology*, *98*, 57-76.

Feeney, J. A. (2002). *Attachment, marital interaction, and relationship satisfaction: A diary study*. *9*(1), 39-55.

Feeney, J. A. (2004). Transfer of attachment from parents to romantic partners: Effects of individual and relationship variables. *Journal of Family Studies*, *10*, 220–238.

Finkel, E. J., & Eastwick, P. W. (2015). ScienceDirect Attachment and pairbonding. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, *3*, 7–11.

Fraley, R. C., & Davis, K. E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships. *Personal Relationships*, *4*, 131–144.

Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (1998). Airport separations: A naturalistic study of adult attachment dynamics in separating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*, 1198–1212.

Fraley, R. C., & Waller, N. G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (77–114). New York.

Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *78*(2), 350–365.

Fraley, R & Brumbaugh, Claudia & Marks, M. (2005). The Evolution and Function of Adult Attachment: A Comparative and Phylogenetic Analysis. *Journal of personality and social psychology*, *89*, 731-46.

Fuentes, A. (1998), Re-Evaluating Primate Monogamy. *American Anthropologist*, *100*, 890-907.

Gaines, S. O., Jr., Granrose, C. S., Rios, D. I., Garcia, B. F., Youn, M. S., Farris, K. R., & Bledsoe, K. L. (1999). Patterns of attachment and responses to accommodative dilemmas among interethnic/interracial couples. *Journal of Social and Personal Relationships, 16*, 275–285.

Gallo, L. C., & Smith, T. W. (2001). Attachment style in marriage: Adjustment and responses to interaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 18*, 263–289.

George, C., & West, M. (2001). The development and preliminary validation of a new measure of adult attachment: *The Adult Attachment Projective. Attachment and Human Development, 3*, 30–61.

Graham, J. M., & Unterschute, M. S. (2015). A reliability generalization meta-analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality Assessment, 97*(1), 31–41.

Harrell with contributions from Charles Dupont and many others. (2019). Hmisc: Harrell Miscellaneous. R package version 4.2-0.

Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American Psychologist, 13*(12), 673–685.

Hašto, J., Kaščáková, N., Fůrstová, J., Šolcová, I. P., Vacková, K. A., Heveriová, M., & Tavel, P. (2018). Dotazník Prožívání Blízkých Vztahů (ECR-R) a Sociodemografické Rozdiely Vo Vzťahovej Úzkostnosti a Vyhýbavosti. *Československá Psychologie, 62*, 56–79.

Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal Of Personality & Social Psychology, 52*(3), 511-524.

Hazan, C., Zeifman, D., & Middleton, K. (1994). Adult romantic attachment, affection, and sex. Paper presented at the 7th International Conference on Personal Relationships, Groninger, The Netherlands.

Hazan, C., & Zeifman, D. (1994). Sex and the psychological tether. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Advances in personal relationships: Attachment processes in adulthood* (vol. 5, 151–177). London: Jessica Kingsley.

Hazan, C., & Zeifman, D. (1999). Pair-bonds as attachments: Evaluating the evidence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (336–354). New York: Guilford Press.

Holmes, B. M., & Johnson, K. R. (2009). *Adult attachment and romantic partner preference: A review*. 26, 833–852.

Hrdy, S. B. (1999). *Mother nature: A history of mothers, infants, and natural selection*. New York: Pantheon Books.

Jones, S. C. (1973). Self and interpersonal evaluations: Esteem theories versus consistency theories. *Psychological Bulletin*, 79, 185–199. Kaplan, H.B. (1975). Prevalence to the self-esteem motive. In H.B. Kaplan (Ed.), *Self-attitudes and deviant behavior* (16–27). Pacific Palisades, CA: Goodyear.

Klohnen, E. C., & Luo, S. (2003). Interpersonal attraction and personality: What is attractive – self similarity, ideal similarity, complementarity, or attachment security? *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 709–722.

Kratochvíl, S. (2006): *Manželská terapie*. Praha: Portál.

Latty-Mann, H., & Davis, K. E. (1996). Attachment theory and partner choice: Preference and actuality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13, 5–23.

Li, T., & Chan, D. K. S. (2012). How anxious and avoidant attachment affect romantic relationship quality differently: A meta-analytic review. *European Journal of Social Psychology*, 42(4), 406–419.

Lorenz, K. Z. (1935). Der Kumpan in der Umwelt des Vogels (The companion in the bird's world). *Journal fur Ornithologie*, 83, 137-213. (Abbreviated English translation published 1937 in *Auk*, 54, 245-273).

Lussier, Y., Sabourin, S., & Turgeon, C. (1997). Coping strategies as moderators of the relationship between attachment and marital adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14, 777– 791.

Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development*, 33(1), 48-61.

Marchand, J. F. (2004). Husbands' and wives' marital quality: The role of adult attachment orientations, depressive symptoms, and conflict resolution behaviors. *Attachment and Human Development, 6*, 99–112.

Marlowe, W. Frank. (2003). A critical period for provisioning by Hadza men: Implications for pair bonding. *Evolution and Human Behavior, 24*, 217–229.

Maysel, O. (2004). Home leaving to military service: Attachment concerns, transfer of attachment functions from parents to peers, and adjustment. *Journal of Adolescent Research, 19*, 533–558.

McConnell, M., & Moss, E. (2011). Attachment across the life span: Factors that contribute to stability and change. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology, 11*, 60–77.

MacDonald, G., & Leary, M. R. (2005). Why does social exclusion hurt?: The relationship between social and physical pain. *Psychological Bulletin, 131*, 202–223.

Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. New York/London: The Guilford Press.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2009). An attachment and behavioral systems perspective on social support. *Journal of Social and Personal Relationships, 26*(1), 7–19.

Noller, P., & Feeney, J. A. (2002). *Understanding marriage: Developments in the study of couple interaction*. New York: Cambridge University Press.

Overall, N. C., Fletcher, G. J. O., & Simpson, J. A. (2010). Helping each other grow: Romantic partner support, self-improvement, and relationship quality. *Personality and Social Psychology Bulletin, 36*, 1496-1513.

Paley, B., Cox, M. J., Burchinal, M. R., & Payne, C. (1999). Attachment and marital functioning: Comparison of spouses with continuous - secure, earned - secure, dismissing, and preoccupied attachment stances. *Journal of Family Psychology, 13*, 580-597.

Roberts, N., & Noller, P. (1998). The associations between adult attachment and couple violence: The role of communication patterns and relationship satisfaction. In J.

A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (317–350). New York: Guilford Press.

Rosseel, Y. (2012). lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36.

Senchak, M., & Leonard, K. E. (1992). Attachment styles and marital adjustment among newlywed couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 51–64.

Shaver, P. R., & Fraley, R. C. (2008). Attachment, loss, and grief: Bowlby's views and current controversies. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd edition, 48-77). New York: Guilford Press.

Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2014). Attachment bonds in romantic relationships. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *The Herzliya series on personality and social psychology. Mechanisms of social connection: From brain to group* (273-290). Washington, DC, US: American Psychological Association.

Shi, L. (2003). The Association Between Adult Attachment Styles and Conflict Resolution in Romantic Relationships. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 143–157.

Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971–980.

Snyder, M., & Swann, W. B. (1978). Hypothesis-testing processes in social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 1202–1212.

Spanier, G.B. (1976): Measuring dyadic adjustment: *New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads*. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.

Steve Stewart-Williams & Andrew G. Thomas (2013). The Ape That Thought It Was a Peacock: Does Evolutionary Psychology Exaggerate Human Sex Differences?. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 24(3), 137-168.

Swann, W. B., Jr., & Read, S. J. (1981). Acquiring self-knowledge: The search for feedback that fits. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(6), 1119-1128.

Swann, W. B., Jr. (1983). Self-verification: Bringing social reality into harmony with the self. In J. Suls & A. G. Greenwald (Eds.), *Social psychological perspectives on the self* (vol. 2, pp. 33–66). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Trinke, S. J., & Bartholomew, K. (1997). Hierarchies of attachment relationships in young adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships, 14*, 603–625

Tucker, J. S., & Anders, S. L. (1998). Adult attachment style and nonverbal closeness in dating couples. *Journal of Nonverbal Behavior, 22*, 109–124.

Vavrda, V. (2005). *Otázky ze soudobé psychoanalýzy*. Praha: Lidové noviny.

Volling, B. L., Notaro, P. C., & Larsen, J. J. (1998). Adult attachment styles: Relations with emotional well-being, marriage, and parenting. *Family Relations, 47*, 355–367.

Vondra, J. I., Dowdell Hommerding, K. and Shaw, D. S. (1999), Chapter VI. Stability and Change in Infant Attachment in a Low-Income Sample. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 64*, 119-144.

Wongpakaran, T., & Wongpakaran, N. (2012). A short version of the revised 'experience of close relationships questionnaire': investigating non-clinical and clinical samples. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH, 8*, 36–42.

Zacchilli, T., Hendrick, C. & Hendrick, S. (2009). *The romantic partner conflict scale: A newscale to measure relationship conflict*. *Journal of Social and Personal Relationships, 26*, 1073–1096.

Seznam příloh

1. Sociodemografický dotazník
2. Dyadic Adjustment Scale (DAS)
3. Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16)
4. Romantic Partner Conflict Scale (RPCS)

Přílohy

1. Sociodemografický dotazník

Vaše pohlaví: žena muž

Věk:let

Rodinný stav: svobodný/á druh/žka ženatý/vdaná rozvedný/á ovdovělý/á

Ukončené vzdělání: ZŠ SOU SOU s maturitou SŠ VOŠ VŠ

Počet let studia: ZŠ.....let + SŠ.....let + VOŠ.....let + VŠ.....let + PhD.....let
celkem.....let studia

Zaměstnání: bez zaměstnání student částečný úvazek (i brigáda) plný úvazek
 část. ID (1./2. st.) plný ID (3.st.)

Bydlím v bytě s kým:.....

Měl/a jste v dětství diagnostikovány: ADHD dyslexie dysgrafie
 dyskalkulie dysortografie

Ukončené vzdělání matky: ZŠ SOU SOU s maturitou SŠ VOŠ VŠ

Ukončené vzdělání otce: ZŠ SOU SOU s maturitou SŠ VOŠ VŠ

Věk matky..... Věk otce.....

Počet sourozenců a jejich věk:.....

Počet dětí a jejich věk:.....

Subjektivní psychické obtíže: ano ne

Příčina obtíží:.....

Aktuálně užívaná psychofarmaka (např. léky na úzkost, deprese, na spaní):.....

Psychiatrická diagnóza:.....

Léčba na psychiatrii (aktuálně): ano ne

Léčba na psychiatrii (v minulosti): ano ne

Hospitalizace na psychiatrii: ano ne

Pokud ano, uveďte prosím kolikrát:.....

Dlouhodobý vztah v současnosti mám nemám nevím

(pokud jste zaškrtnli nevím upřesněte:.....)

Pohlaví současného partnera: žena muž

Délka vztahulet.....měsíců

Jsme manželé: ano ne

Máme děti: ano ne

Pokud nejste ve vztahu nyní, měl/a jste v minulosti dlouhodobý vztah? ano ne

Pohlaví partnera: žena muž

Délka vztahulet.....měsíců

Byli jsme manželé: ano ne

Máme děti: ano ne

Poznámky:

2. Dyadic Adjustment Scale (DAS)

Vaše vnímání současného partnerského vztahu. (Vaše vnímání minulého vztahu, jako by dnes stále ještě trval.)

Jste ve vztahu spokojený/á?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Domníváte se, že je Váš partner/Vaše partnerka ve vztahu spokojená/ý?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Uspokojuje Vás Váš vztah?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Jste ve svém vztahu šťastný/á?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Nakolik jste svému vztahu oddán/a?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Věnujete se svému vztahu?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Obětujete se kvůli svému vztahu?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Nakolik je váš vztah intimní?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Jak jste si s partnerem/partnerkou ve vztahu blízcí?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Jak moc jste se svým partnerem/partnerkou "spojeni"?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Důvěřujete svému partnerovi/partnerce?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Můžete se na svého partnera/partnerku spolehnout?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Je váš partner/partnerka spolehlivý/á?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Je váš vztah vášnivý?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Je váš vztah smyslný?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Je váš vztah sexuálně náruživý?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Milujete svého partnera/partnerku?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Obdivujete svého partnera/partnerku?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi
Vážíte si svého partnera/partnerky?	Vůbec 1	2	3	4	5	6	7	Velmi

PARTNERSKÁ SHODA

Většina lidí v některých otázkách nesouhlasí se svým partnerem/partnerkou. V každém řádku označte křížkem odpověď, která podle Vás nejlépe odpovídá tomu, jak se s partnerem v uvedených oblastech obvykle shodujete.

	Vždy shoda	Téměř vždy shoda	Občas neshoda	Často neshoda	Téměř vždy neshoda	Vždy neshoda
Nakládání s rodinnými příjmy						
Rekreace						
Náboženství						
Projevování citů						
Přátelé						
Sex						
Správné nebo vhodné chování						
Životní filosofie						
Jednání s rodiči a příbuznými						
Cíle a důležité záležitosti						
Množství společně tráveného času						
Důležitá rozhodnutí						
Úkoly v domácnosti						
Volný čas a zájmy						
Rozhodnutí týkající se zaměstnání						

Dále jsou uvedeny některé momenty, v nichž se páry někdy shodnou a někdy ne. Označte u následujících položek, zda během posledních několika týdnů mezi Vámi vznikly rozpory nebo problémy v popsaném chování.

Nezájem o sex	ano	ne
Neprojevování lásky	ano	ne

PARTNERSKÁ KOMUNIKACE

	Pořád	Často	Spíše častěji	Občas	Zřídka	Nikdy
Jak často uvažujete o ukončení vztahu?						
Jak často Vy nebo Váš partner/ka po hádce odchází z domu?						
Jak často Vás napadne, že vztah mezi Vámi a Vaším partnerem/partnerkou je v pořádku?						
Důvěřujete svému partnerovi/partnerce?						
Litujete toho, že žijete společně?						
Jak často se hádáte?						
Jak často si jdete s partnerem/partnerkou na nervy?						

Jak často se následující chování vyskytuje ve Vašem vztahu?

	Každý den	Téměř každý den	Příležitostně	Zřídka	Nikdy
Políbíte svého partnera/partnerku?					

Chodíte společně za zábavou a koníčky?					
--	--	--	--	--	--

Jak často se následující chování vyskytuje ve Vašem vztahu?

	Nikdy	Méně než jednou za měsíc	Jednou nebo dvakrát za měsíc	Jednou nebo dvakrát týdně	Jednou denně	Častěji než jednou denně
Máte podnětnou výměnu názorů						
Společně se smějete						
Klidně o něčem diskutujete						
Společně něco plánujete						

Jednotlivé stupně na ose představují různé stupně štěstí ve vztahu. Střední bod "šťastné" odpovídá stupni spokojenosti, jaký je ve většině vztahů. Zakroužkujte stupeň, který nejlépe vystihuje stupeň štěstí ve Vašem vztahu.

Krajně nešťastné	Značně nešťastné	Trochu nešťastné	Šťastné	Velmi šťastné	Nesmírně šťastné	Dokonalé
------------------	------------------	------------------	---------	---------------	------------------	----------

Který z následujících výroků vyjadřuje nejlépe vaše pocity týkající se budoucnosti Vašeho vztahu? (udělejte křížek u jedné z možností)

Nesmírně si přeji, aby se náš vztah vydařil, a udělala bych pro to cokoliv	
Velmi si přeji, aby se náš vztah vydařil, a udělám vše, co je v mých silách, aby tomu tak bylo	
Velmi si přeji, aby se náš vztah vydařil, a budu k tomu poctivě přispívat	
Byla bych ráda, kdyby se náš vztah vydařil, ale sama pro to nemohu dělat víc než dělám	
Byla bych ráda, kdyby se náš vztah vydařil, ale odmítám pro to dělat víc než dělám nyní	
Náš vztah se nemůže vydařit a já pro něj nemohu nic udělat	

3. Experiences in Close Relationships - Revised (ECR-R-16)

Výroky uvedené níže popisují, jak se cítíte v citově blízkých vztazích. Zajímá nás, jak prožíváte blízké/partnerské vztahy obecně, ne nevyhnutelně jak prožíváte současný vztah. Ke každému výroku prosím přiřadte číslo na stupnici od 1 do 7, s tím že 1 znamená vůbec nesouhlasím a 7 znamená úplně souhlasím.

	vůbec nesouhlasím				úplně souhlasím		
	1	2	3	4	5	6	7
1. Ve chvílích nouze mi pomáhá obrátit se na mého milostného partnera/partnerku.	1	2	3	4	5	6	7
2. Moje touha po větší blízkosti někdy lidi odstraší.	1	2	3	4	5	6	7
3. Ohledně svých vztahů si dělám hodně starostí.	1	2	3	4	5	6	7
4. Je pro mne snadné projevat náklonnost svému partnerovi/partnerce.	1	2	3	4	5	6	7
5. Vnímám, že se ke mně můj partner/partnerka nechce tak přiblížit, jak bych chtěl/a já.	1	2	3	4	5	6	7
6. Přijde mi poměrně snadné přiblížit se mému partnerovi /partnerce.	1	2	3	4	5	6	7
7. Cítím se příjemně, když s partnerem/partnerkou sdílím své osobní myšlenky a pocity.	1	2	3	4	5	6	7
8. Můj partner/partnerka opravdu rozumí mně a mým potřebám.	1	2	3	4	5	6	7
9. Bojím se, že až mě můj milostný partner/partnerka pozná, nebude se mu líbit, kdo doopravdy jsem.	1	2	3	4	5	6	7
10. Probírám věci se svým partnerem /partnerkou.	1	2	3	4	5	6	7
11. Často mívám obavy, že mě můj partner/partnerka doopravdy nemiluje.	1	2	3	4	5	6	7
12. Blízkost milostných partnerů/partnerek je mi velmi příjemná.	1	2	3	4	5	6	7
13. Často mívám obavy, že se mnou můj partner/partnerka nebude chtít zůstat.	1	2	3	4	5	6	7
14. Přivádí mě k šílenství, že od svého partnera/partnerky nedostávám lásku a podporu, kterou potřebuji.	1	2	3	4	5	6	7
15. Obvykle s mým partnerem/partnerkou hovořím o svých problémech a starostech.	1	2	3	4	5	6	7
16. Často si přeji, aby city mého partnera/partnerky ke mně byly stejně silné jako moje city k ní/němu.	1	2	3	4	5	6	7

4. Romantic Partner Conflict Scale (RPCS)

Vaše vnímání stylů řešení konfliktů v současném partnerském vztahu.
(Vaše vnímání stylů řešení konfliktů v minulém vztahu, jako by dnes stále ještě trval.)

1. Když máme s partnerem/partnerkou spor, hlasitě se hádáme.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

2. Kompromis je nejlepší způsob, jak vyřešit konflikt, který s partnerem/partnerkou máme.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

3. Obvykle se svým partnerem/partnerkou své problémy a starosti prodiskutují.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

4. Snažíme se hledat řešení, která jsou pro nás oba přijatelná.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

5. Když se hádáme, snažím se převzít kontrolu nad situací.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

6. S partnerem/partnerkou se oba snažíme vyhnout sporům.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

7. Když máme konflikt, obvykle partnerovi/partnerce ustoupím.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

8. Naše konflikty obvykle nějakou dobu trvají.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

9. Když zažíváme konflikt, necháme jeden druhého chvíli na pokoji, abychom se zklidnili a potom to prodiskutovali.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

10. Když máme spor, jde mi obvykle o partnerovu/partnerčinu spokojenost víc než o tu vlastní.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

11. Konflikt často vyřešíme tím, že si o našich problémech promluvíme.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

12. Když máme s partnerem/partnerkou spor, zabýváme se i našimi odlišnými úhly pohledu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

13. Když se hádáme, dávám partnerovi/partnerce najevo, že mám návrh.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

14. Konfliktu se svým partnerem/svou partnerkou se vyhýbám.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

15. Abychom vyřešili konflikt, snažíme se dosáhnout kompromisu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

16. Vyhýbám se neshodám se svým partnerem/svou partnerkou.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

17. Podřizuji se přáním svého partnera/své partnerky tak, aby se spor vyřešil podle něj/ní.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

18. Partner/partnerka i já spolupracujeme, abychom našli východisko pro řešení problémů mezi námi.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

19. Často s partnerem/partnerkou míváme konflikty.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

20. Aby konflikty vychladly, může dobře fungovat, když se od sebe na nějakou dobu oddálíme.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

21. Když máme na nějaké téma odlišný pohled, podřídím se názoru mého partnera/mé partnerky.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

22. Konflikty s partnerem/partnerkou mi velice ubližují.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

23. Nejlepším způsobem řešení konfliktu mezi námi je nalézt střední cestu, tím že každý trochu ustoupí.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

24. Když máme odlišné názory, je mým záměrem přesvědčit partnera/partnerku o tom, že mám pravdu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

25. Snažíme se spolupracovat, abychom dosáhli společného řešení konfliktu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

26. Když máme s partnerem/partnerkou problém, spolupracujeme, abychom našli jeho nejlepší řešení pro oba dva.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

27. Naše konflikty obyčejně skončí, když dosáhneme kompromisu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

28. Když máme konflikt, izolujeme se od sebe, ale očekáváme, že se tím budeme později zabývat.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

29. Zřídka nechám svého partnera/partnerku, aby mě v diskuzi přesvědčil.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

30. Když máme konflikt, vzdálíme se od sebe na chvíli, abychom se mohli uklidnit.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

31. Když máme konflikt, začínám partnera/partnerku slovně urážet.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

32. S partnerem/partnerkou spolu vyjednáváme, abychom vyřešili naše spory.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

33. Když máme mezi sebou konflikt, pracujeme na tom, abychom s jeho řešením byli oba dva spokojení.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

34. Když máme spor, snažíme se od sebe na chvíli vzdálit, abychom se mohli zamyslet nad našimi odlišnými úhly pohledu.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

35. Často se s partnerem/partnerkou hádáme, protože mu/jí nedůvěřuji.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

36. Když spolu nesouhlasíme, pracujeme na nalezení řešení, se kterým budeme oba spokojení.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

37. Když se s partnerem/partnerkou přeme nebo soupeříme, snažím se zvítězit.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

38. Když máme s partnerem/partnerkou konflikt, snažím se jej/ji přimět k tomu, aby se rozhodl/rozhodla pro takové řešení, které pokládám za nejlepší.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

39. Při řešení našich neshod se snažím vyjít mému partnerovi/mé partnerce vstříc.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím

40. Občas souhlasím s partnerem/partnerkou jen proto, aby už konflikt skončil.

silně nesouhlasím 1 2 3 4 silně souhlasím